

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2020 No 142 Τιμή: 4€

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Παλεύουμε ενάντια στο σύστημα που σκοτώνει



- Αντίσταση στην κυβέρνηση της ΝΔ
- Φαρμακοβιομηχανίες και εμβόλιο
 - Πράγα 2000, ο νέος αντικαπιταλισμός
- Οι εκλογές στις ΗΠΑ • 80χρόνια από το ΟΧΙ • Πίσω στο 1945;

2

**Η εργατική τάξη ξεσηκώνεται
Αντίσταση στην κυβέρνηση της ΝΔ**

Μαρία Στύλλου

8

**Φαρμακευτικές εταιρείες και εμβόλια
Όταν τα κέρδη μπαίνουν πάνω από
ανθρώπινες ζωές**

Γιώργος Ράγκος

15

**Εκλογές στις ΗΠΑ
Η ώρα του “μικρότερου κακού”;**

Σωτήρης Κοντογιάννης

21

**Πράγα 2000- ένας σταθμός
για τον νέο αντικαπιταλισμό**

Γιώργος Πίττας

28

80 χρόνια από το ΟΧΙ

Λέανδρος Μπόλαρης

35

Πίσω στο 1945;

Πάνος Γκαργκάνας

42

Βιβλιοκριτική

Ναόμι Κλάιν

Στις φλόγες

το καυτό θέμα της κλιματικής αλλαγής

Ευκλείδης Μακρόγλου

Γιάννης Μηλιός

“Βενετία: Μία συνάντηση
που στέριωσε απρόβλεπτα”

Πραγματεία για τον καπιταλισμό
και τη διαδικασία γένεσής του

Κώστας Πολύδωρος

Συλλογικό

Πανδημία, Κλιματική αλλαγή

Ενάντια στον καπιταλισμό της καταστροφής

Αργυρή Ερωτοκρίτου

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**

Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, **Υπεύθυνη σύνταξης:** Μαρία Στύλλου

Σύνταξη: Κώστας Βλασόπουλος, Αργυρή Ερωτοκρίτου, Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής, **Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση:** Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης,

Υπεύθυνη διακίνησης: Ευγενία Βρούσο, 210 5247140, **Κεντρική διάθεση:** Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14, Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό “Σοσιαλισμός από τα Κάτω”, Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, **ISSN:** 2241-7176

Για επικοινωνία: socialismosapotakato@gmail.com - www.socialismfrombelow.gr

Φωτογραφία εξώφυλλου από τις διαδηλώσεις στη Λευκορωσία: Μεγάλο συλλαλητήριο στο Μινσκ με τις γυναίκες μπροστά και με συνθήματα «Λουκασένκο παραιτήσου», «Επανάσταση».



Η εργατική τάξη ξεσηκώνεται...

Αντίσταση στην κυβέρνηση της ΝΔ

Οι μουσικοί στο Μινσκ τραγουδάνε ενάντια στις στημένες εκλογές, οι γυναίκες στην πρώτη γραμμή συγκρούονται με τα ΜΑΤ και οι εργάτες έχουν καταλάβει εργοστάσια και έχουν κηρύξει απεργία. Με αίτημα να φύγει ο Λουκασένκο, ο πρόεδρος της Λευκορωσίας, συνεχίζουν τη μάχη ενώ ο Πούτιν απειλεί με στρατιωτική επέμβαση και η Μέρκελ με κυρώσεις.

Στο Λίβανο, η έκρηξη στο λιμάνι της Βηρυτού που σκότωσε πάνω από 200 άτομα, ξεσήκωσε για δεύτερη φορά διαδηλώσεις που έφτασαν μέχρι την παραίτηση του πρωθυπουργού. Είναι η δεύτερη φορά μέσα σε 10 μήνες που το

Η Μαρία Στύλλου δίνει την εικόνα ενός κινήματος που παγκόσμια ξεσηκώνεται και εμπνέει τους εργατικούς αγώνες εδώ

κίνημα, νεολαία, εργάτριες και εργάτες, με αιτήματα δουλειά, ισότητα, δημοκρατία, παραίτησαν τον προηγούμενο πρωθυπουργό.

Το «σταθερό πολιτικό σύστημα» στο Λίβανο που μέχρι πρόσφατα έμοιαζε ότι λειτουργούσε, έχει γίνει σμπαράλια. Η συμφωνία ανάμεσα στις κλίκες και τις πολιτικές δυνάμεις του Λιβάνου ήταν το μοίρασμα της πολιτικής εξουσίας με βάση τις θρησκευτικές διαιρέσεις. Ο πρόεδρος Χριστιανός φαλαγγίτης, ο

πρωθυπουργός Σουνίτης, ο πρόεδρος της Βουλής Σίιτης και η σύνθεση της Κυβέρνησης εξαρτιέται από τα μοίρασμα και τις επεμβάσεις. Ο Μακρόν, σαν πρόεδρος της Γαλλίας, πέταξε δυο φορές το τελευταίο διάστημα στη Βηρυτό για να συμμετέχει στα μαγειρέματα για τον επόμενο πρωθυπουργό (τρίτη και φαρμακερή μέσα σε λιγότερο από ένα χρόνο).

Λευκορωσία και Λίβανος δεν είναι δυο απομονωμένα παραδείγματα σε

έναν πλανήτη όπου βασιλεύει η «κανονικότητα». Στις ΗΠΑ, βουλευτές του Δημοκρατικού Κόμματος ζητάνε να σταματήσει το κίνημα, γιατί η χώρα κινδυνεύει με νέο εμφύλιο πόλεμο καθώς ο Τραμπ εξαπολύει εκστρατεία «Νόμου και τάξης». Είναι η φωνή της κυρίαρχης τάξης και της πολιτικής ελίτ που φοβάται ότι έχει χάσει τον έλεγχο, και στους δρόμους και στους χώρους δουλειάς, ακόμα και στις αθλητικές ομάδες και ομοσπονδίες. Απεργία στις πόλεις κηρύσσουν τα συνδικάτα μαζί με το Black Lives Matter, σε απεργία στο μπάσκετ, στο τένις, στο χόκεϊ προχωράνε αθλητές και αθλήτριες, «αφοπλίστε την αστυνομία – διαλύστε την αστυνομία», διεκδικούν οι διαδηλωτές στις παραμονές των προεδρικών εκλογών.

Πώς γίνεται και βρισκόμαστε σε εξελίξεις για τις οποίες ο καλύτερος τρόπος που περιγράφονται είναι αυτός που είχε ο Σάϊμον Κούπερ στους Φαϊνάνσιαλ Τάϊμς:

«Πίστευα ότι η πανδημία θα σταματούσε την παγκόσμια διαμαρτυρία και τον ξεσηκωμό, αλλά αυτός συνεχίζεται. Στο Χόνγκ-Κονγκ, στο Λίβανο, στη Μινεάπολη και σε όλη την Αμερική. Ξαναζούμε το '68 αλλά ακόμα μεγαλύτερο. Οι διαμαρτυρίες στους δρόμους αντικαθιστούν το κοινοβούλιο σαν το κέντρο της αντιπολίτευσης. Αυτή η τάση αγκαλιάζει πλούσιες και φτωχές χώρες... Η πανδημία βγάζει στους δρόμους μια νέα γενιά διαμαρτυρίας. Το βλέπω ακόμα και στο σπίτι μου, ο γιος μου, 12 ετών, συμμετέχει σε όλες τις διαδηλώσεις που γίνονται στη γειτονιά μας στο Παρίσι και έχει κτυπηθεί με τα MAT και τα δακρυγόνα τουλάχιστον δυο φορές...»¹

Οι αντικειμενικές συνθήκες – ή αλλιώς η τριπλή κρίση: καταστροφή χωρίς προοπτική

Μια διαδικασία με διαρκή οικονομική ύφεση και με προοπτική ακόμα χειρότερη είναι αυτά που βλέπουν οι κυβερνήσεις παντού. Στις ΗΠΑ, το χρηματιστήριο χτυπάει ταβάνι αλλά οι οικονομολόγοι διερωτώνται πώς είναι δυ-

νατόν να έχουμε «το πιο καυτό χρηματιστήριο μέσα στον καυτό Αύγουστο, ενώ η εικόνα της πραγματικής οικονομίας (και της παραγωγής) είναι παγωμένη».² Η καλύτερη απάντηση βρίσκεται στο άρθρο του Πάνου Γκαργκάνα σ' αυτό το τεύχος του ΣΑΚ με τίτλο «Πίσω στο 1945»

Στην Ελλάδα η εμπειρία της τελευταίας δεκαετίας είναι η πιο σκληρή για τον κόσμο της δουλειάς και για το εργατικό κίνημα. Πρώτο μνημόνιο το 2010, δεύτερο μνημόνιο το 2012, τρίτο μνημόνιο το 2015 και τώρα η προετοιμασία για το τέταρτο. Σ' αυτά τα δέκα χρόνια οι μισθοί έπεσαν πάνω από το 50%, η ανεργία ανεβαίνει πάνω από το 20%, όλες οι συντάξεις μειώθηκαν από 30-50%.

Οι προσωρινές και σύντομες ανακάμψεις μέσα σ' αυτό το διάστημα δεν καλύπτουν τη ζωή της εργατικής τάξης, σε κανένα επίπεδο. Ίσα-ίσα, κάθε κυβέρνηση έπαιρνε μέτρα που νομιμοποιούσε τις επιδεινώσεις με μέτρα και αποφάσεις που κατοχύρωναν ότι καινούργιοι εργαζόμενοι θα δουλεύουν και θα αμοιβονται σε χειρότερες συνθήκες από τους προηγούμενους (και απασχόληση και μισθοί και συντάξεις). Έχει κατοχυρωθεί ότι οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας παραβιάζονται, η μαύρη και ελαστική εργασία εξαπλώνεται, οι νέοι συνταξιούχοι παίρνουν μειωμένη σύνταξη σε σύγκριση με τους προηγούμενους. Ακόμη και τα διεθνή στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι το ποσοστό των νοικοκυριών όπου τα παιδιά κινδυνεύουν από την πείνα ανεβαίνει (βλέπε διάγραμμα).

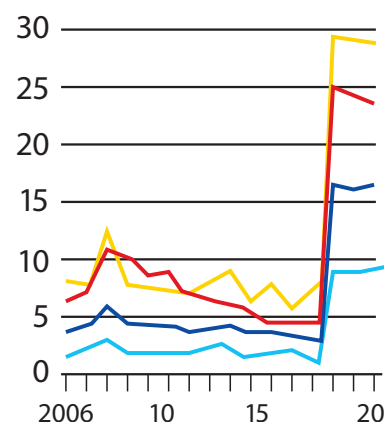
Η Νέα Δημοκρατία, για να πάρει τα 32 δις από την ΕΕ για να στηρίξει τις επιχειρήσεις και τις τράπεζες, ετοιμάζει ένα νέο μνημόνιο. Ο μίνι-ανασχηματισμός μέσα στο καλοκαίρι είχε σαν στόχο να δημιουργηθεί μια νέα επιτροπή με επικεφαλής τον Σκυλακάκη για να εισηγηθεί τις έξτρα «μεταρρυθμίσεις» που είναι προϋπόθεση για να πάρει τα 32 δις. Έχει ήδη εμφανιστεί πρόταση για νέο ασφαλιστικό με τον τίτλο «ατομική πρωτοβουλία των νέων εργαζομένων»,

με στόχο τη διάλυση του ασφαλιστικού συστήματος και της σύνταξης όπως ήταν μέχρι τώρα. Ο Κατρούγκαλος μείωσε τις συντάξεις και τώρα οι υπουργοί της ΝΔ καταργούν τις επικουρικές και δημιουργούν ατομικό λογαριασμό για τους εργαζόμενους (το λεγόμενο κεφαλαιοποιητικό σύστημα).

Η πανδημία δεν λειτούργησε σαν εφελτήριο για την κυβέρνηση, αλλά σαν αποσταθεροποιητικός παράγοντας και στην οικονομία αλλά και πολιτικά. Μπορεί τα ΜΜΕ να μιλούσαν για τον Μητσοτάκη σαν Μωυσή, αλλά αυτό το εύκολο αποκούμπι δεν κράτησε πολύ.

Το σύστημα υγείας μπήκε στη νέα έξαρση του κορονοϊού σε χειρότερη κατάσταση: αδυνατεί να καλύψει τις βασικές ανάγκες, έχει ελλείψεις σε προσωπικό αλλά και σε στοιχειώδη όπως τα υλικά για τεστ. Η σκανδαλώδης ενίσχυση προς την ιδιωτική υγεία γίνεται όλο και πιο προκλητική και αναποτελεσματική. Μετά τους θάνατους στην ιδιωτική κλινική αιμοκάθαρσης στο Περιστέρι ήρθε κύμα από θάνατους στα γηροκομεία που είναι εγκαταλειμμένα στο έλεος της Εκκλησίας και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Διάγραμμα για την παιδική πείνα στις ΗΠΑ



Ποσοστό νοικοκυριών στις ΗΠΑ που δεν έχουν αρκετά τρόφιμα για τα παιδιά τους. Κίτρινη γραμμή: Μαύροι Κόκκινη γραμμή: Ισπανόφωνοι Μπλε γραμμή: Μέσος όρος όλων Θαλασσιά γραμμή: Λευκοί

Η πολιτική των περικοπών και των ιδιωτικοποιήσεων στην Παιδεία και στους Δήμους αποκαλύφθηκε ως δημόσιος κίνδυνος για τα παιδιά και για τους γονείς μέσα στο δεύτερο κύμα της πανδημίας. Λείπουν σχολικές αίθουσες, λείπουν εκπαιδευτικοί, λείπουν καθαρίστριες, λείπουν όλα όσα είναι απαραίτητα για να μειωθεί σε ασφαλή επίπεδα ο αριθμός των μαθητών (και των σπουδαστών) που γυρίζουν στις τάξεις.

Και παράλληλα φουντώνει η μαζική ανεργία σε κλάδους που στηρίζονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Στην κυρίαρχη προπαγάνδα μέχρι πρόσφατα κυριαρχούσε η άποψη ότι το δημόσιο φταίει απέναντι στην ιδιωτική πρωτοβουλία για τα προβλήματα στην οικονομία. Και τώρα έρχεται η αποκάλυψη. Η τουριστική βιομηχανία, η ναυαρχίδα της οικονομίας και φέουδο των εφοπλιστών και των ξενοδοχειακών ομίλων αδυνατεί να καλύψει τους εργαζόμενους: από την απασχόληση των 500 χιλιάδων στον κλάδο περνάει στην μαζική ανεργία. Και υποχρεώνει το δημόσιο να δανειστεί (και να ξαναφέρει μνημόνια) για να επιδοτήσει τους βαρόνους του τουρισμού.

Αυτό σημαίνει ότι η κυβέρνηση δεν μπορεί να ελέγξει την κατάσταση. Η Ν.Δ. πέρασε από την αισιοδοξία ότι τα ελέγχει ΟΛΑ, οικονομία, πολιτική, ιδέες, μπορεί να πάει σε εκλογές όποτε θέλει, να τις κερδίσει, να ακυρώσει την απλή αναλογική και να εφαρμόσει αυτοδύναμα όλα τα σκληρά μέτρα γιατί δεν υπάρχει αντιπολίτευση, σε μια κατάσταση όπου χάνει τον έλεγχο σε όλα τα μέτωπα.

Αυτή η εξέλιξη δεν μπορεί να συγκαλυφθεί από πατριωτικές εκκλήσεις για εθνική ενότητα λόγω κρίσης με την Τουρκία. Αντίθετα, η ένταση του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού είναι άλλη μια εστία αποσταθεροποίησης. Για πολλούς λόγους. Πρώτο, μια ελληνοτουρκική πολεμική εμπλοκή στη θάλασσα νότια από το Καστελόριζο δεν είναι το ίδιο με τον χυδαίο «θρίαμβο» του Μητσοτάκη σε βάρος των

προσφύγων στον Έβρο. Εκεί, ένοπλοι από στρατό, αστυνομία και φασίστες παρακρατικούς έφραζαν το δρόμο σε ανυπεράσπιστα γυναικόπαιδα της προσφυγιάς και ισχυρίζονταν ότι αποκρούουν «εισβολή του Ερντογάν». Τώρα οι χοντράδες για την «πατρίδα που μεγαλώνει» δεν μπορούν να κρύψουν ότι ρισκάρουν μια άγρια πολεμική σύγκρουση την ώρα που βαδίζουν προς ένα διάλογο για να μοιράσουν τις ΑΟΖ και τα κοιτάσματα φυσικού αερίου στη Μεσόγειο.

Δεύτερο, αυτό το παζάρι και οι αγριότητες του δεν είναι στενά ελληνοτουρκική υπόθεση. Εμπλέκονται όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις, ΗΠΑ, ΕΕ, Ρωσία, Κίνα και όλοι οι υποϊμπεριαλισμοί της Μέσης Ανατολής και γι' αυτό οι ρυθμοί και οι εξελίξεις δεν είναι υπό έλεγχο ούτε από τον Ερντογάν ούτε από τον Μητσοτάκη. Ο Μακρόν έχει τη δική του ατζέντα καθώς τρέχει στον Λίβανο, οι άραβες εμίρηδες πολεμάνε από την Υεμένη μέχρι τη Λιβύη και η παραχώρηση διευκολύνσεων για τα F16 τους στη Σούδα είναι μια εγκληματική τρέλα.

Υπάρχει αντιπολίτευση;

Αυτά επηρεάζουν και τις εσωτερικές εξελίξεις. Ο Μητσοτάκης έχει ανάγκη τον Τσίπρα και τη Φώφη για ένα «αρραγές εσωτερικό μέτωπο» και η αντιπολίτευση ανταποκρίνεται και με το παραπάνω.

Συνεργασία και όχι σύγκρουση είναι η πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ σε όλα τα επίπεδα, ελληνοτουρκικά, πανδημία και οικονομία: ο Τσίπρας με τις δηλώσεις του και με τις επιλογές του βρίσκεται δίπλα στην κυβέρνηση. Για την ακρίβεια υπερθεματίζει. Παραδείγματος χάρη, για την οικονομία ο ΣΥΡΙΖΑ συνεχώς επικαλείται το «μαξιλάρι» του Τσακαλώτου ως πολύτιμο εργαλείο που άφησε παρακαταθήκη στην κυβέρνηση του Μητσοτάκη. Περηφανεύεται ότι λεηλάτησε ως κυβέρνηση τον κόσμο της δουλειάς με τα «υπερπλεονάσματα» του προϋπολογισμού για να έχει την άνεση η επόμενη κυβέρνηση να επιδο-

τεί την Aegean, την Fraport, τους εφοπλιστές.

Αντίστοιχα, στα ελληνοτουρκικά έχει ως μόνιμο μοτίβο ότι η κυβέρνηση θα έπρεπε να επιδιώξει πιο γρήγορα και πιο αυστηρές κυρώσεις της ΕΕ απέναντι στην Τουρκία σαν διαπραγματευτικό ατού μέσα στο όλο αντιδραστικό παζάρι. Το Δεκαπενταύγουστο ο Τσίπρας ξεπέρασε τους πάντες σε ύμνους για την Παναγία ως «υπέρμαχο στρατηγό»!

Δεν είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που η Σοσιαλδημοκρατία παίζει τέτοιο ρόλο. Όταν το SPD στήριξε το 1914 την κυρίαρχη τάξη στη Γερμανία για τη συμμετοχή στον Α' Π.Π., είχε προηγηθεί μια μεγάλη περίοδος όπου η ηγεσία του υποστήριζε ότι ο καπιταλισμός είναι ένα οικονομικό σύστημα που ήρθε για να μείνει, ότι η συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου οδηγεί στη διεθνή συνεργασία και το ξεπέρασμα των πολέμων. Η στήριξη στις πολεμικές δαπάνες σαν «άμυνα» απέναντι σε «αναχρονιστικές επιθέσεις» ερχόταν σαν λογική συνέπεια. Σήμερα «εκσυγχρονισμός» και «πρόοδος» είναι η ΕΕ, ενώ έξω από αυτήν βρίσκεται το «αναχρονιστικό» σκοτάδι.

Όταν η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ πέρασε το τρίτο μνημόνιο, στηρίζοντας την ανάγκη του ελληνικού καπιταλισμού να συνεχίσει μέσα στην ΕΕ, αυτό είχε ως συνέπεια και μια εξωτερική και αμυντική πολιτική έτσι όπως υπαγορεύονται απ' αυτές τις ανάγκες. Η Ελλάδα είναι η δεύτερη στις στρατιωτικές δαπάνες σαν ποσοστό του ΑΕΠ μέσα στο ΝΑΤΟ, ο ρόλος της στην περιοχή είναι καθοριστικός και στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο. Όταν η Ελλάδα έμπαινε στην ΕΟΚ (πρόδρομο της ΕΕ), η ένταξη χαιρετιζόταν ανοιχτά ως κίνηση που δίνει στους ευρωπαίους «εταίρους» ένα μπαλκόνι στη Μέση Ανατολή.

Ο ελληνικός καπιταλισμός παίζει ρόλο για τον έλεγχο των δρόμων του πετρελαίου, είτε σημαίνει τους αγωγούς που διασχίζουν τα Βαλκάνια, είτε το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο στην



Λίβανος, 8 Αυγούστου. Νέα έκρηξη με κεντρικό σύνθημα «Η κυβέρνησή μου σκότωσε τον λαό μου».

Ανατολική Μεσόγειο. «Εμείς πολεμάμε για τα πετρέλαια» είναι το πραγματικό σύνθημα του Μητσοτάκη, το ίδιο υποστηρίζει και ο Τσίπρας.

Το ζήτημα δεν είναι εάν ο Τσίπρας θέλει να γίνει Αντρέας στη θέση του Αντρέα επαναλαμβάνοντας την πολιτική του «Βυθίσατε το Χόρα», αλλά πού καταλήγει ο ρεφορμισμός όχι μόνο όταν βρίσκεται στην κυβέρνηση, αλλά ακόμα και στην αντιπολίτευση. Συνεχίζεται η προσαρμογή προς τα δεξιά, όχι μόνο στην πολιτική αλλά και συνολικά στη στρατηγική. Μονιμοποιείται η στρατηγική «στόχος είναι να γίνουμε κυβέρνηση ξανά» και όλα υποτάσσονται εκεί.

Ο Κρις Χάρμαν το 1977 έγραψε ένα άρθρο περί «εργατικών κυβερνήσε-

ων». Εκεί ξεκαθάριζε ότι το καθήκον των επαναστατών είναι «να διαλύουν τις αυταπάτες ότι οι εργάτες μπορούν να έχουν «αριστερή» κυβέρνηση... Αντίθετα ο στόχος τους είναι να γενικεύουν τις μάχες, να οργανώνουν την αριστερή αντιπολίτευση σ' αυτήν την κυβέρνηση, να αντικαταστήσουν την εξάρτηση των ελλπίδων τους από το αστικό κράτος με την αυτοοργάνωση των εργατών».³

Το βιβλίο «Κυβέρνηση της Αριστεράς» που κυκλοφόρησε το 2013 περιείχε όλα τα επιχειρήματα στήριξης της ρεφορμιστικής στρατηγικής. Αλλά όποιος το διαβάσει σήμερα βλέπει ότι περιείχε και όλες τις αυταπάτες αλλά και όλες τις καταστροφικές επιλογές του ΣΥΡΙΖΑ από τότε μέχρι σήμερα.⁴

Την ίδια περίοδο κυκλοφορούσε το περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω» με άρθρο που εξηγούσε τα αδιέξοδα μιας τέτοιας στρατηγικής. Στο άρθρο «Μπορεί η Αριστερά να κυβερνήσει;» ο Πάνος Γκαργκάνας έκανε την παρατήρηση ότι «Μια εκλογική νίκη της Αριστεράς εκφράζει την πολιτική συνειδητοποίηση της εργατικής τάξης, αλλά δεν εξασφαλίζει τον έλεγχο πιο έξω από το περίβολο του κοινοβουλίου». Το άρθρο έκλεινε με τη διαπίστωση που είναι σήμερα πιο επίκαιρη από ποτέ. «Η επαναστατική αριστερά με τις στρατηγικές επιλογές της και την καθημερινή παρουσία της πρέπει να είναι δύναμη που προετοιμάζει το κίνημα και όλη την αριστερά να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που έχει μπροστά της. ... Να ανοίξει την προο-

πτική ότι οι εργάτες μπορούν να κυβερνήσουν ανατρέποντας όλα τα εμπόδια που θα βάλει η άρχουσα τάξη στο δρόμο τους». ⁵

Η εναλλακτική

Δεν υπάρχει τίποτε το προσωρινό στην εργατική αντίσταση που ξεδιπλώνεται διεθνώς και στην Ελλάδα. Όσο προσπαθούν να ζωγραφίσουν το κίνημα σαν «παλιομοδίτικο», ότι τάχα κινδυνεύει να είναι μια αδιέξοδη επανάληψη προσπαθειών που έγιναν στα πρώτα χρόνια των μνημονίων και απέτυχαν, πέφτουν έξω. Οι εμπειρίες συσσωρεύονται και προχωράνε.

Μέσα στην περίοδο ύφεσης και πανδημίας βγαίνουν παλιά και νέα εργατικά κομμάτια σε κινητοποιήσεις. Οι εργαζόμενοι στον επισιτισμό και στον τουρισμό όχι μόνο ζωντάνεψαν τα σωματεία τους, αλλά ξαναέφεραν τη συλλογικότητα σε έναν κλάδο όπου οι μικρές επιχειρήσεις δεν είχαν επικοινωνία με τα μεγάλα ξενοδοχεία και τις πολυεθνικές του τουρισμού. Για την ακρίβεια, για μεγάλο διάστημα επικρατούσαν απόψεις ότι οι μεν εργαζόμενοι στα μεγάλα συγκροτήματα του κλάδου είναι «εργατική αριστοκρατία» ενώ οι εργαζόμενοι στα μαγαζιά ήταν «πρεκαριάτο». Αυτά αλλάζουν, ενδεικτικό η πανελλαδική κινητοποίηση που οργάνωσε η Ομοσπονδία στην Αθήνα.

Οι εργαζόμενοι στον πολιτισμό είναι ένα αντίστοιχο παράδειγμα. Τα προβλήματα υπήρχαν, αλλά η αναζήτηση ήταν περιορισμένη από χώρο σε χώρο και όχι στον κλάδο. Οι μαζικές κινητοποιήσεις όλων μαζί ως «εργατών της τέχνης» αλλάζει τα δεδομένα και συνδικαλιστικά αλλά και σαν πολιτικοποίηση.

Τέτοιες εξελίξεις έφεραν μαζί πολλά κομμάτια του εργατικού κινήματος και επιβεβαίωσαν δυο πράγματα που είναι καθοριστικά και χαρακτηριστικά του εργατικού κινήματος. Το πρώτο είναι η συλλογικότητα και το δεύτερο η εμπειρία.

Η εργατική τάξη έχει δύναμη γιατί είναι συγκεντρωμένη σε χώρους δουλειάς, χώρους όπου γίνεται η εκμετάλλευση αλλά επίσης εκεί χτίζεται η συλλογικότητα. Εκεί έχει τη δύναμη συλλογικά να χτυπήσει τα αφεντικά εκεί που πονάνε παγώνοντας τον έλεγχό τους πάνω στην πηγή του πλούτου τους. Μέσα από την κινητοποίηση (ακόμα και για ένα συγκεκριμένο αίτημα) σε ένα χώρο αποκτάει την εμπειρία που την οδηγεί να βγει στους δρόμους και να μην προσανατολίζεται στους θεσμούς και στη Βουλή. Αυτά είναι βήματα που οδηγούν σε άπλωμα και γενίκευση των εμπειριών. Συσσωρεύονται εμπειρίες αγώνων ενάντια σε μνημόνια, φασίστες, ρατσισμό, αλλά και εμπειρίες φθοράς των θεσμών που γεννούν ανισότητα, αδικίες, σκάνδαλα.

Στο κέντρο της μαρξιστικής κριτικής για την αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι η παρατήρηση ότι «η συγκεκριμένη οικονομική μορφή με την οποία η απλήρωτη επιπλέον εργασία αντλείται από τον άμεσο παραγωγό, καθορίζει και τη σχέση ανάμεσα σ' αυτούς που έχουν την εξουσία και σ' αυτούς που δεν την έχουν». ⁶ Η εκμετάλλευση στην παραγωγή είναι η βασική διαδικασία με την οποία στην καπιταλιστική κοινωνία δημιουργείται μια τεράστια ανισότητα στην κατανομή του πλούτου ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Στον καπιταλισμό η ελλειψη δημοκρατίας ξεκινάει από την παραγωγή και τις σχέσεις παραγωγής και γενικεύεται σε όλες τις πλευρές της κοινωνίας, και στη διανομή και στην κατανάλωση και στην πολιτική.

Συνολικά οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής χαρακτηρίζονται από την εκμετάλλευση, την ανισότητα, την αλλοτρίωση, την καταπίεση, τη βία και τον πόλεμο, την καταστροφή του περιβάλλοντος.

Γι' αυτό η αντιπροσωπευτική δημοκρατία, ακόμα και όταν λειτουργεί, είναι πολύ περιορισμένη. Συστηματικά αποκλείει την πλειοψηφία της εργατικής τάξης που είναι και η πλειοψηφία

στην κοινωνία, στο να έχει έλεγχο στο χώρο δουλειάς, στους κοινωνικούς θεσμούς και στο κράτος. «Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι μια απάτη που δημιουργεί και συντηρεί την αυταπάτη της λαϊκής κυριαρχίας και επιρροής. Ακόμα και με τους όρους των συνταγματικών αρχών και διαδικασιών, αυτή η δημοκρατία είναι πολύ περιορισμένη». ⁷

Αυτές οι αναλύσεις μπορεί να μην είναι κτήμα της εργατικής τάξης στη θεωρία, γίνονται όμως όλο και περισσότερο εμπειρία στην πράξη και στις εξελίξεις. Η εμπειρία της τελευταίας δεκαετίας στην Ελλάδα από το πρώτο μνημόνιο μέχρι σήμερα αποτελείται από συνεχείς, μικρές και μεγάλες μάχες για να μην περάσουν και να μην εφαρμοστούν οι επιθέσεις. Ο κεντρικός θεσμός της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, η Βουλή, μέσα σ' αυτή τη δεκαετία ψήφισε μνημόνια και μέτρα στήριξης τους. Ακόμα και η εμπειρία μιας Βουλής με κυβέρνηση της Αριστεράς αποδείχθηκε ότι δεν σημαίνει την ανατροπή των μνημονίων όπως υποστήριζαν προεκλογικά. Δύσκολο να ξεχάσουμε ότι μετά από το δημοψήφισμα που το 62% ψήφισε στους δρόμους και στην κάλπη να μην περάσει ξανά μνημόνιο, η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ σε συνεργασία με Ν.Δ. και ΠΑΣΟΚ το ψήφισαν.

Αυτή η εμπειρία καταχτήθηκε με αγώνες, βρίσκεται χαραγμένη και αλλάζει και την εργατική τάξη και τους αγώνες. Μπορεί αυτή τη εξέλιξη να μετατραπεί σε εναλλακτική στρατηγική και σε δυνάμωμα της επαναστατικής αριστεράς;

Λένιν και Τρότσκι – δεν είναι μόνο παράδοση

«Για τον Κάουτσκι το κοινοβούλιο ήταν ο χώρος όπου η σοσιαλδημοκρατία μπορούσε να πιέσει τους καπιταλιστές να προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις που θα ήταν προς όφελος των εργατών. Αυτή η παράδοση αποδείχθηκε αδιέξοδη ξανά και ξανά». ⁸

Για τον Λένιν η Βουλή ήταν μόνο η ευκαιρία για τους Μπολσεβίκους να μι-



1 Φεβράρη 2020, Αντιπολεμικό συλλαλητήριο στο Σύνταγμα.

λήσουν σε πιο πλατύ ακροατήριο για τα κακά του καπιταλισμού και να περιγράψουν τις εργατικές μάχες που γίνονται στους δρόμους.

Πάνω σ' αυτή την άποψη και σ' αυτή τη στρατηγική νίκησε η Ρώσικη Επανάσταση το 1917 και κτίστηκε η Τρίτη Διεθνής μετά τη Ρώσικη Επανάσταση. Λένιν και Τρότσκι μαζί πρόσφεραν μέσα από τη δράση τους και τα συνέδρια της Κομιντέρν μια άλλη αντιμετώπιση που παραμένει επίκαιρη. Μπορούμε και πρέπει να τη δούμε όχι απλά σαν μια πολύτιμη παράδοση αλλά σαν οδηγό για τα σημερινά βήματα της Αριστεράς.

Τέτοιες αναζητήσεις βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη. Όπως τονίζαμε την πρόσφατη συνεδρίαση του Πανελλαδικού Συμβουλίου του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος:

«Θέλουμε τους εργάτες στο πλευρό των αντικαπιταλιστών, στο πλευρό του αντιπολεμικού κινήματος για να μην αφήνουν περιθώριο για πολεμικές δαπάνες

τη στιγμή που οι κοινωνικές δαπάνες περικόπτονται. Δεύτερη στο NATO είναι η Ελλάδα στις πολεμικές δαπάνες. Θα το αφήσουμε αυτό; Είναι υπόθεση της εργατικής τάξης ή μόνο των επαναστατών; Αυτά τα ζητήματα τα συζητάμε, μεγαλώνουμε την επαναστατική αριστερά και περιορίζουμε την επιρροή του ρεφορμισμού ακόμα και στις πιο επικίνδυνες ιδέες όπως ο πατριωτισμός.

Έχουμε μπροστά μας μια καινούρια περίοδο, το επιβάλλουν οι συνθήκες, τα καινούρια κινήματα διεθνώς. Η αντιπολίτευση βρίσκεται στους δρόμους και όχι στο κοινοβούλιο. Και στους εργατικούς χώρους γιατί από κει βγαίνουν οι δρόμοι. Η εργατική τάξη είναι η πραγματική αξιωματική αντιπολίτευση. Υπάρχουν εκατοντάδες χιλιάδες εκεί έξω που θέλουν να δράσουν, να πάρουν την αντιπολίτευση στα χέρια τους.

Με την εφημερίδα σε κάθε χώρο, με τοπικούς πυρήνες που οργανώνουν, μπορούμε να φτάσουμε σε αυτόν τον κόσμο.

Μπορούμε να βγάλουμε μπροστά όλους αυτούς τους εργάτες και τις εργάτριες και να λέμε μαζί ότι προχωράμε "με την επανάσταση, με τον σοσιαλισμό"». ■

Σημειώσεις

1. Simon Kuper. "From America to Zimbabwe, the world take to the streets". FT. 22/8/2020
2. Financial Times 1 September
3. Κρις Χάρμαν. "The workers government", SWP, International Discussion Bulletin, 1977
4. Κυβέρνηση της Αριστεράς. Δρόμος για το μέλλον ή παρένθεση; Εκδόση Τόπος, 2013
5. Πάνος Γκαργκάνας. «Μπορεί η Αριστερά να κυβερνήσει»; ΣΑΚ No 96, Γενάρης-Φεβράρης 2013
6. Καρλ Μαρξ, Το Κεφάλαιο, τόμος τρίτος.
7. Brian Roper. The history of democracy- a Marxist interpretation, London Pluto Press 2013, σελ. 238-40
8. Tony Phillips. What can we learn from Kautsky today?, International Socialism Journal 167, σελ. 169
9. Η αξιωματική αντιπολίτευση είναι η εργατική τάξη. Εργατική Αλληλεγγύη 1436, 2 Σεπτέμβρη 2020 <https://ergatikiki.gr/article.php?id=22740&issue=1436>

Τα γηροκομεία εξακολουθούν να παραμένουν στο έλεος της πανδημίας.



Φαρμακευτικές εταιρείες και εμβόλια Όταν τα κέρδη μπαίνουν πάνω από ανθρώπινες ζωές

Όταν ολοκληρώνεται αυτό το άρθρο, στις 23 Αυγούστου, οι καταγεγραμμένοι θάνατοι ασθενών με Covid-19 έχουν ξεπεράσει παγκόσμια τους 800.000 ενώ τα κρούσματα τα 23.000.000, δηλαδή 3.000 κρούσματα ανά 1 εκατ. κατοίκους, με ποσοστό θνητότητας στο 3-4%, (που είναι μεγάλο αν συγκριθεί με το 0,1% της κοινής γρίπης). Με βάση τα στοιχεία του Αυγούστου, κάθε μέρα προστίθενται πάνω από 260.000 νέα κρούσματα από όλο το ηλικιακό φάσμα και όχι μόνο από τους άνω των 65 ετών. Στα καταγεγραμμένα κρούσματα περιλαμβάνονται μόνο τα άτομα που έχουν εξεταστεί και έχουν επιβεβαιωθεί ως θετικά

Ο Γιώργος Ράγκος δίνει την πραγματική εικόνα του αγώνα δρόμου για το εμβόλιο μέσα στη νέα έξαρση της πανδημίας Covid19

με τους κανόνες εξέτασης και τη διαθεσιμότητα να διαφέρουν ανά χώρα. Δηλαδή, ο αριθμός των διαγνωσμένων κρουσμάτων δεν είναι παρά ένα (μικρό) τμήμα του πραγματικού αριθμού. Οι περισσότερες χώρες χρησιμοποιούν τα τεστ κατά προτεραιότητα για την ιχνηλάτηση, άλλες πραγματοποιούν τεστ μόνο στα βαριά περιστατικά και πολλές από τις φτωχές χώρες δεν διαθέτουν παρά περιορισμένες δυνατότητες πραγματοποίησης διαγνωστικών ελέγχων.¹

Όμως, το πιο δραματικό στοιχείο είναι η συνεχιζόμενη αυξητική τάση των κρουσμάτων που καταγράφονται τους 2 τελευταίους μήνες. Και αν αναλογιστούμε ότι απαιτούνται ακόμα και μήνες μέχρι κάποιος θετικός στον ιό άνθρωπος να αναπτύξει τέτοια συμπτώματα που θα τον οδηγήσουν σε επιδείνωση και τελικά στον θάνατο, αυτή η τελευταία συνεχιζόμενη αύξηση των κρουσμάτων δεν γνωρίζουμε πού μπορεί να οδηγήσει ως προς τον αριθμό των θανάτων στο άμεσο μέλλον.

Η πραγματικότητα είναι ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται, εδώ και περίπου 8 μήνες, αντιμέτωπη με μία θανατηφόρα πανδημία που δεν γνωρίζουμε ούτε τη διάρκεια της ούτε και τη συνολική καταστροφή που θα επιφέρει. Τα χειρότερα είναι μπροστά μας.

Οι κυβερνήσεις σε όλο το κόσμο, και το σύστημα συνολικά, έχουν ακέραια την ευθύνη γι' αυτή την ανθρώπινη τραγωδία. Η εμφάνιση της πανδημίας βρήκε τα δημόσια συστήματα υγείας διαλυμένα, εξαιτίας των μακροχρόνιων πολιτικών λιτότητας και ιδιωτικοποιήσεων, και τις κυβερνήσεις παράλυτες και ανήμπορες να πάρουν έγκαιρα και ουσιαστικά μέτρα για να την αντιμετωπίσουν και να περιορίσουν την εξάπλωσή της.

Μόνο όταν οι θάνατοι σε μία σειρά από χώρες εκτοξεύτηκαν, επέλεξαν το lockdown (που θεωρήθηκε πιο εύηχο από τον μεσαιωνικό όρο «καραντίνα») με στόχο την αναβολή της εξάπλωσης του ιού, για να «κερδίσει χρόνο το σύστημα υγείας», χωρίς κανένα συνοδευτικό υγειονομικό και πολιτικό σχέδιο αντιμετώπισης της κατάστασης που θα διαμορφωνόταν από την βέβαιη διάδοση της νόσου στη «μετά lockdown» εποχή.

Δόθηκαν χρήματα στους καπιταλιστές που οι επιχειρήσεις τους επλήγησαν αλλά όχι στα δημόσια συστήματα υγείας που γονάτισαν από το βάρος της περιθάλψης των κρουσμάτων, ούτε στη βελτίωση των συνθηκών ζωής και εργασίας των εργαζόμενων, των φτωχών, των προσφύγων, των αστέγων που ήταν και η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων.² Η άρση του lockdown με την «επανεκκίνηση της οικονομίας», για να σωθούν τα κέρδη των βιομηχάνων και του τουρισμού, βρήκε την κοινωνία αντιμέτωπη με μία χειρότερηση της υγειονομικής και οικονομικής κρίσης.

Σήμερα, οι κυβερνήσεις κρύβονται πίσω από τις μάσκες και την «ατομική ευθύνη», κατηγορώντας τους «συνωτισμούς» και τον «τρόπο διασκέδασης

της ανεύθυνης νεολαίας» και σπεκουλάρουν στην εύρεση του εμβολίου ως το «Άγιο Δισκοπότηρο» για την αντιμετώπιση της πανδημίας. Είναι επικίνδυνοι.

Η μόνη δύναμη που μπορεί να σώσει την ανθρωπότητα από τις θανατηφόρες συνέπειες της πανδημίας είναι οι εργατικοί αγώνες για την υπεράσπιση και διεύρυνση της δημόσιας και δωρεάν υγείας για όλες και όλους, για την προστασία των εργαζομένων και της νεολαίας στους χώρους δουλειάς και εκπαίδευσης, για την ασφαλή σίτιση και στέγαση όλων των «ευπαθών ομάδων» του πληθυσμού, για να μην μείνει καμία και κανένας χωρίς εισόδημα, για να μπει η επιστήμη και η έρευνα κάτω από το δικό μας έλεγχο για τις δικές μας ανάγκες και όχι για τα κέρδη. Αυτοί οι αγώνες, στην Ελλάδα και σε όλο το κόσμο, που ξεκίνησαν στη περίοδο του lockdown και δεν σταμάτησαν, είναι η μοναδική «ασπίδα προστασίας» απέναντι στην πανδημία και στο σύστημα που τις γεννάει και θυσιάζει ανθρώπινες ζωές.³ Σε τέτοιες στιγμές, η αντικαπιταλιστική αριστερά έχει και τη δύναμη και το καθήκον να μπει μπροστά, να εξηγήσει, να οργανώσει τους αγώνες, να ανοίξει την επαναστατική προοπτική απέναντι στην καπιταλιστική βαρβαρότητα.

Ήταν μοιραίο και αναπόφευκτο ότι η πανδημία θα έβρισκε την κοινωνία τόσο απροετοίμαστη;

Η θεώρηση της πανδημίας ως ένα «απρόβλεπτο φυσικό φαινόμενο» ήταν, και εξακολουθεί να είναι, η «επίσημη γραμμή» των κυβερνήσεων από την πρώτη στιγμή της εμφάνισής της. Ιστορικά, οι πανδημίες λαμβάνουν χώρα σ' ένα κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον και ως εκ τούτου η φύση και αυτής της πανδημίας, και η (μη) αντιμετώπιση της, δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή χωρίς την εξέταση της λειτουργίας του τρόπου παραγωγής

και των προτεραιοτήτων του καπιταλισμού. Το 2020, με την δεδομένη πρόοδο και ανάπτυξη της επιστήμης, δεν ήταν καθόλου μοιραίο και αναπόφευκτο ότι η πανδημία θα έβρισκε την κοινωνία τόσο απροετοίμαστη.

Μπορεί η Covid-19 να προκαλείται από ένα νέο κορονοϊό (SARS-CoV2) αλλά οι κορονοϊοί δεν είναι κάτι καινούριο για τους επιστήμονες. Ανακαλύφθηκαν ήδη από τη δεκαετία του 1960. Οι επιστήμονες προειδοποιούσαν τις κυβερνήσεις, από καιρό, ότι η εμφάνιση ιογενών πανδημιών αποτελεί μια τεράστια απειλή για την ανθρωπότητα εξαιτίας της σύγχρονης αγροτοβιομηχανικής παραγωγής αλλά και της ραγδαία συνεχιζόμενης καταστροφής του περιβάλλοντος που προκαλεί διαταραχή των οικοσυστημάτων.⁴ Υπήρχαν τέτοιες προειδοποιήσεις όχι μόνο από άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά και συνέδρια αλλά και από διεθνή περιοδικά⁵ και εκθέσεις επιτροπών του ΟΗΕ. Δύο τέτοιες εκθέσεις επιτροπών του ΟΗΕ (από το 2015 και 2018) ήταν πολύ «προφητικές».

Η μία έκθεση του 2015 αναφέρει:⁶ «Ο υψηλός κίνδυνος σοβαρών κρίσεων υγείας, υποτιμάται ευρέως και η ετοιμότητα και η ικανότητα αντίδρασης του κόσμου είναι θλιβερά ανεπαρκής...οι μελλοντικές επιδημίες θα μπορούσαν να υπερβαίνουν κατά πολύ την κλίμακα της καταστροφής που έφερε ο Έμπολα στην Δυτική Αφρική...πολύ συχνά ο παγκόσμιος πανικός για επιδημίες, έχει ακολουθηθεί από εφησυχασμό και αδράνεια. Για παράδειγμα, η πανδημία της γρίπης του 2009 προκάλεσε μια παρόμοια αναθεώρηση της παγκόσμιας ετοιμότητας, αλλά οι περισσότερες από τις συστάσεις δεν εφαρμόστηκαν. Αν είχαν εφαρμοστεί θα είχαν σωθεί χιλιάδες ζωές στην Δυτική Αφρική...Η παρακολούθηση και η αντιμετώπιση των εστιών μόλυνσεων θα πρέπει να καθοδηγείται από τον ΠΟΥ, αλλά το βασικότερο ρόλο θα πρέπει να παίζει ένα κέντρο ετοιμότητας και αντίδρασης...θα πρέπει να υπάρχει και η καλύτερη διαθέσιμη τεχνολογία για τον

εντοπισμό, την παρακολούθηση και την αντιμετώπιση σε μία πιθανή αναδυόμενη απειλή». Η άλλη έκθεση του 2018 αναφέρει:⁷ «Η πρόληψη παρεμποδίζεται από τη συνεχιζόμενη έλλειψη πολιτικής βούλησης σε όλα τα επίπεδα... ενώ τα κράτη ανταποκρίνονται σε κρίσεις που αφορούν στη δημόσια υγεία μόνο όταν ξεκινά ο πανικός, δεν δαπανούν τους πόρους που απαιτούνται για να μην εξελιχθούν τα επιδημικά ξεσπάσματα σε πραγματικές καταστροφές... Τα συστήματα πρόληψης και αντίδρασης στην εμφάνιση ασθενειών δεν επαρκούν για την αντιμετώπιση του τεράστιου αντίκτυπου, της ταχείας εξάπλωσης και του σοκ για την υγεία, τα κοινωνικά και οικονομικά συστήματα, από μια εξαιρετικά θανατηφόρα πανδημία, φυσική, τυχαία ή σκόπιμη. Δεν υπάρχουν επαρκείς επενδύσεις και προγραμματισμός για έρευνα και ανάπτυξη εμβολίων, αντιβιοτικών ευρέως φάσματος και κατάλληλων, μη φαρμακευτικών παρεμβάσεων... το κόστος επιδημιολογικού περιορισμού θα πνίξει εντελώς τις τρέχουσες προβλέψεις χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης».

Όπως σχολιάζει το περιοδικό Foreign Policy για την τελευταία έκθεση:⁸ «το παραπάνω μήνυμα έχει σταλθεί πολλές φορές στο παρελθόν, με αμελητέες επιπτώσεις στις πολιτικές ηγεσίες, τους χρηματοοικονομικούς και τους πολυεθνικούς οργανισμούς. Συνεπώς, δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε ότι αυτή η φορά θα είναι διαφορετική». Και είχε απόλυτο δίκιο.

Φαρμακοβιομηχανίες: Τα κέρδη τους κοστίζουν ανθρώπινες ζωές

Ας σταθούμε στις φαρμακοβιομηχανίες καθώς διεξάγεται ένα κυνήγι μεταξύ των φαρμακοβιομηχανιών, με πακτωλό επιχορηγήσεων από τις κυβερνήσεις ισχυρών χωρών και την ΕΕ, για το ποια θα παρασκευάσει και θα διαθέσει στην αγορά το εμβόλιο ενάντια στον κορονοϊό.

Οι φαρμακοβιομηχανίες είχαν όλη τη δυνατότητα και τον χρόνο να βρισκόταν κοντά σε ένα φάρμακο ή/και ένα εμβόλιο πριν την εμφάνιση της επιδημίας στη Κίνα, και πριν αυτή πάρει διαστάσεις πανδημίας, ώστε πολύ λιγότεροι άνθρωποι να είχαν χάσει ή να χάνουν τη ζωή τους. Όμως, για τις φαρμακοβιομηχανίες η έρευνα για την πρόληψη παθογόνων επιδημιών κρίθηκε, πολλές φορές στο παρελθόν, ως «οικονομικά μη ενδιαφέρουσα».

Όπως αποκαλύπτει ο Daniel Boffey στη Guardian, οι μεγαλύτερες φαρμακευτικές βιομηχανίες της Ευρώπης απέρριψαν το 2017 πρόταση να εργαστούν πάνω σε ένα πρόγραμμα για την ταχύτερη παρασκευή εμβολίων για παθογόνους ιούς, όπως ο κορονοϊός.⁹ Το σχέδιο προτάθηκε από εκπροσώπους της Κομισιόν που συμμετέχουν στην Πρωτοβουλία Καινοτόμων Φαρμάκων (Innovative Medicines Initiative – IMI).

Η IMI, που υπάρχει από το 2007, είναι μία Σύμπραξη Δημόσιου - Ιδιωτικού Τομέα που αποσκοπεί στην ενίσχυση της έρευνας καινοτόμων φαρμάκων στην Ευρώπη για λογαριασμό μεγάλων φαρμακευτικών βιομηχανιών. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μία έμμεση χρηματοδότηση της ΕΕ προς τις φαρμακοβιομηχανίες «διά μέσω της έρευνας». Περισσότερες από 1.200 εταιρείες, πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα και ρυθμιστικές αρχές συμμετέχουν στα διάφορα έργα της αλλά είναι οι μεγάλες φαρμακευτικές εταιρείες που καθορίζουν το πού θα κινηθούν τα κονδύλια για την καινοτομία και την έρευνα ανάλογα με το ποια επένδυση θεωρείται συμφέρουσα και αναμένεται να αποφέρει το μεγαλύτερο κέρδος. Στη συνέχεια, φυσικά, ιδιοποιούνται τα αποτελέσματα της έρευνας επιβάλλοντας πατέντες, πουλώντας ακριβά τα φάρμακα και τα εμβόλια.

Όπως προκύπτει από έκθεση της οργάνωσης «Corporate Europe Observatory», που παρακολουθεί τη δράση της IMI, η IMI είχε απορρίψει τη

χρηματοδότηση έρευνας για την πρόληψη πανδημιών με στόχο «να διευκολύνει την ανάπτυξη και την κανονιστική έγκριση εμβολίων κατά παθογόνων προτεραιότητας, στο μέτρο του δυνατού, πριν συμβεί μια πραγματική εστία». Η έρευνα θα αποσκοπούσε στην ανάπτυξη προσομοιώσεων σε υπολογιστές και στην ανάλυση ζωικών μοντέλων με στόχο να επιταχυνθεί η ανάπτυξη εμβολίων σε περίπτωση πανδημίας. Η IMI αποφάσισε επίσης να μην συγχρηματοδοτήσει, μαζί με τον Συνασπισμό Καινοτομιών Επιδημιολογικής Ετοιμότητας (Coalition for Epidemic Preparedness Innovations-CEPI), έρευνα για την προετοιμασία κατά επιδημιών. Καμία φαρμακοβιομηχανία (ανάμεσά τους και αυτές που σήμερα τρέχουν να παρασκευάσουν το εμβόλιο) δεν συμφώνησε να γίνει «εταίρος» του CEPI στην έρευνα και παραγωγή εμβολίων ή θεραπειών για μια παθογόνα επιδημία γιατί δεν είχαν ούτε εγγυήσεις κερδοφορίας ούτε και τα πνευματικά δικαιώματα της έρευνας. Από την άλλη, την ίδια περίοδο, εγκρίθηκαν ερευνητικά προγράμματα για τη φυματίωση, τα αυτοάνοσα νοσήματα, την ψηφιακή υγεία, το Αλτσχάιμερ, τον καρκίνο, τον διαβήτη. Έρευνα που να μην είναι σημαντική, αλλά αποκτά προτεραιότητα για τις φαρμακοβιομηχανίες επειδή τα συγκεκριμένα φάρμακα είναι άμεσης και συχνής κατανάλωσης και προσφέρουν άμεσο και μεγάλο κέρδος.

Ο πρύτανης της Εθνικής Σχολής Τροπικών Φαρμάκων στο «Baylor College of Medicine» στο Τέξας, Dr. Peter Hotez, αναφέρει στο NBC News:¹⁰ «Το ερευνητικό κέντρο μας ανέπτυξε, το 2016, εμβόλιο για τον κορονοϊό SARS αλλά το επιχειρηματικό ενδιαφέρον από τις φαρμακοβιομηχανίες ήταν ουσιαστικά εξαφανισμένο...SARS και Covid-19 είναι κατά περίπου 80% παρόμοιοι...ιδανικά θα είχαμε ένα εμβόλιο κορονοϊού έτοιμο εγκαίρως γι' αυτήν την πανδημία και θα υπήρχε μια διαδικασία για να δοκιμαστεί». Την ίδια τοποθέτηση κάνει και ο Dr. Barney Graham, αναπληρωτής δι-



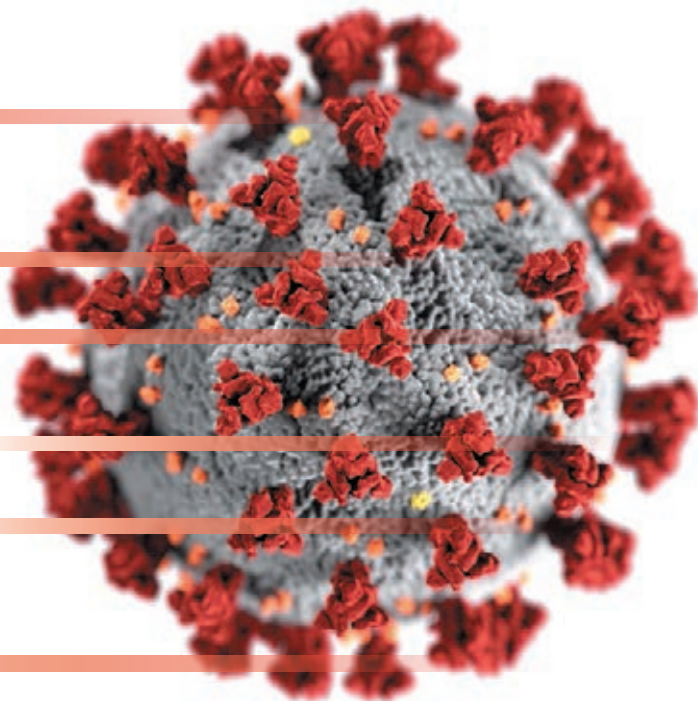
SANOFI



GlaxoSmithKline

moderna
messenger therapeutics

AstraZeneca



ευθυντής του Ερευνητικού Κέντρου Εμβολίων στο Εθνικό Ινστιτούτο Αλλεργίας και Λοιμωδών Νοσημάτων (NIAID) των ΗΠΑ:¹¹ «Μετά την εξάλειψη των SARS και MERS οι επιστημονικές έρευνες ουσιαστικά σταμάτησαν λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και επιχειρηματικού ενδιαφέροντος. Η ερευνητική πρόοδος φρέναρε παρότι μετά την εμφάνιση των MERS και SARS ήταν σαφές ότι οι κορονοϊοί θα αποτελούσαν απειλή». Ανάλογες τοποθετήσεις, για τις φονικές προτεραιότητες των φαρμακοβιομηχανιών, υπήρχαν πολλές.¹²

Το κυνήγι του εμβολίου: Ο παραλογισμός του ανταγωνισμού...

Η πανδημία της Covid-19 αποδείχθηκε γρήγορα ότι ήταν διαφορετική, και ως προς την εξάπλωση και ως προς τα θανατηφόρα κρούσματα, από αυτές των SARS και MERS. Ο SARS εξαφανίστηκε σχετικά γρήγορα και ο MERS ήταν τοπικός μόνο στη Μέση Ανατολή. Τα συνεχόμενα μαζικά κρούσματα, κυρίως στην «επικερδή αγορά του αναπτυσσόμενου κόσμου», και το υψηλό ποσοστό θνησιμότητας από αυτά, ήταν η αιτία για να αλλάξουν προσανατολισμό

οι φαρμακοβιομηχανίες βλέποντας μπροστά τους ένα νέο πεδίο κερδοφορίας που έχει δημιουργήσει η τεράστια «αγορά» της πανδημίας.

Μαζί όμως με τα κέρδη των φαρμακοβιομηχανιών, το κυνήγι του εμβολίου έγινε πρωταρχικός στόχος και της άρχουσας τάξης και των κυβερνήσεων. Για δύο λόγους. Από τη μία για να κρύψουν τις αδυναμίες τους για τη μη πρόληψη και αντιμετώπιση της πανδημίας αλλά κυρίως για να στηρίξουν την απόφαση τους για την «επανεκκίνηση των οικονομιών» εν μέσω συνεχιζόμενης πανδημίας. Η υπόσχεση ενός ιατρικού τρόπου καταπολέμησης της Covid-19 είναι για τις κυβερνήσεις και τις άρχουσες τάξεις μια «καλή δικαιολογία» για να επιστρέψουν οι άνθρωποι στη δουλειά, ανεξάρτητα από τα συνεχιζόμενα και αυξημένα ποσοστά κρουσμάτων και θνησιμότητας. Έτσι, τα κράτη γίνονται «χορηγοί» στις φαρμακοβιομηχανίες, αφού ήδη «προπαραγγέλνουν» εκατοντάδες εκατομμύρια δόσεις από κάθε υποψήφια εταιρία που προσπαθεί να παρασκευάσει ένα πιθανό εμβόλιο.

Η «κοινή λογική» λέει ότι, ακόμα και τώρα, το «επείγον της πανδημίας»

θα έπρεπε να αναγκάσει τις κυβερνήσεις να υποχρεώσουν τις φαρμακοβιομηχανίες να συνεργαστούν ώστε να μπορούν να εκμεταλλευτούν από κοινού όλες τις διαθέσιμες επιστημονικές γνώσεις και πρακτικές για να παρασκευάσουν γρηγορότερα και να διαθέσουν δωρεάν φάρμακα και ένα, ή και περισσότερα, αποτελεσματικά και ασφαλή εμβόλια σε δισεκατομμύρια δόσεις ώστε να μπορεί να εμβολιαστεί όλος ο πληθυσμός και να σωθούν έτσι ανθρώπινες ζωές. Όμως, η λογική του καπιταλισμού, του τυφλού ανταγωνισμού για το κέρδος, οδηγούσε και εξακολουθεί να οδηγεί τις φαρμακοβιομηχανίες στον γνωστό, γι' αυτές, δρόμο του ανταγωνισμού και των, λέγε με NOVARTIS, σκανδάλων.¹³ Σε έναν ανταγωνισμό για το ποια θα παρασκευάσει και θα «πατεντάρει» πρώτη το εμβόλιο σε σχέση με τους ανταγωνιστές της.

Ο ανταγωνισμός είναι και ανάμεσα στα κράτη, που από τη μία ενισχύουν τον ανταγωνισμό ανάμεσα στις φαρμακοβιομηχανίες τους και από την άλλη τρέχουν για την έγκαιρη εξασφάλιση δόσεων εμβολίων σε βάρος άλλων κρατών. Σ' αυτόν τον ανταγωνισμό, τα ισχυρά κράτη είναι στη πρώτη γραμμή.

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ έχει επενδύσει περίπου 1,2 δισ. δολάρια στην AstraZeneca για την ανάπτυξη, παραγωγή και παράδοση ενός πιθανού εμβολίου στις ΗΠΑ και έχει, ήδη, προπαραγγείλει 300 εκατ. δόσεις αυτού του εμβολίου, το ίδιο έχει κάνει με τη Sanofi καθώς και με την Pfizer/BioNTech. Η Βρετανία υπέγραψε συμφωνίες για την εξασφάλιση έως και 60 εκατ. δόσεων του εμβολίου από τις Sanofi/GlaxoSmithKline, για 30 εκατ. δόσεις του εμβολίου των BioNTech/Pfizer, για 60 εκατ. δόσεις του εμβολίου της Valneva και για 100 εκατ. δόσεις του εμβολίου της AstraZeneca. Η ΕΕ έχει συμφωνήσει για την αγορά 300 εκατ. δόσεων του εμβολίου AstraZeneca, με την επιλογή αγοράς 100 εκατομμυρίων περισσότερων δόσεων, για λογαριασμό των κρατών μελών της και βρίσκεται σε συζητήσεις για παρόμοιες συμφωνίες με άλλους παρασκευαστές εμβολίων. Η Ρωσία ανακοίνωσε ότι έχουν ήδη γίνει προπαραγγελίες για 1 δισ. δόσεων του εμβολίου της από 20 χώρες (Ινδία, Μεξικό, Βενεζουέλα κ.α.).

... θέτει νέους κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία

Αυτό ανάγκασε ακόμα και τον επικεφαλής του ΠΟΥ, Τέντρος Αντανόμ Γκεμπρεγεσούς, να μιλήσει για «εμβολιαστικό εθνικισμό» και να δηλώσει ότι: «οι χώρες που βάζουν τα δικά τους συμφέροντα πάνω από αυτά των άλλων στην προσπάθειά τους να προμηθευτούν ένα πιθανό εμβόλιο κατά του κορονοϊού επιδεινώνουν την πανδημία... κανείς δεν είναι ασφαλής μέχρι να είναι όλοι... έχω στείλει επιστολή σε όλες τις χώρες μέλη του Οργανισμού με την οποία τους ζητώ να συμμετάσχουν στον μηχανισμό COVAX ο οποίος έχει στόχο να διασφαλίσει παγκοσμίως την άμεση, δίκαιη και ίση πρόσβαση σε εμβόλιο κατά της Covid-19.»¹⁴

Η απόφαση του Πούτιν να δώσει πιστοποίηση στο ρωσικό εμβόλιο Sputnik-V πριν καν ολοκληρωθεί το τρίτο (και πιο σημαντικό) στάδιο δοκι-

μών, που απαιτεί τον εμβολιασμό και την παρακολούθηση των παρενεργειών σε χιλιάδες ανθρώπους, δείχνει και τους κινδύνους της όλης διαδικασίας. Η ταχύτητα στην έγκριση προκύπτει από την προσπάθεια της Ρωσίας να παρουσιαστεί ως μία νέα παγκόσμια επιστημονική υπερδύναμη. Στις ενστάσεις ο ρώσος υπουργός Υγείας, Μιχαήλ Μουράσκο, δηλώνει ότι «οι ξένοι συνάδελφοί μας φαίνεται να αντιλαμβάνονται τα συγκεκριμένα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα του ρωσικού φαρμάκου και εκφράζουν απολύτως αβάσιμες γνώμες».¹⁵ Από την άλλη ο Τραμπ υπόσχεται, και πιέζει τις φαρμακευτικές και κατηγορεί το «βαθύ κράτος της FDA»¹⁶, ότι το εμβόλιο θα είναι έτοιμο πριν τις Προεδρικές Εκλογές των ΗΠΑ, στις 3 Νοέμβρη, για να το χρησιμοποιήσει ως όπλο στην εκστρατεία επανεκλογής του. Στην Ελλάδα, ο Κικίλιας δήλωνε ότι το Δεκέμβριο θα έχουμε τις πρώτες δόσεις του εμβολίου.

Όλες οι φαρμακοβιομηχανίες έχουν επισπεύσει αλόγιστα τις διαδικασίες για την παραγωγή και τις δοκιμές του εμβολίου, με κίνδυνο να παραχθούν, στα αρχικά στάδια, εμβόλια που δεν θα έχουν δοκιμαστεί επαρκώς με ανυπολόγιστες συνέπειες σε όσους έχουν εμβολιαστεί. Οι ειδικοί διατυπώνουν έντονες επιφυλάξεις αν οι δοκιμές, που πρέπει να μελετηθούν πιθανές παρενέργειες σε διαφορετικούς ανθρώπους, μπορεί να ολοκληρωθούν τόσο γρήγορα.

Και η τιμή του εμβολίου όταν βγει στην αγορά; Η Financial Times, επικαλούμενη ανώνυμες πηγές, αναφέρει ότι:¹⁷ «Η Moderna σχεδιάζει να τιμολογήσει το εμβόλιο της κατά του κορονοϊού μεταξύ 50 και 60 δολαρίων ανά διπλή δόση εμβολίου...η προτεινόμενη τιμή, διπλής δόσης του εμβολίου από τη Moderna προς τις κυβερνήσεις είναι αυξημένη συγκρινόμενη με την τιμή των 39 δολαρίων ανά διπλή δόση του εμβολίου της Pfizer/BioNTech, όπως προβλέπει η συμφωνία μεταξύ των δύο εταιριών και της αμερικανικής κυβέρνησης...Αναλυτές

της αγοράς φαρμάκων δήλωσαν ότι αυτή η συμφωνία είναι πιθανό να πιέσει και άλλους παραγωγούς εμβολίων κατά του κορονοϊού να καθορίσουν παρόμοια επίπεδα τιμών». Ο Dr. Peter Hotez θεωρεί ότι: «Ο χρόνος αναμονής για τα εμβόλια της COVID-19 πιθανόν να είναι μεγαλύτερος για ανθρώπους σε αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες δεν έχουν συμφωνίες προμήθειας. Κάποιοι ίσως δυσκολευθούν να πληρώσουν τα εμβόλια που μπορεί να κοστίζουν πάνω από 40 δολάρια το άτομο... ανησυχώ ότι τα εμβόλια δεν θα φθάσουν σύντομα σε αναπτυσσόμενες χώρες».

Η πραγματικότητα πίσω από την προπαγάνδα

Η πραγματικότητα είναι ότι ένα ασφαλές και αποτελεσματικό εμβόλιο, εξαιτίας των «χαμένων ευκαιριών» από προηγούμενες πανδημίες, του τρόπου που δουλεύει η φαρμακοβιομηχανία αλλά και της περίπλοκης αλυσίδα παραγωγής εμβολίων, δεν θα είναι, δυστυχώς, μία υπόθεση λίγων μηνών.

Μέχρι τώρα, στα μέσα του Αυγούστου, δεν υπάρχει κάποιο εμβόλιο που να έχει πάρει άδεια για να κυκλοφορήσει, πλην αυτό της Ρωσίας. Υπάρχουν 7 εμβόλια στην τελική φάση των κλινικών δοκιμών, 17 εμβόλια στην 2η φάση δοκιμών και 25 στην 1η φάση, δηλαδή 49 (!) εμβόλια σε εξέλιξη. Από αυτά κανένα δεν ξέρουμε αν τελικά θα δουλέψει και πόσο αποτελεσματικό μπορεί να είναι.

Η επιδημιολόγος του ΠΟΥ, Μαρία βαν Κέρκοβ, σχολίασε¹⁸ ότι οι «ειδικόι ακόμη μαθαίνουν πόσο ισχυρή είναι η αντίδραση του ανοσοποιητικού συστήματος των ανθρώπων στον SARS-CoV-2 και πόσο καιρό διαρκεί».

Ακόμα και όταν βρεθεί το κατάλληλο εμβόλιο, η περίπλοκη αλυσίδα παραγωγής, συσκευασίας, αποθήκευσης και μεταφοράς εμβολίων θα χρειαστεί μήνες προκειμένου να συγκροτηθεί.¹⁹ (Οι αλυσίδες εφοδιασμού περιέχουν και κάποιους ασυνήθιστους αλλά απαραίτητους «κρίκους», όπως π.χ. αίμα πε-



Διαδήλωση εργαζόμενων στα Νοσοκομεία στο Λονδίνο.

ταλοιειδούς κάβουρα, έλαιο συκωτιού καρχαρία κ.α. που δεν υπάρχουν σε φυσική επάρκεια και θα πρέπει να κατασκευαστούν τεχνητά υποκατάστατα).

Ενώ τα παραδοσιακά εμβόλια λειτουργούν εκθέτοντας το ανοσοποιητικό σύστημα του σώματος σε έναν ιό που έχει εξασθενήσει ή και σκοτωθεί, προσφάτως, έχουν αναπτυχθεί εντελώς νέοι τύποι εμβολίων στα οποία γίνεται χρήση DNA και mRNA. Αυτά τα εμβόλια αντιγράφουν κομμάτια του γενετικού υλικού του ιού και στη συνέχεια προγραμματίζουν τα κύτταρα του ίδιου του σώματος για την παραγωγή αντιγόνων που εκπαιδεύουν το ανοσοποιητικό σύστημα. Αυτή η προσέγγιση είναι ταχύτερη και πιο τυποποιημένη και έχει προοπτικές να αποδειχθεί ασφαλής, καθώς δεν περιλαμβάνει την έκθεση ατόμων στον ιό. Τεχνολογίες εμβολίων DNA και mRNA εμπλέκονται σε εκείνα της Pfizer και της Moderna. Ωστόσο, το mRNA δεν έχει χρησιμοποιηθεί ποτέ για την παραγωγή εμπορικού εμβολίου για ανθρώπους, πόσο μάλλον για χρήση σε μαζική κλίμακα.

Επιπλέον επειδή το mRNA χάνει ταχύτητα τις χημικές του ιδιότητες πρέπει να «καλυφθεί» από μια πολύ σπάνια ουσία η οποία ονομάζεται vaccinia capping enzyme (VCE). Μόνο 10 λίβρες VCE αρκούν για την παραγωγή εκατό εκατομμυρίων δόσεων εμβολίου mRNA, ωστόσο οι υπάρχουσες διαδικασίες παραγωγής VCE απαιτούν τόσο μεγάλη χωρητικότητα βιοαντιδραστήρα που η παραγωγή 10 λιβρών θα κόστιζε περίπου 1,4 δισ. δολάρια. Το σημαντικότερο πρόβλημα είναι ότι η παγκόσμια ικανότητα βιοαντιδραστήρων δεν μπορεί να υποστηρίξει την παραγωγή του ενζύμου σε τόσο μεγάλη ποσότητα, παράγοντας παράλληλα και άλλα εμβόλια και φάρμακα κατά του καρκίνου.

Ακόμη και η παράδοση και αποθήκευση αυτών των εμβολίων μπορεί να αποδειχθεί περίπλοκη υπόθεση γιατί θα πρέπει να μεταφέρονται και να αποθηκεύονται σε ιδιαίτερα χαμηλές θερμοκρασίες, κάτι που μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα δύσκολο, έως αδύνατο, στις φτωχές χώρες.²⁰

Το ιστορικό ανάπτυξης και χρήσης εμβολίων έχει απογοητευτικά αποτελέσματα

Οι επιδημίες από τη Γρίπη των Χοίρων και του Έμπολα εξακολουθούν να υφίστανται ακόμα και σήμερα στη Δυτική Αφρική. Στη Γρίπη των Χοίρων, όχι μόνο οι προμήθειες του εμβολίου ήταν εξαιρετικά περιορισμένες, αλλά υπήρχαν και μια σειρά βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων χρόνιων παρενεργειών που προκαλούσε το εμβόλιο (αρθρίτιδα, ινομυαλγία, λεμφαδενοπάθεια, εξανθήματα, φωτοευαίσθητα εξανθήματα) επειδή δεν είχε δοκιμαστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα και σε κατάλληλο δείγμα ανθρώπων.

Στην περίπτωση του Έμπολα, που ξέσπασε το 2013 και σκότωσε δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους, το εμβόλιο κυκλοφόρησε μόλις το 2019 και αυτό εξαιτίας δωρεών, κρατικών επιχορηγήσεων και την επιμονή του ΠΟΥ που έβλεπε «κινδύνους για την ανάπτυξη». Το εμβόλιο, που αναπτύχθηκε από τη φαρμακευτική εταιρεία Johnson & Johnson,

ήταν ένα μερικώς δοκιμασμένο, μη αποδεδειγμένο και χωρίς άδεια εμβόλιο. Ο Oly Ilunga Kalenga, ο υπουργός Υγείας της ΛΔ του Κονγκό είχε αρνηθεί τη χρήση του καθώς υποστήριζε ότι δεν έχει αποδειχθεί απόλυτα ότι είναι ασφαλές ή αποτελεσματικό. Τελικά παραιτήθηκε όταν η κυβέρνηση δέχθηκε «ισχυρές πιέσεις» και υπέκυψε στην κυκλοφορία του. Υπολογίζεται ότι περίπου 2.200 άτομα έχουν χάσει τη ζωή τους από τη πειραματική χρήση του εμβολίου.²¹

Πάνω από 30 χρόνια έχουν περάσει αφότου οι επιστήμονες απομόνωσαν τον ιό HIV, που προκαλεί το AIDS, αλλά δεν έχουμε ακόμα το εμβόλιο αν και είναι άμεσα αναγκαίο γιατί, σχεδόν 40 χρόνια μετά από την αρχή της επιδημίας, 1,7 εκατ. άνθρωποι μολύνονται κάθε χρόνο, οι περισσότεροι εκ των οποίων στην Αφρική και ιδίως στο νοτιότερο τμήμα της. Ο ιός του Δάγκειου Πυρετού εντοπίστηκε το 1943 αλλά το πρώτο εμβόλιο εγκρίθηκε μόλις πέρυσι και αυτό πάλι εν μέσω μεγάλων ανησυχιών για την αποτελεσματικότητα και τις παρενέργειες του. Για να έχουμε μία εικόνα, το ταχύτερο εμβόλιο που αναπτύχθηκε ποτέ ήταν αυτό για την Παρωτίτιδα. Χρειάστηκαν τέσσερα χρόνια.²²

Το αισιόδοξο είναι ότι οι επιστήμονες έχουν ήδη εργαστεί στο παρελθόν για εμβόλια κορονοϊού, οπότε δεν ξεκινούν από το μηδέν. Δύο προηγούμενοι κοροναϊοί (SARS και MERS) αναλύθηκαν και οι δύο προς αναζήτηση ενός εμβολίου. Τα διδάγματα που αντλήθηκαν μπορούν σίγουρα να βοηθήσουν τους επιστήμονες να δημιουργήσουν ένα εμβόλιο για την Covid-19, αλλά υπάρχουν και πολλά ακόμα να μάθουν και κυρίως να αντέξουν στις ασφυκτικές πιέσεις των φαρμακευτικών εταιριών και των κυβερνήσεων.

Με τη στάση (και) της φαρμακευτικής βιομηχανίας, πριν και στη διάρκεια της πανδημίας, καταρρέει το αστικό ιδεολόγημα ότι «ο ελεύθερος ανταγωνισμός φέρνει πρόοδο και προάγει την επιστήμη». Το κυνήγι του κέρδους για

τις φαρμακοβιομηχανίες άφησε απροστάτευτη την ανθρωπότητα απέναντι και σε αυτή την πανδημία, όπως είχε κάνει και πιο πριν και με το AIDS, τον Έμπολα, το Ζίκα και τόσες άλλες «μη κερδοφόρες» ασθένειες. Η αιτία βρίσκεται στο ίδιο το σύστημα.

Στον καπιταλισμό το φάρμακο, το εμβόλιο, η θεραπεία, η ίδια η υγεία μας είναι εμπορεύματα και όχι αγαθά. Για τις φαρμακοβιομηχανίες η παραγωγή φαρμάκων αποτελεί το μέσο για την επίτευξη της κερδοφορίας τους και όχι ο μοναδικός σκοπός τους. Το ποια φάρμακα ή εμβόλια και για ποιες ασθένειες θα παρασκευαστούν, αν θα βγουν στην αγορά ή όχι και σε τι ποσότητες και σε τι τιμές, ποιες έρευνες για την ανακάλυψη νέων φαρμάκων θα γίνουν, καθορίζονται όχι από τις ανάγκες της ανθρωπότητας αλλά από το κέρδος των φαρμακοβιομηχανιών. Αυτό τον παραλογισμό πρέπει να τον σταματήσουμε. Γι' αυτό θα πρέπει να σταθούμε δίπλα στους εργατικούς αγώνες.

Δημόσια, ποιοτική και δωρεάν υγεία και φαρμακευτική αγωγή για όλες και όλους. Κρατικοποίηση, χωρίς αποζημίωση, των φαρμακοβιομηχανιών με εργατικό έλεγχο και κεντρικό σχεδιασμό στην παραγωγή και στην έρευνα για την αντιμετώπιση όλων των γνωστών ασθενειών.

Για να μπουν οι ανάγκες μας πάνω από τα κέρδη των καπιταλιστών. Για να τελειώνουμε μ' αυτό το σύστημα που γεννά πανδημίες και σκορπάει θάνατο. ■

Σημειώσεις:

1. <https://news.google.com/covid19/map?hl=el&gl=GR&ceid=GR%3Ael>
2. Πάνος Γκαργκάνος, «Η πολλαπλή αποτυχία του καπιταλισμού», Σοσιαλισμός από τα κάτω No 140, <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1237>
3. Στέλιος Μιχαηλίδης, «Κυβέρνηση θανάτου - Παράλυτη στην έξαρση του κορονοϊού: Οι εργάτες της Υγείας είναι η ασπίδα μας», Εργατική Αλληλεγγύη No 1434, <https://ergatikigr/article.php?id=22675&issue=1434>
4. Τζόζεφ Τσουνάρα, «Ο σοσιαλισμός στα χρόνια της πανδημίας», <https://state2parastatescam.blogspot.com/2020/04/blog-post.html>. Μετάφραση από το περιοδικό International Socialism Journal No 166 <http://www.isj.org.uk/socialism-in-a-time-of-pandemics/> και Sonia Shah, «Από που προέρχονται οι κορονοϊ-

- οί», ελληνική έκδοση της Monde diplomatique, μετάφραση από το περιοδικό Nation, <https://monde-diplomatique.gr/?p=4114>.
5. Bryan Walsh, «The World Is Not Ready for the Next Pandemic», TIME Magazine, <https://time.com/magazine/us/4766607/may-15th-2017-vol-189-no-18-u-s/>
6. <https://www.cnn.gr/kosmos/story/21025/ohe-aproetiomastos-o-planitis-gia-mia-pagkosmia-pandimia>
7. <http://www.ertopen.com/news/ellada/koinwnia/item/54209-ekthesh-se-ohe-kai-poy-%C2%ABthema-chronoy-mia-pagkosmia-thanathfora-pandhmi%C2%BB>
8. <https://tvxs.gr/news/ygeia/i-ekriksi-mia-pagkosmias-thanatiforas-pandimias-einai-thema-xronoy>
9. Daniel Boffey, «Exclusive: big pharma rejected EU plan to fast-track vaccines in 2017, World's top drug firms turned down proposals for work on pathogens like coronavirus», The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2020/may/25/exclusive-big-pharma-rejected-eu-plan-to-fast-track-vaccines-in-2017>
10. Mike Hixenbaugh, «Scientists were close to a coronavirus vaccine years ago. Then the money dried up», <https://www.nbcnews.com/health/health-care/scientists-were-close-coronavirus-vaccine-years-ago-then-money-dried-n1150091>
11. Knvul Sheikh και Katie Thomas, «Researchers Are Racing to Make a Coronavirus Vaccine. Will It Help?», The New York Times, <https://www.nytimes.com/2020/01/28/health/coronavirus-vaccine.html>
12. Γιώργος Πίττας, «Οι ένοχοι της πανδημίας- Φαρμακοβιομηχανίες: φονικές προτεραιότητες», Εργατική Αλληλεγγύη No 1416, <https://ergatikigr/article.php?id=22017>
13. Βλέπε: Σωτήρης Κοντογιάννης, «Φαρμακοβιομηχανίες: Ένα ατέλειωτο σκάνδαλο», Εργατική Αλληλεγγύη No 1391, <https://ergatikigr/article.php?id=20986>, Στέλιος Μιχαηλίδης, «Σκάνδαλο Novartis: Μόνη λύση η κρατικοποίηση με εργατικό έλεγχο», Εργατική Αλληλεγγύη No 1312, <https://ergatikigr/article.php?id=17894> και Γιώργος Ράγκος, Σκάνδαλο NOVARTIS: Συνειδητή πολιτική φαρμακοβιομηχανιών και κυβερνήσεων, Εργατική Αλληλεγγύη No 1311, <https://ergatikigr/article.php?id=17844>.
14. «ΠΟΥ: Να δοθεί άμεσα τέλος στον εμβολιαστικό εθνικισμό», <https://www.capital.gr/diethni/3475181/pou-na-dothei-amesa-telos-ston-emboliastiko-ethnikismo>
15. <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10892172>
16. «Τραμπ: Το «βαθύ κράτος» της FDA θέλει να καθυστερήσει το εμβόλιο για τον νέο κορωνοϊό», Καθημερινή, 22.08.20, <https://www.kathimerini.gr/1093028/article/epikairothta/kosmos/tramp-tona8y-kratos-ths-fda-8elei-na-ka8ysterhsei-to-emvolio-gia-ton-neo-korwnoio>
17. <https://www.ft.com/content/405c0d07-d15a-4f5b-8a77-3c2fbd5d4c1c>
18. Βλέπε παραπομπή 14.
19. Scott Duke Kominers and Alex Tabarrok, «Vaccines Use Bizarre Stuff. We Need a Supply Chain Now», Bloomberg Opinion, <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2020-08-18/a-resilient-covid-19-vaccine-supply-chain-starts-now?srnd=opinion>.
20. ό.π.
21. Η αντιμετώπιση των αφρικανικών πληθυσμών ως πειραματόζωα για νέες θεραπείες και εμβόλια εξακολουθεί να υπάρχει από τη διάρκεια της αποικιοκρατίας μέχρι και σήμερα. Ο «Επίμονος Κηπουρός» παραμένει πάντα μία επικαιρική ταβάνια.
22. Βλέπε επίσης: Lee Humber, «Will a vaccine save us from Covid-19 and future epidemics?», Socialist Review No 459, <http://socialistreview.org.uk/459/will-vaccine-save-us-covid-19-and-future-epidemics-0>



Οι αντιρατσιστικές κινητοποιήσεις κυριαρχούν στην προεκλογική περίοδο.

Εκλογές στις ΗΠΑ

Η ώρα του “μικρότερου κακού”;

Οι ΗΠΑ μπαίνουν στην τελική ευθεία των προεδρικών εκλογών με την οικονομία βυθισμένη στη χειρότερη ύφεση από τη δεκαετία του 1930, τους θανάτους από την πανδημία καθημερινά σε τριψήφια νούμερα και την παγκόσμια ηγεμονία τους συντριπτικά τραυματισμένη. Και ο ορίζοντας παραμένει για την άρχουσα τάξη σκοτεινός –όποιος και αν κερδίσει τελικά τις εκλογές του Νοεμβρίου.

Τα προγνωστικά στα μέσα του Αυγούστου δίνουν ένα “σημαντικό” προβάδισμα στον Τζο Μπάιντεν, τον υποψήφιο του Δημοκρατικού Κόμματος. Αλλά τίποτα δεν είναι ακόμα προδιαγεγραμμένο: το 2016 όλες σχεδόν οι δημοσκοπήσεις προέβλεπαν μια σίγουρη νίκη της Χίλαρι Κλίντον –που είχε ένα

Ο Σωτήρης Κοντογιάννης παρουσιάζει το τοπίο στην τελική ευθεία προς τις αμερικάνικες εκλογές

“σταθερό” προβάδισμα όλους τους προηγούμενους μήνες απέναντι στον Ντόναλντ Τραμπ, τον υποψήφιο του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος. Η Κλίντον διατήρησε αυτό το προβάδισμα και την ημέρα των εκλογών –συγκέντρωσε σε πανεθνική κλίμακα περίπου 3 εκατομμύρια περισσότερες ψήφους και δυο ποσοστιαίες μονάδες πάνω από τον Τραμπ. Αλλά έχασε, χάρη στο εκλογικό σύστημα των ΗΠΑ, την προεδρία.¹

Μίστερ Συμβιβασμός

Ο Μπάιντεν είναι η επιτομή του γραφειοκράτη: έξι θητείες στη γερούσια,

δύο θητείες στην αντιπροεδρία, συμμετοχή σε αμέτρητες επιτροπές και παραεπιτροπές. Αν υπάρχει μια λέξη που μπορεί να τον χαρακτηρίσει, αυτή είναι η λέξη “συμβιβασμός”. Το μεγάλο του “ατού”, σύμφωνα με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, είναι οι καλές του σχέσεις με όλο το κοινοβουλευτικό φάσμα και η ικανότητά του να αξιοποιεί αυτές τις σχέσεις για να “γίνει η δουλειά”.

Ανάμεσα στους ομιλητές και τις ομιλήτριες που πήραν τον λόγο στο συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος –που επικύρωσε και τυπικά την υποψηφιότητά του– ήταν ο Κόλιν Πάουελ, ο

Τσακ Χάγκελ και η Σίντι Μακκείν. Ο Πάουελ ήταν υπουργός Εξωτερικών στην κυβέρνηση του Τζορτζ Μπους (του νεότερου). Ο Χάγκελ, ρεπουμπλικάνος γεροϋσιαστής και πρώην υπουργός Άμυνας. Ο Τζον Μακκείν, που πέθανε πριν από δυο χρόνια, ήταν ο υποψήφιος του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος στις εκλογές του 2008, τις εκλογές που έφεραν τελικά τον Ομπάμα και τον Μπάιντεν στον Λευκό Οίκο. Στο Συνέδριο η Σίντι, η χήρα του, μίλησε για τη βαθιά φιλία και αλληλοεκτίμηση που συνέδεε σε όλη τους τη ζωή τους δυο πολιτικούς.

Ένα από τα βίντεο που προβλήθηκαν στο συνέδριο προέβαλλε τη φιλία του Μπάιντεν με έναν άλλο διάσημο ρεπουμπλικάνο γεροϋσιαστή, τον Ντικ Λούγκαρ –που πέθανε πέρσι σε ηλικία 87 ετών. “*Δυο πεθαμένοι ρεπουμπλικάνοι είχαν περισσότερο χρόνο στο συνέδριο από την πιο διάσημη νέα προσωπικότητα του Δημοκρατικού Κόμματος*” έγραφε πικρόχολα το περιοδικό Politico συγκρίνοντας την προβολή των ρεπουμπλικάνων “φίλων” του υποψηφίου προέδρου με τα μόλις 60 δευτερόλεπτα που δόθηκαν στην Αλεξάντρια Οκάσιο Κορτέζ για να μιλήσει.²

Στο “βιογραφικό” του Μπάιντεν δεν υπάρχει το παραμικρό ίχνος ριζοσπαστισμού. Ο Μπάιντεν ήταν ο εμπνευστής του Νόμου “για τον έλεγχο του βίαιου εγκλήματος και την επιβολή του νόμου”, ενός νόμου που αύξησε ραγδαία τον αριθμό των αστυνομικών στους δρόμους και γέμισε μέσα στα επόμενα χρόνια με χιλιάδες “Γιάννηδες-Αγιάννηδες” –ακόμα και ανήλικους– τις αμερικανικές φυλακές. Και παρόλο που στο πρόγραμμά του δηλώνει τώρα αντίθετος με το τείχος του Τραμπ στα σύνορα με το Μεξικό, συνεχίζει να τάσσεται υπέρ της αυστηροποίησης των ελέγχων στα σύνορα. Η απάντησή του στις καταγγελίες της Τάρα Ρίντε (και άλλων πρώην συνεργατών του) για σεξουαλική παρενόχληση ήταν ένα προκλητικό “δεν μετανιώνω για τίποτα από ότι έχω κάνει!”³



Ντόναλντ Τραμπ και Μάικ Πενς θα αναμετρηθούν στις εκλογές...

Μίσος για τον Τραμπ

Ο Μπάιντεν χρωστάει το προβάδισμά του σε έναν και μοναδικό παράγοντα: στην απέχθεια, το μίσος και την οργή που αισθάνεται η πλειοψηφία του κόσμου απέναντι στον Τραμπ. Η πιο πρόσφατη –και ταυτόχρονα πιο μαζική– έκφραση αυτής της οργής ήταν οι κινητοποιήσεις Black Lives Matter που πυροδοτήθηκαν από τη δολοφονία του Τζορτζ Φλόυντ από την αστυνομία της Μινεάπολης στις 15 Μάη. Το φύλλο της 3ης Ιούλη της εφημερίδας New York Times υποστήριξε ότι ήταν “*ίσως το μεγαλύτερο κίνημα στην ιστορία των ΗΠΑ*”⁴ Σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις που επικαλείται το άρθρο, 15 ως 26 εκατομμύρια Αμερικανοί είχαν πάρει μέρος σε μια τουλάχιστον κινητοποίηση μέχρι τα μέσα του Ιούνη (που έγιναν οι έρευνες). “*Από την 26η Μάη που ξέσπασαν οι πρώτες διαδηλώσεις στη Μινεάπολη έχουν καταγραφεί ... πάνω από 4,700 διαδηλώσεις, κατά μέσο όρο 140 κάθε ημέρα*”.

Στο κίνημα “για τα πολιτικά δικαιώματα των έγχρωμων ανθρώπων” των δεκαετιών το 1950 και 1960, το κίνημα που κατάρχησε τον θεσμικό ρατσισμό στις ΗΠΑ, η συμμετοχή των Λευκών περιοριζόταν σε μερικές χιλιάδες προοδευτικούς συνοδοιπόρους. Ακόμα και στην πρώτη φάση του κινήματος Black Lives Matter, ο κύριος όγκος των διαδηλωτών ήταν Αφροαμερικανοί. Αυτή

τη φορά όμως τα πράγματα ήταν διαφορετικά: “*Πάνω από το 40% των περιφερειών των ΗΠΑ –τουλάχιστον 1360– είχαν μια (τουλάχιστον) διαδήλωση. Σε αντίθεση με τις παλαιότερες Black Lives Matter διαδηλώσεις το 95% σχεδόν των περιφερειών που διαδήλωσαν έχουν λευκή πλειοψηφία. Τα τρία τέταρτα είναι σε ποσοστό πάνω από 75% λευκές*”.

Όλες οι απόπειρες που έκαναν ο Τραμπ, οι οπαδοί του και η αστυνομία να υπονομεύσουν, να διασπάσουν, να συκοφαντήσουν ή να τρομοκρατήσουν το κίνημα απέτυχαν παταγωδώς. Όπως έγραφε ο Γιώργος Πίττας στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού αυτού,

“*Το κίνημα δεν πτοήθηκε από τις πάνω από 12.000 συλλήψεις, ούτε από τις σφαίρες, ούτε από τα δακρυγόνα, ούτε από τους νεκρούς, ούτε από την απαγόρευση κυκλοφορίας ούτε από τα φασισταριά και την ΚΚΚ που προσπάθησαν ανεπιτυχώς να τρομοκρατήσουν τους διαδηλωτές με δολοφονικές επιθέσεις...*”⁵

Το κίνημα Black Lives Matter δεν ήταν, όμως, η πρώτη αντιπαράθεση της κυβέρνησης του Τραμπ με το “πεζοδρόμιο”. Και αν και απομένουν μόνο μερικοί μήνες μέχρι τις εκλογές μπορούμε με μεγάλη πιθανότητα να προβλέψουμε ότι δεν θα είναι και η τελευταία.

Οι κινητοποιήσεις ενάντια στον Τραμπ άρχισαν με “το καλημέρα σας”: στις 21 Ιανουαρίου 2017, την επομένη της ορκωμοσίας εκατομμύρια γυναίκες



...με Τζο Μπάιντεν και Καμάλα Χάρις.

(και όχι μόνο γυναίκες) πλημμύρισαν τους δρόμους σε εκατοντάδες πόλεις σε ολόκληρο τον κόσμο ενάντια στον αποκάλυπτο μισογυνισμό και τις χυδαίες σεξιστικές παρατηρήσεις του νέου προέδρου. Στην Ουάσιγκτον μόνο οι διαδηλώτριες και οι διαδηλωτές πλησίασαν (με μετριοπαθείς υπολογισμούς) το μισό εκατομμύριο. Ήταν, στην μέχρι τότε ιστορία των ΗΠΑ, η μεγαλύτερη ημερήσια κινητοποίηση, σύμφωνα με τη Βρετανική εφημερίδα Independent.⁶ Η αστυνομία δεν τόλμησε εκείνη την ημέρα να κάνει ούτε μια σύλληψη. Ακολούθησαν οι μαζικές αντιδράσεις ενάντια στις απαγορεύσεις εισόδου ταξιδιωτών από “ακραίες” Μουσουλμανικές Χώρες που κατάληξε στην απομάκρυνση του Μάικλ Φλυν, του απόστρατου στρατηγού που ο Τραμπ είχε διορίσει στη θέση του “Συμβούλου Ασφαλείας” του Λευκού Οίκου.⁷ Στη συνέχεια πήραν τη σκυτάλη οι εκπαιδευτικοί, οι σκουπιδιάρηδες, οι αεροσυνοδοί, οι εργάτες μετάλλου.⁸

Αποτυχία

Ο σεξισμός, η ακροδεξιά φρασεολογία, η αστυνομική ασυδοσία και οι επιθέσεις σε οτιδήποτε ακούγεται ή έμοιαζε “προοδευτικό” ήταν η μια μόνο πηγή της μόνιμης αυτής αντιπαράθεσης του Λευκού Οίκου με το κίνημα. Η δεύτερη ήταν οι απανωτές αποτυχίες της προεδρίας του Τραμπ –σε όλα τα μέτωπα,

αλλά πρώτα και κύρια στο μέτωπο της οικονομίας.

Το 2016 ο Τραμπ κέρδισε τις ψήφους της “ζώνης της σκουριάς” –του κέντρου της παλιάς βαριάς βιομηχανίας των ΗΠΑ– μοιράζοντας υποσχέσεις ότι, μέσα από τους εμπορικούς πολέμους και τον προστατευτισμό θα έφερνε πίσω “από την Κίνα” τις χαμένες θέσεις εργασίας. Το Ντιτρόιτ, το Φλιντ, το Κλίβελαντ θα ανακτούσαν την παλιά τους αίγλη. Η αμερικανική οικονομία θα αναπτυσσόταν με ρυθμούς 4%, 5%, ίσως ακόμα και 6% αν γινόταν πρόεδρος... Φυσικά όλα αυτά αποδείχτηκαν ένα ψέμα, πολύ πριν χτυπήσει ο κορονοϊός την παγκόσμια οικονομία.

Η αμερικανική οικονομία κατάφερε μόνο μια χρονιά να ξεπεράσει το μέσο ρυθμό ανάπτυξης που της κληροδότησε η προεδρία του Ομπάμα –το 2018 και αυτό μόνο χάρη στις μεγάλες φοροαπαλλαγές προς τους πλούσιους. Η ανεργία είναι αλήθεια έπεσε στα τέλη του 2019 στα χαμηλότερα επίπεδα των τελευταίων χρόνων –στο 3,5%⁹– και ο μέσος μισθός ανέβηκε ελαφρώς γρηγορότερα από ότι στην περίοδο του Ομπάμα. Αλλά ταυτόχρονα μεγάλωσε και η ανισότητα –με δραματικό τρόπο. Ο δείκτης Gini που μετράει την ανισότητα έσπασε όλα τα ρεκόρ το 2018.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία ο αριθμός των ανασφάλιστων Αμερικανών αυξήθηκε από τα 25,6 στα 27,5 εκατομμύρια –και αυτό μέσα στην “κα-

λύτερη” χρονιά του Τραμπ στην εξουσία. Όσο για τη “ζώνη της Σκουριάς” η κατάρρευση συνεχίστηκε χωρίς τίποτα να αλλάξει. Εκατομμύρια Αμερικανοί κινδυνεύουν –κυριολεκτικά– από την πείνα. Το 2019 πάνω από 38 εκατομμύρια Αμερικανοί (πολλοί από αυτούς εργαζόμενοι) ζήτησαν τη βοήθεια του προγράμματος SNAP (δηλαδή κουπόνια σίτισης) για να επιβιώσουν ή να ταΐσουν τα παιδιά τους.¹⁰

Όπως έχουμε πει πολλές φορές από τις στήλες αυτού του περιοδικού, τα σημάδια της ύφεσης που χτύπησε την παγκόσμια οικονομία είχαν εμφανιστεί στον ορίζοντα πολύ πριν μετατραπεί η εμφάνιση του Covid-19 σε πανδημία. Στην Ευρώπη οι ρυθμοί ανάπτυξης των μεγάλων οικονομιών (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία) ήταν μηδενικοί ή αρνητικοί ήδη από το τελευταίο τρίμηνο το 2019. Η Κίνα βρίσκεται εδώ και πολύ καιρό σε καθοδική πορεία. Στις ίδιες τις ΗΠΑ η Κεντρική Τράπεζα, αναγνωρίζοντας τις απειλές που αντιμετώπιζε η οικονομία μείωσε την περασμένη χρονιά, για πρώτη φορά μετά το 2008, τα επιτόκια της τρεις φορές (Ιούλιος, Σεπτέμβριος, Οκτώβριος).

Η πανδημία μετέτρεψε την επερχόμενη ύφεση σε καταστροφή. Στις 26 Μάρτη, η Γερουσία ενέκρινε ομόφωνα ένα πακέτο αντιμετώπισης των οικονομικών συνεπειών του Covid-19 ύψους 2 τρισεκατομμυρίων δολαρίων που προέβλεπε, ανάμεσα στα άλλα, την άμεση στήριξη των πολιτών με την αποστολή μιας επιταγής 1.200 δολαρίων σε κάθε ενήλικα.¹¹ Περιττό να το πει κανείς, η μερίδα του λέοντος από το πακέτο αυτό (850 δις) ήταν δάνεια και επιδοτήσεις προς τις επιχειρήσεις. Ήταν το μεγαλύτερο πακέτο στήριξης στην ιστορία.

Ο Τραμπ υπέγραψε το πακέτο στις 27 Μάρτη. Αλλά δεν κατάφερε να προφυλάξει ούτε τα νοικοκυριά, ούτε την οικονομία από τον γκρεμό. Στο πρώτο τρίμηνο του 2020 η αμερικανική οικονομία συρρικνώθηκε κατά 5% (σε ετήσια βάση). Στο δεύτερο τρίμηνο κατά

32,9%¹² – η χειρότερη επίδοση από τότε που τηρούνται στοιχεία. Παρά τις άμεσες επιδοτήσεις (τις επιταγές των 1200 δολαρίων) η κατανάλωση έκανε ακόμα μεγαλύτερη βουτιά, 34,6%, κάτω. Η ανεργία εκτινάχτηκε κυριολεκτικά στα ουράνια: στα τέλη Μαΐου οι εργαζόμενοι που είχαν υποβάλει αίτηση για επίδομα ανεργίας ξεπέρασαν τα 40 εκατομμύρια –ένα νούμερο που μόνο με τη δεκαετία του 1930 μπορεί να συγκριθεί.

Μέσα στους επόμενους μήνες η αμερικανική οικονομία άρχισε, με την σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων, να ανακάμπτει. Αλλά η ανάκαμψη αυτή είναι και αργή και αβέβαιη. Στις 18 Ιουλίου 31,3 εκατομμύρια Αμερικανοί συνέχιζαν να ζουν από το επίδομα ανεργίας.

Ακροδεξιά

Ο Τραμπ διατηρούσε πάντα στενούς δεσμούς με την αμερικανική ακροδεξιά. Μόλις εγκαταστάθηκε στον Λευκό Οίκο τον Ιανουάριο του 2017 προσέλαβε στη θέση του “ειδικού συμβούλου για θέματα στρατηγικής” τον Στηβ Μπάνον, τον εκδότη του ναζιστικού περιοδικού Breitbart. Ο Μπάνον ήταν ο εμπνευστής του ρατσιστικού σχεδίου απαγόρευσης εισόδου στους ταξιδιώτες από τις “ακραίες” μουσουλμανικές χώρες. Μετά την απομάκρυνση του από τον Λευκό Οίκο έστησε μια καμπά-

νια συγκέντρωσης χρημάτων για την ενίσχυση της οικοδόμηση του τείχους στα σύνορα με το Μεξικό. Όπως αποδείχθηκε στη συνέχεια τα χρήματα πήγαιναν στους προσωπικούς του λογαριασμούς –αλλά αυτό είναι ένα συνηθισμένο γνώρισμα όλης της ακροδεξιάς ανά την υφήλιο.¹³ Ο Τραμπ συγκρούστηκε με τον Μπάνον από το 2017 κιόλας –όχι όμως και με τους ομοϊδεάτες και τους οπαδούς του.

Τώρα, αντιμέτωπο με την οργή του κινήματος και τις αποτυχίες της πολιτικής του, το επιτελείο του στρέφεται ακόμα πιο προκλητικά προς το ακροδεξιό ακροατήριο. Ανάμεσα σε αυτούς που έχουν κληθεί να μιλήσουν στο συνέδριο του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος είναι και ο Μαρκ και η Πατρίσια Μακκλόσκι –το πλούσιο ζευγάρι που απείλησε με ένα περίστροφο και ένα πολυβόλο τους διαδηλωτές του Black Lives Matter τον Ιούνιο στο Σεντ Λούις –και η Άμπι Τζόνσον, η διαβόητη “ακτιβίστρια” του κινήματος ενάντια στις εκτρώσεις.¹⁴

Στις 19 Αυγούστου το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα ενέκρινε την υποψηφιότητα της Λόρα Λούμερ για το 21ο διαμέρισμα της Φλόριντα. Ο ίδιος ο Τραμπ σε μια ανάρτησή του στο Tweeter έδωσε προσωπικά συγχαρητήρια στην Λούμερ: “Μπράβο Λόρα, έχεις πολλές πιθανότητες ενάντια στον αχυράνθρωπο της Πελόζι”.¹⁵ Η ίδια η Λούμερ είναι

αποκλεισμένη από τα Social Media για συστηματική παραβίαση των κανόνων για την καλλιέργεια μίσους. Χαρακτηρίζει τη μουσουλμανική θρησκεία “καρκίνωμα της ανθρωπότητας”, αποκαλεί τους μουσουλμάνους “άγγιους” και ζητάει την αποπομπή τους από όλες τις δημόσιες θέσεις.

Το μικρότερο κακό;

Στο συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος ο Μπέρνι Σάντερς, ο ηγέτης της “αριστερής πτέρυγας” του Δημοκρατικού Κόμματος και διεκδικητής μέχρι πριν από μερικούς μήνες του χρίσματος του “υποψηφίου προέδρου” κάλεσε με δραματικά λόγια, σε συστράτευση ενάντια στην επανεκλογή του Τραμπ:

*“Διακυβεύεται το μέλλον της οικονομίας μας. Διακυβεύεται το μέλλον του πλανήτη μας. Πρέπει να ενωθούμε όλοι, να οδηγήσουμε τον Ντόναλντ Τραμπ στην ήττα και να εκλέξουμε τον Τζο Μπάιντεν και την Καμάλα Χάρις πρόεδρο και αντιπρόεδρό μας. Φίλοι, το κόστος μιας αποτυχίας ξεπερνάει τη φαντασία μας”.*¹⁶

Ο Σάντερς δεν περίμενε το συνέδριο για να δηλώσει την υποστήριξή του απέναντι στον Μπάιντεν. Το έκανε από τα μέσα του Απρίλη, κιόλας, όταν αποσύρθηκε από την διεκδίκηση του χρίσματος. Όπως γράφει η Κλερ Λέμλιχ στο περιοδικό International Socialism, “η επίσημη υποστήριξη της υποψηφιότητας ενός θεσμικού Δημοκρατικού ... προκάλεσε απογοήτευση στους οπαδούς του. Αλλά δεν ήταν έκπληξη. Ο Σάντερς είχε απορρίψει την ιδέα να διεκδικήσει την προεδρία σαν ανεξάρτητος εδώ και πολύ καιρό. Αυτές οι ενέργειες επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι ο Σάντερς είναι ενσωματωμένος στο Δημοκρατικό Κόμμα και συνεχίζει να επιλέγει μια θέση στο τραπέζι από την οικοδόμηση μιας ανεξάρτητης πολιτικής δύναμης, εκλογικής ή μη...”¹⁷

Ο Μπάιντεν είναι σίγουρα το “μικρότερο κακό”. Αλλά το μικρότερο κακό είναι, παρόλα αυτά κακό. Και παρόλο που ο Μπάιντεν έχει υποσχεθεί να αντι-

Στις 20 Ιούλη χιλιάδες βγήκαν σε απεργία συμπαράστασης με το αντιρατσιστικό κίνημα.





Το κίνημα Black Lives Matter φουντώνει ξανά στα τέλη Αυγούστου.

στρέψει πολλές από τις επιλογές του Τραμπ –για το περιβάλλον, τις διεθνείς σχέσεις, τους εμπορικούς πολέμους –είναι αφέλεια να πιστεύει κανείς ότι η πολιτική του ήταν αποτέλεσμα της ασυναρτησίας του, του αλλοπρόσαλλου χαρακτήρα του κλπ. Τα ζικ-ζακ της αμερικανικής πολιτικής είναι πρώτα και κύρια τα αποτελέσματα των αδιεξόδων που αντιμετωπίζει ο αμερικάνικος καπιταλισμός εδώ και πολλά χρόνια. Με άλλα λόγια η “τομή” θα είναι πολύ μικρή, αν εκλεγεί τελικά ο Μπάιντεν στην εξουσία.

Το Δημοκρατικό Κόμμα δεν έχει καμιά σχέση με την αριστερά –ούτε καν με αυτή τη διεφθαρμένη αριστερά που αντιπροσωπεύει η Ευρωπαϊκή Σοσιαλδημοκρατία.. Είναι ένα αστικό κόμμα, όπως ακριβώς και το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, που έχει τις ρίζες του στους γαιοκτήμονες του Νότου. Μέχρι τη δεκαετία του 1930 και τον Ρούζβελτ θεωρείτο το πιο δεξιό από τα δυο.¹⁸

Ούτε με τη δημοκρατία έχει καμιά σχέση. “Το Δημοκρατικό Κόμμα δεν λειτουργεί καν σαν κόμμα”, γράφει η Lem-

lich. “Δεν είναι μια οργάνωση μελών. Κάποιος γίνεται “δημοκρατικός” όταν δηλώνεται σαν τέτοιος για να πάρει μέρος στις προκριματικές εκλογές για την ανάδειξη του υποψηφίου προέδρου. Υπάρχει μια κομματική πλατφόρμα αλλά δεν υπάρχει κανένας μηχανισμός που να υποχρεώνει ή να ελέγχει αν οι καμπάνιες των κάθε λογής υποψηφίων του είναι συνεπείς με τις αρχές του... Δεν υπάρχει καμιά εκλεγμένη ή υπόλογη ηγεσία πέρα από τους ίδιους τους προεδρικούς υποψηφίους και κάποιους κοινοβουλευτικούς επισήμους...”¹⁹

Αριστερά

Στο συνέδριο η Αλεξάντρια Οκάσιο Κορτέζ (ΑΟΚ) αρνήθηκε να στηρίξει τον Μπάιντεν. “Υποστηρίζω τον Μπέρνι Σάντερς” είπε στα πέντε τελευταία από τα 60 δευτερόλεπτα που της έδωσε το προεδρείο για να μιλήσει.²⁰

Η Κορτέζ είναι το νεότερο και πιο διάσημο μέλος της αμερικανικής Βουλής. Μαζί με τρεις ακόμα έγχρωμες γυναίκες (Ιλχάν Ομάρ, Αγιάννα Πρίσλεϊ, Ρασίντα Τλάιμπ) αποτελούν αυτό που ο Τραμπ

και ο δεξιός τύπος αποκαλούν “το απόσπασμα” –την αριστερή πτέρυγα του Δημοκρατικού Κόμματος. Η Κορτέζ και η Τλάιμπ είναι ταυτόχρονα μέλη της αριστερής οργάνωσης “Δημοκρατικοί Σοσιαλιστές της Αμερικής” (Democratic Socialists of America - DSA).

Η DSA ήταν ένα από τα πιο δραστήρια τμήματα της καμπάνιας του Σάντερς για το χρίσμα των Δημοκρατικών. Οι νίκες της Κορτέζ και της Τλάιμπ και η καμπάνια εκλογής του Σάντερς της χάρισαν τεράστια δημοσιότητα. Σήμερα έχει σχεδόν 60.000 μέλη και 200 τοπικές οργανώσεις²¹ –ένα εντυπωσιακό επίτευγμα αν αναλογιστεί κανείς ότι είναι μια οργάνωση που αναφέρεται στον Μαρξισμό και στις, κατατρεγμένες και συκοφαντημένες, παραδόσεις της αριστεράς των ΗΠΑ.

Η DSA, όμως, έχει σαν βασική στρατηγική τον μετασχηματισμό του Δημοκρατικού Κόμματος. Η μόνη σχέση που έχει με ένα μεγάλο κομμάτι των μελών της είναι ότι εισπράττει τις μηνιαίες συνδρομές τους.

“Τους τελευταίους 12 μήνες”, γράφει η Lemlich, “σοσιαλιστές, από διάφορες οργανώσεις της Διεθνούς Σοσιαλιστικής Τάσης²² σε άλλες χώρες, πρώην μέλη της Διεθνιστικής Σοσιαλιστικής Οργάνωσης (ISO)²³ και ανεξάρτητοι σοσιαλιστές ιδρύσαμε ένα νέο επαναστατικό σοσιαλιστικό δίκτυο με όνομα Marx21. Η οργάνωση είναι πολύ μικρή αλλά έχει πυρήνες στη Νότια Καλιφόρνια και τη Νέα Υόρκη και μέλη σε διάφορες άλλες περιοχές... Αναφερόμαστε στην παράδοση του σοσιαλισμού από τα κάτω και στην πολιτική της οικοδόμησης μη σεχταριστικών ενιαίων μετώπων ενάντια στην καταπίεση και την εκμετάλλευση. Πιστεύουμε ότι η δημιουργία μιας τέτοιας οργάνωσης μπορεί να κρατήσει τους ακτιβιστές μακριά από την επιρροή του Δημοκρατικού Κόμματος και να αρχίσει να θέτει σοβαρές αντιστάσεις στο δικομματικό σύστημα πάνω στο οποίο στηρίζεται το καπιταλιστικό κράτος. Μια τέτοια οργάνωση λείπει εδώ και δεκαετίες στις ΗΠΑ...”²⁴

Σημειώσεις

1. Η εκλογή του προέδρου είναι έμμεση στις ΗΠΑ. Ο πρόεδρος εκλέγεται από το “Εκλεκτορικό Κολέγιο”. Το “κολέγιο” έχει 538 μέλη που εκλέγονται από τους ψηφοφόρους την ημέρα των προεδρικών εκλογών. Ο αριθμός των εκλεκτόρων που αναλογεί σε κάθε πολιτεία εξαρτάται από τον πληθυσμό της. Η Καλιφόρνια (39,5 εκατομμύρια κάτοικοι) εκλέγει 55 εκλεκτόρες. Το Μισούρι (6 εκατομμύρια κάτοικοι) 10. Το σύστημα είναι (με δυο ασήμαντες εξαιρέσεις) πλειοψηφικό. Ο Τραμπ πχ πέρασε κατά μία μονάδα την Κλίντον στις εκλογές του 2016 στη Φλόριδα αλλά πήρε και τους 29 εκλεκτόρες της. Η Κλίντον, αντίστοιχα, κέρδισε με τον ίδιο τρόπο και τις 55 έδρες της Καλιφόρνιας -αλλά με πολύ μεγαλύτερη διαφορά. Ο Τραμπ ήταν ο πέμπτος πρόεδρος στην ιστορία των ΗΠΑ που κέρδισε την πλειοψηφία των εκλεκτόρων παρόλο που είχε έρθει δεύτερος στις εκλογές. Ο προηγούμενος ήταν ο Τζορτζ Μπους ο νεότερος που νίκησε τον Αλ Γκορ στις εκλογές του 2000 με μισό εκατομμύριο λιγότερες ψήφους.
2. Convention takes a turn towards old white senators”, Ryan Lizza, 19.08.2020, Politico, <https://www.politico.com/news/2020/08/19/joe-biden-dnc-moderates-398385>
3. Joe Biden’s Coronation will not bring real change, Sophie Squire, Socialist Worker 16.08.2020
4. Black Lives Matter May Be The Largest Movement in US History, New York Times, <https://www.nytimes.com/interactive/2020/07/03/us/george-floyd-protests-crowd-size.html>
5. Γιώργος Πίττας, Ενάντια στον ρατσισμό του Τραμπ και το Σύστημα, Σοσιαλισμός από τα Κάτω 141, Ιούλης-Αύγουστος 2020, <https://www.socialismfrombelow.gr/article.php?id=1247>
6. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της εφημερίδας διαδήλωσαν εκείνη την ημέρα από 3,3 έως 4,2 εκατομμύρια άνθρωποι στις ΗΠΑ. Με άλλα λόγια τουλάχιστον

- στον ένα στους 100 κατοίκους της χώρας είχε κατέβει στους δρόμους, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/womens-march-anti-donald-trump-womens-rights-largest-protest-demonstration-us-history-political-a7541081.html>
7. Πάνος Γκαργκάνος, Η προεδρία Τραμπ, συνώνυμο της αποσταθεροποίησης: Σοσιαλισμός από τα κάτω Μάρτη/Απρίλης 2017, <https://www.socialismfrombelow.gr/article.php?id=949>
 8. A record number of US workers went on strike in 2018, Vox 13.2.2019, <https://www.vox.com/policy-and-politics/2019/2/13/18223211/worker-teach-strikes-2018-record>. Οι εργάτες στην Αμερική, γράφει το άρθρο, έχουν από το 1980 να αισθάνονται τόσο “μπουχτισμένοι” με τους εργοδότες τους.
 9. Στις ΗΠΑ θεωρείται κάποιος άνεργος μόνο εάν έχει αποδεδειγμένα αναζητήσει εργασία τις τελευταίες 4 εβδομάδες. Τα εκατομμύρια των απογοητευμένων εργατών που έχουν σταματήσει πάνω από ένα μήνα να ψάχνουν θεωρούνται τεμπέληδες, όχι άνεργοι. Ένα μεγάλο κομμάτι της ανεργίας παραμένει κρυφό στις ΗΠΑ.
 10. Τον Δεκέμβριο του 2019 ο Τραμπ προσπάθησε να επιβάλει αυστηρότερες προϋποθέσεις και να εξαιρέσει εκατοντάδες χιλιάδες φτωχούς από το πρόγραμμα, <https://time.com/5744647/trump-food-stamps-rule/>
 11. CNN, Senate approves historic \$2tr stimulus deal, 26.03.2020, <https://edition.cnn.com/2020/03/25/politics/stimulus-senate-action-coronavirus/index.html>. Το πακέτο προέβλεπε ακόμα 500 δολάρια για κάθε ανήλικο παιδί και κάποιους εισοδηματικούς περιορισμούς.
 12. Bureau of Economic Analysis, [https://www.bea.gov/news/2020/gross-domestic-product-2nd-quarter-2020-advance-estimate-and-annual-update#:.:text=Real%20gross%20domestic%20product%20\(GDP,the%20Bureau%20of%20Economic%20Analysis](https://www.bea.gov/news/2020/gross-domestic-product-2nd-quarter-2020-advance-estimate-and-annual-update#:.:text=Real%20gross%20domestic%20product%20(GDP,the%20Bureau%20of%20Economic%20Analysis)
 13. Ο Μπόνον συνελήφθη στις 20 Αυγούστου του 2020 για ασπίν, https://www.washingtonpost.com/national-security/stephen-bannon-arrested-charged/2020/08/20/6d46847c-e2ea-11ea-b69b-64f7b0477ed4_story.html
 14. CNN, <https://edition.cnn.com/2020/08/17/politics/patricia-mark-mccloskey-rnc-st-louis-couple-guns-protesters/index.html>
 15. Η Νάνσι Πελόζι είναι στέλεχος του Δημοκρατικού Κόμματος και Πρόεδρος της Βουλής των αντιπροσώπων των ΗΠΑ. Η Λούμπερ δεν έχει καμιά πιθανότητα να εκλεγεί, το 21ο διαμέρισμα της Φλόριδα είναι ένα από τα κάστρα των Δημοκρατικών.
 16. Ryan Lizza, 19.08.2020, Politico
 17. Clare Lemlich, Bernie Sanders, the Democratic Socialists of America and the new US left, ISJ 167. Η Lemlich είναι ιδρυτικό μέλος της αμερικανικής επαναστατικής οργάνωσης Marx21.
 18. Το συνέδριο του 1924, για παράδειγμα, δεν ενέκρινε το ψήφισμα καταδίκης της Κου Κλουξ Κλαν που είχαν καταθέσει πολλοί σύνεδροι, σε αντίθεση με το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα που την είχε καταδικάσει μερικούς μήνες νωρίτερα.
 19. Lemlich, στο ίδιο
 20. Παρόλο που είχε στην ουσία αποσυρθεί, ο Σάντερς ήταν τυπικά μέχρι και το συνέδριο υποψήφιος για το χρίσμα των Δημοκρατικών.
 21. Lemlich, στο ίδιο
 22. Ομάδα οργάνωσης και κομμάτων της επαναστατικής, αντικαπιταλιστικής αριστεράς στην οποία συμμετέχει και το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα
 23. Επαναστατική Οργάνωση των ΗΠΑ που αυτοδιαλύθηκε την περασμένη χρονιά. Η ISO ήταν μέχρι το 2000 μέλος της Διεθνούς Σοσιαλιστικής Τάσης αλλά ήρθε σε ρήξη μαζί της γύρω από τη σημασία του κινήματος του Σισαίλ, της Γένοβα κλπ.
 24. Lemlich, στο ίδιο



Εξόρμηση του Marx21 στη Νέα Υόρκη.



Πράγα 26 Σεπτεμβρίου 2000. Οι διαδηλωτές αντιμέτωποι με το φράγμα της αστυνομίας.

Πράγα 2000 - ένας σταθμός για τον νέο αντικαπιταλισμό

Το 2000 η ανθρωπότητα έμπαινε στη νέα χιλιετία και τον 21ο αιώνα μέσα σε ένα θριαμβευτικό κλίμα επικράτησης του καπιταλισμού και αισιοδοξίας ότι από εδώ και πέρα όλα θα πήγαιναν καλύτερα. Με τις χώρες του κρατικού καπιταλισμού να έχουν καταρρεύσει ήδη εδώ και μια δεκαετία σηματοδοτώντας το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τον πλανήτη να μπαίνει σε μια φάση κλιμάκωσης της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, πολλοί ήταν εκείνοι που μιλούσαν για το τέλος των πολέμων. Γεγονότα όπως ο βομβαρδισμός της Σερβίας από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους μέσα στην ίδια την Ευρώπη το 1999 θεωρούνταν «απομεινάρια του παρελθόντος».

Ο Γιώργος Πίττας θυμίζει τις μάχες που δώσαμε για να αναπτυχθεί το αντικαπιταλιστικό κίνημα στον 21ο αιώνα

Οργανισμοί όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και η Παγκόσμια Τράπεζα ήταν οι ατμομηχανές της οικονομικής παγκοσμιοποίησης που θα έφερναν επενδύσεις ρίχνοντας τα σύνορα και φέρνοντας οικονομική ανάπτυξη. Οι κυβερνήσεις δεν είχαν πάρα να πηδήξουν σε αυτό το άρμα της ανάπτυξης που στην Ελλάδα πήρε το όνομα του «εκσυγχρονισμού» από την κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ του Κώστα Σημίτη, που βάδιζε προς τα εμπρός με σύμβολο την ανάληψη της Ολυμπιάδας του 2004 στην Αθήνα. Η παγκοσμιοποίηση του καπιταλισμού θα έφερνε ευημερία

καθώς η εργατική τάξη και τα φτωχότερα τμήματα της κοινωνίας θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν μια καλύτερη ζωή παίρνοντας το δικό τους, έστω μικρό, μερίδιο αυτής της ανάπτυξης. Τα κινήματα, τα συνδικάτα, τα οράματα για μια άλλη κοινωνία και ο σοσιαλισμός ανήκαν οριστικά στο παρελθόν.

Αυτό ήταν τότε το κεντρικό αφήγημα που πήρε την πρώτη απάντηση μέσα στην καρδιά των εξελίξεων στις ίδιες τις ΗΠΑ καθώς τελείωνε το 1999, όταν δεκάδες χιλιάδες διαδηλώτριες και διαδηλωτές πολιορκήσαν και ακύρωσαν τη σύνοδο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) στο Σιάτλ. Ο

αιώνας έκλεινε με ένα γεγονός που το γερμανικό περιοδικό Spiegel περιέγραφε σαν «εξέγερση ενάντια στον καπιταλισμό».

Η πλειοψηφία των ΜΜΕ έκανε λόγο για ένα συνοθύλευμα ανώριμων πισιρικών που αυτοβαυκαλίζονταν με το περιβάλλον (τις «χελώνες» όπως τους αποκαλούσαν ειρωνικά), των «παπούδων» της γενιάς του '68 και των συνδικάτων, των απομεινारीών μιας προηγούμενης περιόδου. Για τους από τα πάνω το Σιάτλ ήταν ένα πυροτέχνημα χωρίς προοπτική που δεν επρόκειτο να επαναληφθεί.

Για την αριστερά του εκσυγχρονισμού που έκφραζε η σοσιαλδημοκρατία και οι Πράσινοι –στην Ελλάδα το ΠΑΣΟΚ και δευτερευόντως ο Συνασπισμός– ήταν η ευκαιρία να μιλήσουν για μια «παγκοσμιοποίηση με ανθρώπινο πρόσωπο». Το ΚΚΕ αλλά και αρκετά κομμάτια της αντικαπιταλιστικής αριστεράς υποδέχτηκαν χλιαρά –αν όχι εχθρικά– το «θολό περιεχόμενο των κινητοποιήσεων στο Σιάτλ». Σε κάθε περίπτωση, η επόμενη Σύνοδος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας, είχε οριστεί στην Πράγα, στην Τσεχία, στη χώρα της «βελούδινης επανάστασης», που είχε περάσει με την πλευρά της αγοράς και του νεοφιλελευθερισμού μετά την κατάρρευση του πρώην ανατολικού μπλοκ το 1989 και θεωρείτο ο πλέον «ασφαλής τόπος» για τέτοιου είδους εκδηλώσεις. Ήταν;

Αφού κατάφεραν και το έκαναν στις ΗΠΑ κάτω από την χειρότερη καταστολή γιατί δεν μπορεί το ίδιο να γίνει στην Ευρώπη, όπου η αριστερά, το κίνημα και τα συνδικάτα ήταν πολύ πιο μεγάλα και οργανωμένα από τις ΗΠΑ; Αυτό ήταν το ερώτημα που έμπαινε για πολλούς αγωνιστές-τριες. Όχι μόνο στη δυτική Ευρώπη αλλά και στις χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ, που αλλού εκρηκτικά αλλού πιο αργά οι άνθρωποι ανακάλυπταν με λιγότερο ή περισσότερο επώδυνο τρόπο, ότι η αγορά σημαίνει τεράστιες ευκαιρίες για τους λίγους

αλλά συνέχιση της φτώχειας για τους πολλούς.

Η ιδέα **«να γίνει η Πράγα ένα νέο Σιάτλ»**, όπως ήταν και το σύνθημα της διεθνούς καμπάνιας, δεν θα μπορούσε να ξεκινήσει αν μέσα στην ίδια την Τσεχία δεν υπήρχε ήδη ένα μικρό αλλά υπαρκτό κομμάτι μιας νέας, απαλλαγμένης από τα σταλινικά βαρίδια, ριζοσπαστικής αριστεράς, που εμπνευσμένη από το Σιάτλ, ήθελε να δώσει τη δική της μάχη –μέσα σε αυτή και η νεοϊδρυθείσα οργάνωση της Διεθνιστικής Σοσιαλιστικής Τάσης– αποδεικνύοντας ότι η παγκοσμιοποίηση μπορεί να δουλέψει και αντίστροφα, με την εξαίχωση του κινήματος.

Ούτως ή άλλως μια διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης, αντίστοιχη με τις ΗΠΑ, εκδηλωνόταν ήδη στην Δυτική Ευρώπη. Τον Δεκέμβριο του 1995 η γενική απεργία ενάντια στη «μεταρρύθμιση» του ασφαλιστικού παρέλυσε για δυο βδομάδες το δημόσιο τομέα της Γαλλίας και άρχισε να επεκτείνεται και στον ιδιωτικό τομέα. Η εργατική τάξη κινούνταν, μετά από καιρό, προς τ' αριστερά. Η ανάδειξη μιας σειράς σοσιαλδημοκρατικών (ή της «πληθυντικής αριστεράς») κυβερνήσεων σε όλη την Ευρώπη ήταν ένα πρώτο αποτέλεσμα. Αλλά τα πράγματα δεν έμειναν εκεί. Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα είχαν γίνει μεταρρυθμιστές χωρίς μεταρρυθμίσεις. Για χιλιάδες, νέους αλλά και εργατες, οι αναζητήσεις πήγαιναν πιο βαθιά. Αυτό είναι το υπόβαθρο που εξασφάλισε ότι το «κίνημα του Σιάτλ» θα είχε και μέλλον.

Στις 24-25 Ιούνη του 2000, ογδόντα αγωνιστές-τριες από την Τσεχία, την Βρετανία, την Γερμανία, την Ισπανία, την Γαλλία, την Ιταλία και την Ελλάδα συναντιούνται στην Πράγα και αποφασίζουν να καλέσουν σε διαδήλωση ενάντια στη Σύνοδο του ΔΝΤ που θα πραγματοποιούνταν στην πόλη στις 26 Σεπτέμβρη. **«Πιστεύουμε ότι η εναλλακτική λύση στην παγκοσμιοποίηση είναι μια κοινωνία που δεν θα στηρίζεται στο κέρδος για τους λίγους αλλά στις γνή-**

σιες ανάγκες και τις επιθυμίες καθενός, στις αρχές της αλληλεγγύης, στην αλληλοβοήθεια, μια κοινωνία που απορρίπτει κάθε μορφή και σύστημα κυριαρχίας, διάκρισης και κάθε μορφής καταπίεσης. Καλούμε όσο δυνατόν πιο πολλές ομάδες να υποστηρίξουν αυτό το κάλεσμα και να διοργανώσουν την παγκόσμια δράση τον Σεπτέμβρη στην Πράγα».

Οι οργανώσεις και τα κόμματα της Διεθνιστικής Σοσιαλιστικής Τάσης σε μια σειρά χώρες –στην Ελλάδα το ΣΕΚ– μπήκαν με τα μπούνια στη μάχη για την οργάνωση της διαδήλωσης στην Πράγα. Δύο εβδομάδες μετά, στις 6 Ιούλη στην Ελλάδα συγκροτείται η «Πρωτοβουλία Πράγα» με τις υπογραφές πλήθους συνδικαλιστών, μεταναστών, περιβαλλοντικών ακτιβιστών, καλύπτοντας μια γκάμα αγωνιστών-τριων από ένα ευρύ φάσμα της Αριστεράς που αρχίζουν να βάζουν το ζήτημα στα συνδικάτα, τις οργανώσεις, τις συλλογικότητες. Όταν στις 18-19 Αυγούστου, γίνεται νέα συνάντηση στην Πράγα, στην Ελλάδα ήδη έχει γίνει ένα πρώτο κύμα εξορμήσεων στις γειτονιές και κόσμος έχει αρχίσει να τηλεφωνάει από τις παραλίες για να δηλώσει συμμετοχή.

Εξορμήσεις

Ο Σεπτέμβρης μπαίνει με μαζικές εξορμήσεις και εκδηλώσεις στους εργατικούς χώρους όπου προβάλλονται βίντεο από το Σιατλ και με την πρώτη δημόσια εμφάνιση της Πρωτοβουλίας Πράγα στη ΔΕΘ. Στις 11 Σεπτέμβρη στην Αθήνα, στο λόφο του Κολωνού, πραγματοποιείται μαζική εκδήλωση όπου διαβάζεται η διακήρυξη της Πρωτοβουλίας: **«Από την Ελλάδα, όλοι όσοι αντιστεκόμαστε στην κυβερνητική διαχείριση που στο όνομα της παγκοσμιοποίησης προωθεί τη λιτότητα, κλεισίματα εργοστασίων, ιδιωτικοποιήσεις, περικοπές στο Κράτος Πρόνοιας, την Παιδεία, την Υγεία, καταστροφές στο περιβάλλον εν όψει της Ολυμπιάδας του 2004, δεσμευόμαστε να στείλουμε το δικό μας караβάνι στην Πράγα με πούλμαν γεμά-**



Πανηγυρικά στους δρόμους της Πράγας.

τα από διαδηλωτές. Αντίσταση μέχρι τη νίκη!».

Οι εξορμήσεις στους χώρους εργασίας και εκπαίδευσης και στις γειτονιές είχαν σαν αποτέλεσμα, χιλιάδες άνθρωποι να ενεργοποιηθούν για την Πράγα, πολλοί περισσότεροι από τους εκατοντάδες που κατάφεραν τελικά να πάνε. Το ένα μετά το άλλο, πρωτοβάθμια σωματεία και φοιτητικοί σύλλογοι έπαιρναν αποφάσεις στήριξης ή και αποστολής αντιπροσωπείας στη διαδήλωση. Ανάμεσά τους η ΕΔΟΘ, η ΠΟΕΣΥ, η ΟΤΟΕ, η ΠΟΣΥΠΠΟ, η ΠΟΕ ΔΟΥ, η ΠΟΥ-ΓΥ ΙΚΑ, η ΟΑΣΕ, η ΟΜΕ-ΟΤΕ, η ΟΣΠΑ, η ΠΟΥΕΝ, η Ένωση Εργαζομένων ΗΣΑΠ, η Ένωση Λιμενεργατών Πειραιά, ο Σύλλογος Βιβλιούπαλλήλων, ο Σύλλογος Εργαζομένων Εμπορικής Τράπεζας, ο Σύλλογος Εργαζομένων στον Ερυθρό κ.α ενώ δήλωση υποστήριξης έκανε και ο Μανώλης Γλέζος. Το ρεύμα που άρχισε να δημιουργείται, έφτασε από τα σωματεία, τις μεγάλες Ομοσπονδίες και τα Εργατικά Κέντρα στο τέλος και στην ίδια τη ΓΣΕΕ και την ΑΔΕΔΥ. Πολιτικά, επηρέασε σχεδόν όλο το φάσμα, από το κομμάτι της «αντι-εκουγχρονιστικής» βάσης του ΠΑΣΟΚ και τον Συ-

νασπισμό μέχρι το ΚΚΕ, οργανώσεις της αντικαπιταλιστικής αριστεράς και τους αναρχικούς που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο συμμετείχαν σε διάφορα μπλοκ της διαδήλωσης.

Αντίστοιχες πρωτοβουλίες πάρθηκαν σε μια σειρά από χώρες, δημιουργώντας ένα πλατύ ρεύμα συμμετοχής αλλά και στήριξης της κινητοποίησης από τα κάτω –που δεν είχε καμιά απολύτως σχέση με τις «ευρωπορείες» που στα τέλη της δεκαετίας του '90 οργανώνονταν με τη συμμετοχή συνήθως υψηλόβαθμων συνδικαλιστικών στελεχών στις Βρυξέλλες ή στις Συνόδους της ΕΕ.

«Για πρώτη φορά μετά τον Ισπανικό Εμφύλιο, μιλήσαμε για μια μεγάλη διεθνιστική κινητοποίηση που το χαρακτηριστικό της ήταν αντικαπιταλιστικό και ξεπέρασε αποστάσεις και σύνορα αλλά συγχρόνως έβαλε τη δυναμική ενός κινήματος για μένα ποιοτικά καινούργιου» δήλωνε χαρακτηριστικά τότε στον Σοσιαλισμό από τα Κάτω, στο πλοίο της επιστροφής από την Πράγα, ο Νίκος Τσάμης, γιατρός.

Στα μέσα του Σεπτεμβρίου, πλέον χιλιάδες άνθρωποι απ' όλη την Ευρώπη ετοιμάζονταν για να μεταβούν στην

Πράγα. Επτά πούλμαν ξεκίνησαν από την Ελλάδα με την Πρωτοβουλία Πράγα ενώ και άλλος αρκετός κόσμος πήγε με το αεροπλάνο και δικά του μέσα. Στις 26 Σεπτεμβρίου του 2000 η διεθνής διαδήλωση ήταν πλέον γεγονός. Παρά την άνευ προηγουμένου προπαγάνδα για χούλιγκανς που θα ισοπέδωναν τα πάντα. Παρά την οργάνωση ολόκληρης επιχείρησης εκκένωσης των κατοίκων της πόλης από τις αρχές, με κλείσιμο καταστημάτων, κλείσιμο σχολείων και μαζική χορήγηση υποχρεωτικών αδειών. Παρά τη θηριώδη παρουσία έντεκα χιλιάδων πάνοπλων ρόμποκοπ που μετέτρεψαν το χώρο στον οποίο θα γίνονταν η Διάσκεψη σε ένα απέραντο φρούριο. Και παρά τις απειλές για κλείσιμο των συνόρων στους διαδηλωτές και την απόφαση απαγόρευσης των συγκεντρώσεων στην πόλη της Πράγας.

Η διαδήλωση στην Πράγα

Όταν στις δέκα το πρωί τα πούλμαν της Πρωτοβουλίας Πράγα έφτασαν στην πόλη, ήδη χιλιάδες διαδηλωτές βρίσκονταν στην πλατεία Ναμέστι Μί-

ρου, την πλατεία Ειρήνης, σπάζοντας την απαγόρευση.

Από εκεί προς το συνεδριακό κέντρο ξεκίνησαν τρεις διαφορετικές πορείες με προοπτική να περικυκλώσουν τη Σύνοδο. Η πιο μαζική από τις τρεις, η λεγόμενη «κίτρινη», στην οποία συμμετείχαν τα συνδικάτα, αριστερές και αντικαπιταλιστικές οργανώσεις και πλήθος ανένταχτων, κατευθύνθηκε προς την κεντρική γέφυρα που οδηγούσε από την πόλη στο Συνεδριακό Κέντρο, ενώ η «μπλε» πορεία (αναρχικοί) και η «ρόζ» θα έκλειναν το συνεδριακό χώρο από δύο άλλες πλευρές. Ο ενθουσιασμός ήταν τεράστιος. Τα συνθήματα φωνάζονταν σε όλες τις γλώσσες: «Το ΔΝΤ σκοτώνει, σκοτώστε το ΔΝΤ», «Κλείστε το ΔΝΤ», «Ο κόσμος μας δεν είναι για πούλημα, κλείστε τους τραπεζίτες στην φυλακή», «Μια μόνο λύση επανάσταση», «ζήτω η διεθνιστική αλληλεγγύη», «το μέλλον μας δεν είναι ο καπιταλισμός, είναι η επανάσταση και ο σοσιαλισμός».

Όταν η πορεία έφτασε μπροστά στη γέφυρα που είχαν αποκλείσει οι πάνοπλοι ματατζήδες, συγκρούστηκε με την αστυνομία και στα δύο ρεύματα κυκλοφορίας με το δεξί να καταλαμβάνουν οι ακτιβιστές από την ιταλική οργάνωση *Ya basta* και το αριστερό –κάτω από τα πανό της «Πρωτοβουλίας Πράγα 2000» από την Ελλάδα– το μπλοκ των διαδηλωτών της Διεθνούς Σοσιαλιστικής Τάσης. Παρά την καταστολή, το ξύλο και τα δακρυγόνα, οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν με το κέντρο της πόλης να ανήκει αποκλειστικά στους διαδηλωτές και τους συνέδρους του ΔΝΤ και της ΠΤ να βρίσκονται εγκλωβισμένοι στο συνεδριακό κέντρο. Η διεθνής διαδήλωση της Πράγας δεν θα μπορούσε ποτέ να γίνει αν δεν είχε τη συμμετοχή και την υποστήριξη των κατοίκων της ίδιας της πόλης. Από τις συνολικά 850 συλλήψεις διαδηλωτών, οι 600 ήταν Τσέχοι.

Στη συνέχεια ένα μεγάλο μπλοκ διαδηλωτών κατευθύνθηκε στην ιστορική πλατεία Βέντσισλας, στο ιστορικό κέντρο των διαδηλώσεων την Ανοιξη

της Πράγας το 1968, όπου και πραγματοποιήθηκε εκδήλωση. Το λόγο πήραν συνδικαλιστές από τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία, το ΜΕΤΡΟ του Λονδίνου, την Ένωση Λιμενεργατών Πειραιά, ακτιβιστές από την ίδια την Τσεχία. Ο Αλεξ Καλίνικος, μιλώντας εκ μέρους του ΙΣΤ, της Διεθνούς Σοσιαλιστικής Τάσης υπερασπίστηκε την προοπτική της επανάστασης και της ανατροπής: «*Φεύγουμε από την Πράγα αποφασισμένοι να παλέψουμε ενάντια στο σύστημά τους και να το αντικαταστήσουμε με ένα σοσιαλιστικό σύστημα όπου όλοι οι άνθρωποι θα μπορούν να ζουν με αξιοπρέπεια για πρώτη φορά στην ιστορία*».

Με το Συνεδριακό Κέντρο και όλη την πόλη αποκλεισμένη από τους διαδηλωτές, η επίσημη δεξίωση που θα ακολουθούσε στην «Οπερα» κατέληξε σε φιάσκο με ένα κομμάτι των συνέδρων να μην μπορεί να φτάσει σε αυτή και όσους το κατάφεραν να μη μπορούν να φύγουν! «*Η ετήσια Διάσκεψη τελείωσε νωρίτερα και σε σύγχυση χθες το βράδυ, αφού οι διαδηλωτές ενάντια στην παγκοσμιοποίηση έχουν παραλύσει την πόλη της Πράγας. Πολλοί συνέδροι ήταν πολύ φοβισμένοι για να αφήσουν τα δωμάτια των ξενοδοχείων τους δήλωνε ένας σύνεδρος από αμερικάνικη τράπεζα*» έγραφε ο Γκάρντιαν την επόμενη μέρα, ενώ το Ασοσιέιτεντ Πρές έκανε λόγο για «*σύνεδρους που αντί να κυκλοφορούν με λιμουζίνες και ταξί, προσπαθούσαν να επιστρέψουν στα ξενοδοχεία τους με το επιταγμένο από την αστυνομία μετρό*». Οι *Financial Times* έβριθαν από ειρωνικά σχόλια, του τύπου «*ετυχώς το επόμενο συνέδριο θα γίνει στο Ντουμπάι*»...

Σήμερα κανείς πλέον δεν θυμάται τις κοντόφθαλμες γκρίνιες («οι διαδηλωτές ήταν μόλις είκοσι χιλιάδες», «οι κάτοικοι της Πράγας δεν συμμετείχαν») ή τον τίτλο της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας «*Τελικά, δεν την έκαναν Σιατλ*», λίγες μέρες μετά τα γεγονότα. Η Πράγα έπερασε στην ιστορία, σαν η διαδήλωση που έφερε το Σιατλ στην Ευρώπη και άνοιξε το δρόμο για τη Γένοβα λί-

γους μήνες αργότερα. Το αντικαπιταλιστικό κίνημα που γιγαντώθηκε στους δρόμους της Γένοβας, της Φλωρεντίας, του Πόρτο Αλέγκρε, το κίνημα που ξανάβγαλε, για πρώτη φορά μετά το '68, με μαζικούς όρους στο στόχαστρο τον παγκόσμιο καπιταλισμό και τους οργανισμούς του, περπάτησε τα πρώτα του βήματα στους δρόμους της Πράγας.

Ένα νέο αντικαπιταλιστικό κίνημα γεννιέται

Η γέννηση του νέου αντικαπιταλιστικού κινήματος στο Σιατλ και στην Πράγα ήταν καθοριστική για τις μάχες που άνοιξαν μέσα στις επόμενες δύο δεκαετίες και παραμένει και σήμερα. Το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα έπαιξε σημαντικό ρόλο στη γέννηση αυτού του κινήματος το οποίο υποστήριξε από την πρώτη στιγμή –αντιμετωπίζοντας και αντιπολίτευση στο εσωτερικό του που διαφωνούσε με αυτήν την επιλογή και λίγο μετά την Πράγα αποχώρησε για να καταλήξει ουρά του Συνασπισμού και στη συνέχεια συνιστώσα του ΣΥΡΙΖΑ. Αλλά αυτό ήταν το λιγότερο όσον αφορά στις «ενοστάσεις» που είχε να αντιμετωπίσει τότε το νέο κίνημα.

«*Την Κυριακή η Ρόμα κατέκτησε το Καμπιονάτο και ένα εκατομμύριο οπαδοί της ξεχύθηκαν στους δρόμους της Ρώμης... Ακόμη και αν αθροίσουμε όλους μαζί τους «αντιπάλους της παγκοσμιοποίησης» που διαδήλωσαν στο Σιάτλ, στην Πράγα, στη Νίκαια και στο Γκέτεμποργκ, δεν υπερβαίνουν ούτε το ένα δέκατο των ευτυχισμένων οπαδών της Ρόμα... Είναι (κατά κάποιον τρόπο) η επιστροφή μιας άκρας Αριστεράς η οποία είχε περιπέσει σε απόλυτη ανυπαρξία την τελευταία δεκαεπταετία... Είναι οι σοσιαλιστές, η κυβερνητική Αριστερά που πέτυχε*».

Αυτά έγραφε στις 24 Ιουνίου, το 2001 λίγο πριν τη διαδήλωση στη Γένοβα, στο Κυριακάτικο Βήμα, αναφερόμενος στο ΠΑΣΟΚ (που δεν υπάρχει πια) ο δημοσιογράφος Γιάννης Πρετεντέρης.

Κι όμως, το αντικαπιταλιστικό κίνημα γιγαντώθηκε. Στη σύνοδο των G8 στη

26 Απρίλη 2001, Πανεργατική απεργία
ενάντια στο ασφαλιστικό του Γιαννίτση,



Γένοβα, τον Ιούλη του 2001 περισσότεροι από 300.000 διαδηλωτές πλημμύρισαν την πόλη παρά την καταστολή που οδήγησε στην δολοφονία του Κάρλο Τζουλιάνι. Στα γκάλοπ της εποχής στην Ελλάδα ένα 54% όχι μόνο γνώριζε αλλά δήλωνε και υπέρ του νέου κινήματος. Ούτε ο «πόλεμος του Μπους ενάντια στην τρομοκρατία» μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στη Νέα Υόρκη και την Ουάσιγκτον δεν μπόρεσε να παγώσει το κίνημα.

Τα αντικαπιταλιστικά δίκτυα που είχαν πρωταγωνιστήσει στη Γένοβα, πρωτοστάτησαν και στο ξεκίνημα του αντιπολεμικού κινήματος κλιμακώνοντας το συντονισμό τους. Τον Νοέμβριο του 2002 το πρώτο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Φόρουμ στη Φλωρεντία ήταν η αποθέωση αυτού του πνεύματος. Το 1ο ΕΚΦ ολοκληρώθηκε με μια αντιπολεμική πορεία 1.000.000 διαδηλωτών και με την έκκληση για μια διεθνή μέρα δράσης ενάντια στον επερχόμενο πόλεμο στο Ιράκ στις 15 Φλεβάρη 2003. Το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ υιοθέτησε αυτό το κάλεσμα τον Γενάρη.

Οι διαδηλώσεις της 15 Φλεβάρη και το κύμα των αντιπολεμικών διαδηλώσεων που συνεχίστηκαν μέχρι τον Μάρτη του 2003, αποτέλεσαν ένα ορόσημο στην ιστορία των μαζικών κινημάτων. Σύμφωνα με μια ακαδημαϊκή μελέτη, 35,5 εκατομμύρια άνθρωποι συμμετείχαν σε 2.978 διαδηλώσεις ενάντια στον πόλεμο στο Ιράκ ανάμεσα στις 3 Γενάρη και τις 12 Απρίλη 2003.

Το 2002 ήταν και η χρονιά της εξέγερσης στην Αργεντινή, σε μια χώρα που από σύμβολο της επιτυχίας της αγοράς πλέον βυθιζόταν κάτω από την σιδερένια φτέρνα του ΔΝΤ. Από την Φλωρεντία μέχρι το Πόρτο Αλέγκρε και από την Βομβάη μέχρι την Αθήνα, οι Σύνοδοι του Ευρωπαϊκού και του Παγκόσμιου Κοινωνικού Φόρουμ, τα επόμενα χρόνια, θα γίνουν το κέντρο τεράστιων διαδηλώσεων και ταυτόχρονα το κέντρο μιας βαθιάς αντιπαράθεσης για το ποια είναι η προοπτική του κινήματος –στην οποία και θα επανέλθουμε κλείνοντας το άρθρο.

Στην Ελλάδα το νέο κίνημα θα μπολιάσει από την πρώτη στιγμή τους με-

γάλους αγώνες της εργατικής τάξης και της νεολαίας: Στη μεγάλη γενική απεργία του 2001 που γκρέμισε το ασφαλιστικό του Γιαννίτση. Στα τεράστια αντιπολεμικά συλλαλητήρια ενάντια στην επέμβαση στο Ιράκ αλλά και στη διεθνή κινητοποίηση και αντι-σύνοδο ενάντια στη Σύνοδο της ΕΕ στην Θεσσαλονίκη το 2003. Στη διαμόρφωση ενός κινήματος που κόντραρε την «εθνική επιτυχία» της Ολυμπιακής φούσκας το 2004. Στη διοργάνωση του ΕΚΦ το 2006 στην Αθήνα και στις φοιτητικές καταλήψεις 2006-07 που γκρέμισαν την Γιαννάκου. Στην εξέγερση που ακολούθησε την δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου το 2008. Σε όλες αυτές τις μεγάλες αλλά και σε μικρότερες μάχες –στους εργατικούς χώρους όπου δημιουργούνταν για πρώτη φορά πλατιά δίκτυα και σχήματα αντικαπιταλιστών– το νέο κίνημα ήταν παρών είτε αυτές ήταν οικονομικές είτε πολιτικές ενάντια στο ρατσισμό και τον φασισμό είτε ακόμη και σε εκλογικό επίπεδο με την δημιουργία και την ανασύνθεση νέων αντικαπιταλιστικών σχημάτων που

το 2009 οδήγησαν στη δημιουργία της ANTAPΣYA.

Δικαίωση για το χθες, οδηγός για το σήμερα

Όταν τον Μάη του 2010 η Ελλάδα έμπαινε στον κύκλο των μνημονίων, το μαζικό κίνημα που άρχισε να αναπτύσσεται ενάντια στην λιτότητα και τις «μεταρρυθμίσεις» δεν άκουγε για πρώτη φορά για το ΔΝΤ και για τον σάπιο ρόλο που αυτό και όλοι οι αστικοί θεσμοί παίζουν. Ξεκινώντας από την Πράγα και για όλη την δεκαετία που ακολούθησε, η αντικαπιταλιστική αριστερά έβαζε από την αρχή καθαρά ότι ο καπιταλισμός δεν έχει κυριαρχήσει, ότι αυτό που έρχεται είναι κρίση και όχι ευημερία. Ότι η αλληλεγγύη στους λαούς της Αφρικής –και όχι μόνο– που βρίσκονταν στο στόχαστρο του ΔΝΤ, αφορά άμεσα εμάς τους ίδιους. Το βιβλίο για το ΔΝΤ που ήδη από το 2002 είχε εκδώσει το Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο είχε γίνει κυριολεκτικά ανάρπαστο.



Δεν ήταν μόνο οι μαζικές διεθνείς διαδηλώσεις, που οι διάφοροι κακεντρεχείς έσπευδαν τότε να ονομάσουν «επαναστατικό τουρισμό», που χαρακτήριζαν αυτό το κίνημα αλλά η ανάδυση μιας νέας αντικαπιταλιστικής συνείδησης, η κατανόηση από χιλιάδες αγωνιστές και αγωνίστριες ότι όλα τα μεγά-

λα προβλήματα, από την καταστροφή του περιβάλλοντος μέχρι το χρέος που ταλάνιζε μια σειρά χώρες είχαν μια κοινή ρίζα, το σύστημα του κέρδους –που βρήκε την έκφρασή της στο σύνθημα «Οι άνθρωποι πάνω από τα κέρδη».

Αυτό ίσχυε για τις ΗΠΑ, ίσχυε για την Αφρική, ίσχυε για την Λατινική Αμερική, ίσχυε για όλο τον πλανήτη.

Ολό αυτό το τεράστιο κίνημα δεν θα μπορούσε να υπάρξει και να πάρει αυτές τις διαστάσεις χωρίς την ενότητα πάνω στην εναντίωση στις πολιτικές που έβαζαν τα κέρδη πάνω από τους ανθρώπους όπως εφαρμόζονταν από τους διεθνείς οργανισμούς, τους ιμπεριαλιστές και τις κυβερνήσεις. Ποια ήταν όμως η εναλλακτική; Επιδιώκουμε τη μεταρρύθμιση ή τη διάλυση των διεθνών οργανισμών; Παλεύουμε μόνο ενάντια στο νεοφιλελευθερισμό και ενάντια στην «παγκοσμιοποίηση» ή συνολικότερα ενάντια στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό; Παλεύουμε για τη μεταρρύθμιση ή για την ανατροπή αυτού του συστήματος; Αυτή η συζήτηση-αντιπαράθεση άνοιξε –και καλά έκανε– από την πρώτη στιγμή φαρδιά πλατιά μέσα στα Φόρουμ και τις αντισυνόδους ξεκινώντας από την Αντι-Σύνοδο της Πράγας.

Δεν ήταν «θεωρητικές» ή απλά ιδεολογικές αυτές οι διαφωνίες, όπως φάνηκε στη συνέχεια. Κομβικό σημείο της αντιπαράθεσης ήταν αν το κίνημα πρέπει να είναι αντι-νεοφιλελεύθερο, να θέτει δηλαδή σαν στόχο την ανατροπή της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης του συστήματος ή αν θα πρέπει να είναι αντικαπιταλιστικό, να παλεύει δηλαδή ενάντια στο σύστημα και όχι για μια άλλη διαχείριση του καπιταλισμού. Αυτή η αντίθεση διαπέρασε το κίνημα σε όλες του τις φάσεις.

Από την αρχή κομμάτια της σοσιαλδημοκρατίας και γενικότερα της ρεφορμιστικής αριστεράς είχαν σπεύσει να συμμετάσχουν στο νέο κίνημα προσπαθώντας να καλύψουν κομμάτι της βάσης τους που, απογοητευμένο από τις διαχειρίσεις των Σρέντερ και των

Σημίτηδων, αναζητούσε μια διέξοδο αλλά και βλέποντας ότι μέσα από αυτό το κίνημα ανοίγονται για αυτά νέες πολιτικές ευκαιρίες.

Ο Συνασπισμός που στην αρχή έβλεπε το νέο κίνημα σαν μια συνέχεια των –πλήρως ελεγχόμενων από τη συνδικαλιστική γραφειοκρατία– «ευρω-πορειών» άρχισε να στρίβει αριστερά. Αντίστοιχα, στη Φλωρεντία το 2002, ο Μπερτινότι, ηγέτης της ιταλικής Κομμουνιστικής Επανίδρυσης που πρωτοστάτησε στη Γένοβα έβγαζε ο ίδιος πυρινες ομιλίες μνημονεύοντας ακόμα και τον Λένιν. Στην Ιταλία, πολύ γρήγορα η «άλλη» διαχείριση του συστήματος που υποσχόταν ο Μπερτινότι κατέληξε στην κεντροαριστερή κυβέρνηση του 2006-7 που επέβαλε λιτότητα και υποστήριξε τη συνέχιση της συμμετοχής της Ιταλίας στον πόλεμο στο Αφγανιστάν.

Στην Ελλάδα, ο ΣΥΝ μαζί με τις οργανώσεις που συγκολλήθηκαν μαζί του στην «Ελληνική Επιτροπή για τη Γένοβα», έδωσαν, το 2006 στο ΕΚΦ της Αθήνας, σκληρή μάχη για να υπερισχύσει ο αντι-νεοφιλελεύθερος του αντικαπιταλιστικού προσανατολισμού. Λίγους μήνες αργότερα, πάνω σε αυτήν την αντι-νεοφιλελεύθερη βάση, έφτιαξαν το ΣΥΡΙΖΑ με την υπόσχεση ότι μπορούν να μεταρρυθμίσουν όχι μόνο την Ελλάδα αλλά να συμπαρασύρουν και την ΕΕ σε μια διαφορετική κατεύθυνση.

Η εμπειρία, ιδιαίτερα από το 2015 όταν ο ΣΥΡΙΖΑ βρέθηκε στην κυβέρνηση, ήταν η μεγαλύτερη απόδειξη της χρεοκοπίας του μοντέλου των «διορθώσεων» της καπιταλιστικής διαχείρισης. Κατέληξε πολύ σύντομα στην κωλοτούμπα του Ιουλίου του 2015 για να πειθαρχήσει και να συνεχίσει σε γενικές γραμμές την ατζέντα των προκατόχων του πάνω στα θέματα της λιτότητας, του πολέμου και του ρατσισμού.

Σχεδόν στο σύνολο των ζητημάτων που άνοιξε στην Πράγα και στη Γένοβα το νέο αντικαπιταλιστικό κίνημα και η επαναστατική του πτέρυγα δικαιώθηκε από την εξέλιξη της ιστορίας. Αλλά το ζήτημα που μας απασχολεί δεν εί-



15 Φλεβάρη 2003, το μεγαλύτερο αντιπολεμικό συλλαλητήριο.

να η δικαίωση αλλά η συνέχεια στην ιστορία. Σήμερα ακριβώς είκοσι χρόνια μετά από εκείνο το ομιχλώδες ξημέρωμα που τα λεωφορεία μας, έχοντας περιπλανηθεί για ώρες στην τσεχική ύπαιθρο, κατέφθναν στην Πράγα – βρισκόμαστε σε μια στιγμή που τα μηνύματα της Πράγας παραμένουν εξαιρετικά επίκαιρα.

Η νέα παγκόσμια οικονομική κρίση που σύμφωνα με όλους τους αστούς αναλυτές θα κάνει την προηγούμενη του 2009 να μοιάζει με παιδική χαρά, η κλιμάκωση των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών και η αποσταθεροποίηση μιας σειράς περιοχών του πλανήτη θα σημαδέψουν βαθιά τα επόμενα χρόνια τις ζωές μας, σε ένα τοπίο που δίπλα στις αδιάκοπες επιθέσεις λιτότητας, τους συνεχιζόμενους πολέμους, την αλλαγή του κλίματος και την καταστροφή του πλανήτη, έρχεται να προστεθεί και η απειλή της πανδημίας.

Οι αλλαγές είναι τόσο συντριπτικές που μια τριακονταετής και βάλε πορεία

«παγκοσμιοποίησης» του συστήματος φρενάρει –αν δεν έχει ήδη ανασταλεί– σε μια πορεία όξυνσης ανταγωνισμών, εμπορικών δασμών και οχύρωσης πίσω από τα εθνικά κράτη που ποτέ φυσικά δεν έπαψαν να υπάρχουν και να ενισχύουν τα συμφέροντα των δικών τους αστικών τάξεων. Αποδεικνύεται σήμερα πόσο δίκιο είχαν αυτοί που έλεγαν ότι η εναλλακτική στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση δεν είναι η «εθνική ανασυγκρότηση» αλλά η διεθνιστική αλληλεγγύη των εργατών που μπορεί να ενώσει όλη την εργατική τάξη ενάντια στον κοινό εχθρό. Το ίδιο κοινόθωρα αποδείχτηκαν τα σχέδια του 2000 για μια Pax Americana. Θάφτηκαν στα ερείπια της Βασόρας, της Βαγδάτης, της Τρίπολης και του Ιντλίμπ, τα έθαψε το αντιπολεμικό κίνημα στη Δύση, και τη θέση τους έχει πάρει η σκληρή των ανταγωνισμών ανάμεσα στις μεγάλες αλλά και τις μικρότερες δυνάμεις όπως βλέπουμε να συμβαίνει στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η αποσταθεροποίηση του συστήματος είναι αποτέλεσμα της κρίσης των από τα πάνω αλλά και αποτέλεσμα της κλιμακούμενης αντίστασης των από τα κάτω. Η παγκοσμιοποίηση του κινήματος όχι μόνο συνεχίζεται αλλά ήδη κλιμακώνεται σε όλο τον κόσμο και την Ελλάδα –με την επαναστατική αριστερά πιο υπαρκτή απ' ό,τι 20 χρόνια πριν.

Μέσα σε αυτήν τη συγκυρία, το κίνημα που γεννήθηκε στο Σιατλ, την Πράγα και τη Γένοβα εξακολουθεί να αποτελεί μια πολύτιμη εμπειρία. Αφενός γιατί δείχνει το δρόμο με τον οποίο μπορείς να χτίσεις ενώνοντας και σήμερα μαζικά κινήματα, μέτωπα και συντονισμούς που να αμφισβητούν το σύστημα και τις βασικές του πολιτικές και να πετυχαίνουν νίκες. Αφετέρου γιατί δείχνει πόσο αναγκαία είναι η ύπαρξη μιας ισχυρής επαναστατικής αριστεράς μέσα σε αυτά, βάζοντας στο κέντρο τους την εργατική τάξη και κερδίζοντας τις πολιτικές μάχες στην κατεύθυνση της ανατροπής αυτού του συστήματος. ■



80 χρόνια από το ΟΧΙ

Ο Λέανδρος Μπόλαρης απαντάει στους πατριωτικούς μύθους που προσπαθούν να εξαφανίσουν την πραγματική ιστορία του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου

Κάθε χρόνο η επέτειος της έναρξης του ελληνοϊταλικού πολέμου στις 28 Οκτώβρη 1940 συνοδεύεται από μια ολόκληρη εκστρατεία υπέρ της «εθνικής ενότητας». Το μόσιμο ρεφραϊν της άρχουσας τάξης είναι «τότε μεγαλουργήσαμε οι Έλληνες ενωμένοι» και τώρα πρέπει να κάνουμε το ίδιο. Κι αλλοίμονο σε όποιους διαταράσσουν αυτή την «ενότητα».

Το 2011 τα κόμματα που στήριζαν την μνημονιακή κυβέρνηση άστραψαν και βρόντηξαν για τη «βεβήλωση» των παρελάσεων της 28ης Οκτώβρη από διαδηλωτές. Φέτος η κυβέρνηση της ΝΔ μας καλεί να συστρατευθούμε «όλοι οι Έλληνες» στον «πόλεμο» κατά της πανδημίας ή στην απόκρουση της «τουρκικής προκλητικότητας». Ο κατάλογος δεν έχει τελειωμό.

Αυτές οι ιδεολογικές εκστρατείες της άρχουσας τάξης χρειάζονται σαφείς απαντήσεις. Ούτε τώρα ούτε το '40

ήμασταν «όλοι μαζί». Ο πόλεμος του 1940-41 ανέδειξε το χωρισμό της κοινωνίας σε δυο αντίπαλα ταξικά στρατόπεδα που θα αναμετριόνταν τα επόμενα χρόνια. Κι η πολεμική αναμέτρηση δεν μπορεί να γίνει κατανοητή έξω από το συνολικότερο πλαίσιο της: δηλαδή ως επεισοδίου του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918) είχε κοστίσει περίπου είκοσι εκατομμύρια νεκρούς. Ονομάστηκε, από εκείνους που τον έζησαν, ο Μεγάλος Πόλεμος. Ο πρόεδρος Ουίλσον των ΗΠΑ είχε πει ότι θα είναι «ο πόλεμος που θα βάλει τέλος σε όλους τους πολέμους». Είκοσι χρόνια μετά οι άνθρωποι που είχαν ζήσει τη φρίκη των χαρακωμάτων και της πείνας, βρέθηκαν πάλι να παίρνουν το δρόμο για τη σφαγή.

Ο πόλεμος κράτησε έξι χρόνια, μέχρι τον Μάη του 1945 στην Ευρώπη και τον Αύγουστο του 1945 στην Ασία. Ο απο-

λογισμός του ήταν μια ανεπανόληπτη καταστροφή και ανθρώπινες τραγωδίες. Το Ολοκαύτωμα, η εξόντωση πέντε εκατομμυρίων Εβραίων από τους Ναζί είναι η μια όψη τους. Οι ατομικές βόμβες στην Χιροσίμα και το Ναγκασάκι μια άλλη. Μόνο στην Ευρώπη οι νεκροί υπολογίζονται ανάμεσα σε 35 με 40 εκατομμύρια.¹ Σχετικά ξεχασμένες, είναι άλλες τραγωδίες: ο λιμός της Βεγγάζης στην Ινδία το 1943 και στο Βιετνάμ το 1945 με τρία και δυο εκατομμύρια νεκρούς αντίστοιχα. Λογικά, προκύπτουν τα ερωτήματα: ποιες ήταν οι αιτίες που οδήγησαν σε αυτή τη τρομερή πολεμική ανάφλεξη; Τί είδους πόλεμος ήταν;

Κρίση και ανταγωνισμοί

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος ήταν ένας ιμπεριαλιστικός πόλεμος για το μούρασμα του κόσμου ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις. Ουσιαστικά ήταν η συνέχεια

της προηγούμενης αναμέτρησης σε ακόμα πιο γιγάντια κλίμακα. Ξέσπασε μέσα από μια διαδικασία κατάρρευσης της διεθνούς τάξης πραγμάτων που είχαν οικοδομήσει οι νικητές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Καθοριστικό ρόλο σε αυτή την κατάρρευση έπαιξε η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε με το Κραχ του Χρηματιστηρίου της Ν. Υόρκης τον Οκτώβριο του 1929 και συνεχίστηκε στα επόμενα χρόνια της δεκαετίας του '30. Η κρίση υπέσκαψε και μετά γκρέμισε τις ισορροπίες ανάμεσα σε μεγάλες και μικρές δυνάμεις. Ώξυνε και τα οικονομικά και πολιτικά αδιέξοδα των αρχουσών τάξεων και τους ανταγωνισμούς τους.

Οι «χορτάτοι» ιμπεριαλισμοί είχαν κάθε λόγο να επιθυμούν τη διατήρηση του στάτους κβο, δηλαδή τη διατήρηση των «κεκτημένων» της προηγούμενης μοιρασιάς. Οι «πεινασμένοι» του «Αξονα» (Γερμανία, Ιαπωνία, Ιταλία) θέλανε την αναθεώρησή του. Η Βρετανία και η Γαλλία μπορούσαν να στηρίζονται στις αχανείς αποικιακές αυτοκρατορίες για να αντέξουν την μπόρα. Οι ΗΠΑ ήταν μια αυτοκρατορία χωρίς αποικίες και ήδη από τη δεκαετία του '20 ο τραπεζίτης της Ευρώπης. Η Γερμανία, η Ιαπωνία και η Ιταλία δεν είχαν αυτή την οικονομική και πολιτική δύναμη. Προσπάθησαν να την αποκτήσουν με ένα πρόγραμμα επανεξοπλισμού και πολεμικών περιπετειών που τελικά οδήγησε στην πολεμική ανάφλεξη τον Σεπτέμβριο του 1939 όταν ο Χίτλερ αποφάσισε να εισβάλει στην Πολωνία.

Δεν υπήρχε τίποτα το «αντιφασιστικό» στην απόφαση της γαλλικής και βρετανικής κυβέρνησης να κηρύξουν τον πόλεμο στον Χίτλερ όταν αυτός αρνήθηκε να σταματήσει την εισβολή. Ούτε η απόφασή τους είχε να κάνει με τα «δικαιώματα των εθνών». Το 1938 είχαν ξεπουλήσει την Τσεχοσλοβακία για να «εξευμενίσουν» τον Χίτλερ. Ο γαλλικός και βρετανικός ιμπεριαλισμός αποφάσισαν να πάνε σε πόλεμο για την

Πολωνία γιατί είχε στρατηγική (στρατιωτική και πολιτική) σημασία γι' αυτούς.

Ο Τρότσκι είχε προβλέψει ήδη από το 1934:

*«Ένας μοντέρνος πόλεμος ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις δεν σηματοδοτεί μια σύγκρουση ανάμεσα στη δημοκρατία και το φασισμό αλλά την σύγκρουση ανάμεσα σε δυο ιμπεριαλισμούς για το ξαναμοίρασμα του κόσμου. Επίσης, ένας τέτοιος πόλεμος αναγκαστικά πρέπει να αποκτήσει διεθνή χαρακτήρα και στα δυο στρατόπεδα θα βρούμε φασιστικά (ή μισο-φασιστικά, βοναπαρτιστικά καθεστώτα) καθώς και δημοκρατικά κράτη».*²

Το «έπος της Αλβανίας»

Αν εξετάσουμε τον ελληνοϊταλικό πόλεμο απομονωμένα, τότε τα πράγματα είναι απλά: ο στρατός του Μουσολίνι που ήδη είχε καταπιεί την Αλβανία και ήθελε να χτίσει τη δική του αποικιακή αυτοκρατορία επιτέθηκε στη «μικρή και αδύναμη» Ελλάδα. Άρα, συμπεραίνει η επικρατούσα άποψη, ο πόλεμος ήταν δίκαιος και αμυντικός από την πλευρά της Ελλάδας. Όμως, τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Όπως εξηγούσε ο Λένιν το 1917:

*«Ο κοινωνικός χαρακτήρας του πολέμου, η αληθινή του σημασία δεν καθορίζονται από το πού βρίσκονται τα εχθρικά στρατεύματα... καθορίζεται από το ποια πολιτική συνεχίζει ο πόλεμος (ο πόλεμος είναι συνέχεια της πολιτικής'), ποια τάξη και με ποιους σκοπούς κάνει τον πόλεμο».*³

Όταν ξέσπασε ο Β' ΠΠ τον Σεπτέμβριο του 1939, και στον ένα χρόνο που ακολούθησε, η δικτατορία του Μεταξά επίσημα τηρούσε στάση ουδετερότητας. Σε ένα βαθμό αυτή η στάση αντανακλούσε τις ταλαντεύσεις στο εσωτερικό της άρχουσας τάξης. Στη δεκαετία του '30 η ναζιστική Γερμανία είχε αυξήσει έντονα την οικονομική παρουσία της στα Βαλκάνια και στην Ελλάδα. Στο τέλος του 1937 το 1/3 των ελληνικών εξαγωγών (καπνά, μεταλλεύματα) πήγαιναν στην Γερμανία. Η δικτατορία

του Μεταξά αντέγραφε ξεδιάντροπα όλο το φασιστικό ρεπερτόριο. Από το κάψιμο των «αντεθνικών» βιβλίων και τους φασιστικούς χαιρετισμούς μέχρι τις αναφορές στον «Γ' Ελληνικό Πολιτισμό» (Γ' Ράιχ, του Χίτλερ).

Όμως, ούτε οι ταλαντεύσεις ούτε οι ιδεολογικές αναφορές της δικτατορίας αμφισβητούσαν το γεγονός ότι τα συμφέροντα των ελλήνων καπιταλιστών (πχ τραπεζικό, εφοπλιστικό κεφάλαιο) ήταν δεμένα με εκείνα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Η ουδετερότητα ήταν επιλογή και της Βρετανίας που φιλοδοξούσε να τραβήξει τον Μουσολίνι με το μέρος της και δεν διέθετε επαρκή στρατιωτική δύναμη για να ανοίξει ένα βαλκανικό μέτωπο. Τελικά, την πρωτοβουλία σε αυτή την κατεύθυνση την πήρε ο Μουσολίνι.

Το «εγχείρημα» του ιταλικού στρατού στέφθηκε με παταγώδη αποτυχία. Η εκστρατεία ήταν κακά οργανωμένη, με ελλιπείς δυνάμεις και οι προσδοκίες των σχεδιαστών της δεν πατούσαν στην πραγματικότητα. Από τα μέσα Νοέμβρη ο ελληνικός στρατός ξεκίνησε την αντεπίθεσή του που τον έφερε βαθιά στο αλβανικό έδαφος.

Για την άρχουσα τάξη και τη δικτατορία του Μεταξά οι επιτυχίες στο μέτωπο σήμαιναν άνοιγμα της όρεξης για μεγαλύτερο μερίδιο στη μοιρασιά των Βαλκανίων. Όπως είχε δηλώσει χαρακτηριστικά ο γενικός διευθυντής του υπουργείου Εξωτερικών σχολιάζοντας την γερμανική «μεσολάβηση» στα τέλη Δεκέμβρη, η Ελλάδα μπορούσε να δεχθεί μόνο όρους νικητή, δηλαδή μεγάλη αποζημίωση και «εδαφικές ρυθμίσεις», ουσιαστικά την προσάρτηση της Νότιας Αλβανίας. Με το ίδιο πνεύμα προσέγγισαν τους εκπροσώπους της Γερμανίας οι ίδιοι στρατηγοί που λίγους μήνες μετά θα υπέγραφαν την συνθηκολόγηση.⁴

Αντίθετα, για τους φαντάρους, τους εργάτες και τους φτωχούς αγρότες ο πόλεμος παρήγαγε διαφορετικές εμπειρίες και συμπεράσματα. Η εικόνα που δίνουν τα επίκαιρα της εποχής και ανα-

παράγονται και σήμερα είναι σε ένα βαθμό σωστή. Όταν ξεκίνησε η εισβολή, ένα κύμα πατριωτικής ενότητας και πολεμικού ενθουσιασμού αγκάλιασε τους πάντες. Και το 1914 όταν ξεκινούσε ο προηγούμενος ιμπεριαλιστικός πόλεμος οι φαντάροι πήγαιναν με το χαμόγελο στα χείλη στα τρένα της επιστράτευσης με πλήθη να τους ραίνουν με λουλούδια.

Όμως, όπως και τότε έτσι και το '40-'41 η πραγματικότητα υπονόμει τις αυταπάτες. Καταρχήν η σκληρότητα του πολέμου. Είναι μύθος ότι οι «Ιταλοί έτρεχαν σαν λαγοί» μπροστά στις ελληνικές ξιφολόγες και την ιαχή «αέρα». Οι μάχες ήταν σκληρότατες σε μέγαρα υψόμετρα μέσα στην καρδιά του χειμώνα όπου τα κρουπαγήματα, οι ψείρες και η πείνα ήταν στην ημερήσια διάταξη. Όχι για όλους βέβαια, οι ανώτεροι αξιωματικοί έκαναν πόλεμο από άνετα αρχηγεία και τα παιδιά των αστών πάντα είχαν τις «άκρες» για μια ασφαλή μετάθεση στα μετόπισθεν.

Μια μαρτυρία από τον Νοέμβριο του 1940 από ένα έμπεδο επιστρατευμένων περιγράφει: «*Ένα περίεργο πράμα. Κανείς απ' όλους τους "Έμπεδους" δεν θέλει να φύγει για το Μέτωπο. Όλοι θα 'τανε ευτυχείς, αν τους κρατούσανε εδώ. Πού είναι, λοιπόν, τα φανταχτερά λόγια 'οι φαντάροι μας αδημονούν να μεταβούν εις την πρώτη γραμμή'*».

Εντωμεταξύ στα μετόπισθεν η «καλή κοινωνία» έκανε πατριωτικούς εράνους ενώ ζούσε μέσα στην πολυτέλεια. Για τους «από κάτω» τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά:

«*Οι κυρίες της Κηφισιάς έχουν οργανώσει, και για τις οικογένειες των επιστρατευμένων, συσσίτια. Τρίτη, Πέμπτη και Σάββατο, φτιάχνουν ένα φαί. Μια έγκυος μου παραπονιέται πως λιποθυμάει συχνά από την πείνα. Ο άνδρας της είναι εργάτης άνεργος και ανάπηρος. Όμως, οι 'φιλόανθρωποι' κυρίες τη διώχνουν, κάθε που πάει να ζητήσει συσσίτιο, γιατί ο 'κανονισμός δεν προβλέπει τας οικογενείας των μη επιστρατευμένων'».*⁵

Συσσίτια, λιποθυμίες από την πείνα σε εργατικές οικογένειες; Δεν είναι (ακόμα) η Αθήνα του λιμού τον χειμώνα του '41-'42, είναι η Αθήνα του «ένδοξου πολέμου». Αυτές οι ταξικές εμπειρίες θα έπαιζαν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση της Αντίστασης τα επόμενα χρόνια.

Μεσόγειος και Ευρώπη

Η είσοδος των ΗΠΑ στον πόλεμο τον Δεκέμβριο του 1941 –μετά την ιαπωνική επίθεση στο Περγλ Χάρμπορ και την κήρυξη πολέμου από τον Χίτλερ– ήταν το τελευταίο βήμα στη διαμόρφωση της συμμαχίας που νίκησε τις δυνάμεις τους «Αξονα». Όμως και οι «Τρεις Μεγάλοι» επεδίωκαν για να υλοποιήσουν τις δικές τους ιμπεριαλιστικές επιδιώξεις. Αυτό καθόριζε και τον τρόπο που αντιμετώπιζαν τη διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων.

Ο Τσόρτσιλ και οι στρατηγικοί του θεωρούσαν σαν κύριο μέτωπο το «μεσογειακό θέατρο επιχειρήσεων», δηλαδή τη Β. Αφρική και τη Μ. Ανατολή αρχικά, την Ιταλία και τα Βαλκάνια στα συνέχεια. Αυτή η προτίμηση είχε πάντα να κάνει με τα συμφέροντα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Εξασφάλιζε τις γραμμές επικοινωνίας με την Ινδία, το «διαμάντι του στέμματος», τις αποικίες στην Αφρική και τον έλεγχο των πετρελαίων της Μ. Ανατολής. Αυτή ήταν η επιλογή από την αρχή του πολέμου όπως δείχνει μια από τις γνωστές ομιλίες του Τσόρτσιλ το Μάη του 1940:

«*Δεν έχω να προσφέρω τίποτα παρά αίμα, μόχθο, δάκρυα και ιδρώτα.. γιατί χωρίς νίκη δεν μπορεί να υπάρξει επιβίωση –ας γίνει καθαρό– επιβίωση για τη Βρετανική Αυτοκρατορία, καμιά επιβίωση για όλα όσα εκπροσωπεί η Βρετανική Αυτοκρατορία».*⁶

Τον Αύγουστο του 1942 ο βρετανικός στρατός στην Ινδία χρησιμοποίησε σφαίρες, πολυβόλα ακόμα και αεροπλάνα για να τσακίσει το κύμα των διαδηλώσεων και απεργιών, μια πραγματική λαϊκή εξέγερση με το σύνθημα Quit India και αίτημα την ανεξαρτησία. Πε-

ρίπου 100 χιλιάδες ρίχτηκαν στις φυλακές και 10 με 25 χιλιάδες δολοφονήθηκαν.⁷ Αυτές ήταν οι «αξίες» της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Δυόμισι χρόνια μετά θα τις εφαρμόζε και στην Αθήνα.

Η επιλογή του «μεσογειακού θεάτρου» αντανάκλουσε ουσιαστικά την αδυναμία του βρετανικού ιμπεριαλισμού. Ήταν μια δύναμη σε παρακμή, και οι παλιές «δόξες» δεν μπορούσαν να κρύψουν την ανεπάρκεια των οικονομικών και στρατιωτικών δυνατοτήτων της να παίξει παγκόσμιο ρόλο ακόμα και να υπερασπίσει τις «κτήσεις» της στην Ασία. Οι μάχες στη Β. Αφρική –όπως του Ελ Αλαμίν τον Νοέμβριο του 1942– και συνολικά στο «μεσογειακό θέατρο» έπαιξαν το μικρότερο ρόλο στην έκβαση του πολέμου.

Για τον Ρούζβελτ και τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό οι φιλοδοξίες ήταν πολύ μεγαλύτερες. Να εξασφαλίσει την ηγεμονία του στην Ευρώπη, τη Μ. Ανατολή και την Ασία. Στήριξαν την Βρετανία στις «δύσκολες ώρες» γιατί τυχόν συνθηκολόγησή της θα έδινε στρατηγικό πλεονέκτημα στην Γερμανία του Χίτλερ. Αλλά όπως είχε δηλώσει κυνικά ο Κόρντελ Χαλ, ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ: «*η αμερικάνικη βοήθεια είναι το μαχαίρι που θα ανοίξει το στρείδι της Βρετανικής Αυτοκρατορίας».*⁸

Οι ΗΠΑ ήταν η μοναδική από τους τρεις συμμάχους που μπορούσαν να διεξάγουν έναν πόλεμο σε δυο μέτωπα στηριγμένη στην τεράστια παραγωγική ικανότητά της. Αλλά οι επιτελείς του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού επέλεξαν από την αρχή την προοπτική της απόβασης στην Γαλλία. Για να τελειώνουν με την Γερμανία αλλά και για να «καλωσορίσουν» τους σοβιετικούς συμμάχους στην καρδιά της Ευρώπης κι όχι στις όχθες του Ατλαντικού. Ο πόλεμος στον Ειρηνικό ενάντια στην Ιαπωνία ερχόταν δεύτερος στις προτεραιότητες.

Αυτή την επιλογή την στήριξαν σε κόντρα με τον Τσόρτσιλ και τους επιτελείς του. Κι όταν ήρθε η ώρα της απόβασης τον Ιούνιο του 1944, η αμερικάνικη πρωτοκαθεδρία ήταν εξασφαλι-



Αθήνα 12 Οκτώβρη 1944

σμένη: από την διοίκηση των επιχειρήσεων, στον αριθμό των στρατευμάτων και στον εφοδιασμό τους με οπλισμό, καύσιμα και κάθε λογής εφόδια.

Ανατολικό Μέτωπο

Το ανατολικό μέτωπο ήταν εκεί που διεξήχθησαν οι μεγαλύτερες τιτανομαχίες του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο ρόλος του ρωσικού στρατού στην ήττα της ναζιστικής Γερμανίας ήταν καθοριστικός. Για πολύ κόσμο στην Αριστερά αυτή η συμβολή είναι ο παράγοντας που κάνει τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αντιφασιστικό και «των λαών». Όμως, αυτή η αντιμετώπιση είναι λάθος. Ο Στάλιν δεν αντιμετώπισε την συμμετοχή στον πόλεμο και τη διεξαγωγή του διαφορετικά από τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις. Δεν έκανε ένα «λαϊκό» πόλεμο, αλλά ένα «μεγάλο πατριωτικό» με εθνικιστικές αναφορές στη «Μεγάλη Ρωσία» των στρατηγών των Τσάρων.

Οι «Δημοκρατίες της Δύσης» είχαν προσπαθήσει να «κατευνάσουν» τον Χίτλερ με τη Συμφωνία του Μονάχου. Το Σύμφωνο Μη Επίθεσης που υπέγραψαν οι υπουργοί Εξωτερικών της

Γερμανίας και της ΕΣΣΔ Ρίμπεντρομπ και Μολότοφ στις 23 Αυγούστου του 1939 στην Μόσχα ήταν το ανάλογο της Συμφωνίας του Μονάχου. Μετά την υπογραφή του Συμφώνου ο ρωσικός στρατός κατέλαβε την ανατολική Πολωνία στις 17 Σεπτέμβρη, αφού είχαν προηγηθεί οι σχετικές συνεννοήσεις με το γερμανικό επιτελείο. Υπάρχουν φωτογραφίες από κοινή παρέλαση της Βέρμαχτ και του ρωσικού στρατού στο Μπρεστ Λιτόφσκ. Λίγους μήνες μετά – πάλι με βάση τις προβλέψεις του Συμφώνου – ο Στάλιν προσάρτησε τις χώρες της Βαλτικής.

Η άλλη επίπτωση του Συμφώνου Μολότοφ-Ρίμπεντρομπ ήταν να προκαλέσει σύγχυση και παράλυση στο εργατικό κίνημα της Δύσης, δηλαδή στη μοναδική πραγματική αντιφασιστική δύναμη. Στα τέλη Σεπτέμβρη με μια κοινή ανακοίνωση οι δυο κυβερνήσεις δήλωσαν ότι θα πάρουν «ειρηνευτικές πρωτοβουλίες» κι αν ο πόλεμος συνεχιζόταν η ευθύνη θα ήταν της Γαλλίας και της Βρετανίας!⁹

Στις 31 Οκτώβρη του 1939 ο Β. Μολότοφ δήλωνε σε μια ομιλία του: «Η Γερμανία είναι ένα κράτος το οποίο τείνει

στον άμεσο τερματισμό του πολέμου και την αποκατάσταση της ειρήνης, ενώ η Αγγλία και η Γαλλία που μέχρι πρόσφατα αγωνίζονταν κατά, επιμένουν τώρα στην συνέχιση του πολέμου... Μπορεί κάποιος να αποδέχεται ή να απορρίπτει την ιδεολογία του Χιτλερισμού ή οποιοδήποτε άλλο ιδεολογικό σύστημα. Αυτό εξαρτάται από τις πολιτικές του απόψεις. Όμως, όλοι πρέπει να καταλάβουν ότι μια ιδεολογία δεν μπορεί να καταστραφεί με την βία, δεν μπορεί να εξαλειφθεί με πόλεμο».¹⁰

Διατυπώνεται συχνά η άποψη ότι το Σύμφωνο ήταν κορυφαίο δείγμα ρεαλισμού που έδωσε στην Ρωσία του Στάλιν «21 πολύτιμους μήνες πολεμικής προετοιμασίας».¹¹ Κι όμως, όταν εκδηλώθηκε η εισβολή τον Ιούνιο του 1941 ο γερμανικός στρατός βρήκε την ΕΣΣΔ ανέτοιμη και προέλασε βαθιά στο ρωσικό έδαφος. Για παράδειγμα κατέλαβε το Σμολένσκ, ένα στρατηγικό κόμβο στο δρόμο για την Μόσχα στις 15 Ιούλη 1941. Τον Αύγουστο του 1942 ο γερμανικός στρατός είχε φτάσει στον Βόλγα και στο Μπακού.

Είναι αλήθεια, ότι όσο αποκαλύπτονταν τα σχέδια που επιφύλασσε ο Χίτλερ και οι στρατηγοί του για τους «υπαν-

θρώπους» στην Ανατολή, τόσο περισσότερο δυνάμωνα το μίσος και το πείσμα του απλού Ρώσου στρατιώτη. Στις παραμονές του πολέμου, το επιτελείο της Βέρμαχτ, σε συνεννόηση με τα οικονομικά υπουργεία και τα SS είχαν συμφωνήσει στο «Πρόγραμμα Πείνα». Τριάντα εκατομμύρια άνθρωποι θα οδηγούνταν στο θάνατο από πείνα και όσοι επιζούσαν θα στέλνονταν πέρα από τα Ουράλια.

Όμως, τον πόλεμο δεν τον διεύθυναν οι στρατιώτες ούτε καθόριζαν τους σκοπούς του. Το έκανε η σταλινική ηγεσία που είχε πνίξει στο αίμα και την τελευταία κατάκτηση του Οκτώβρη 1917 και είχε χτίσει την ένοπλη ισχύ της με «αίμα, δάκρυα και μόχθο» των εργατών και των αγροτών. Κι αυτές οι θυσίες πήραν εφιαλτικές διαστάσεις στη διάρκεια του πολέμου. Αυτή η άρχουσα τάξη ήθελε τη δική της σφαίρα επιρροής στην Ευρώπη μετά τον πόλεμο.

Η υλοποίηση αυτού του στόχου σήμαινε κυνικές μοιρασιές –με τις κόντρες που τις συνόδευαν– με τις ΗΠΑ και την Βρετανία από το 1941 μέχρι το τέλος του πολέμου. Όταν τον Απρίλη του 1945 ο Τσόρτσιλ και ο Ρούζβελτ διαμαρτυρήθηκαν στον Στάλιν για το ζήτημα της Πολωνίας, αυτός τους απάντησε να μην αναμινγούνται όπως

δεν αναμίχθηκε κι αυτός στην Ελλάδα και το Βέλγιο.¹² Επιπλέον, ο Στάλιν συγκρούστηκε με κινήματα Αντίστασης που είχαν μαζική, αυτόνομη βάση. Κι αυτό δεν ίσχυε μόνο για την συντηρητική Πολωνική Αντίσταση αλλά και για την κομμουνιστική του Τίτο στη Γιουγκοσλαβία.

Αντίσταση και Απελευθέρωση

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε «γεννήσει» την επανάσταση. Η ίδια δυναμική εκδηλώθηκε και στον Δεύτερο Παγκόσμιο. Την ενσάρκωναν τα μαζικά κινήματα Αντίστασης που γεννήθηκαν από το συνδυασμό της κοινωνικής κρίσης που έφερε ο πόλεμος με τη βαρβαρότητα της ναζιστικής κατοχής. Στο απόγειό τους, από τα τέλη του 1943 και μετά, αυτά τα κινήματα συσπείρωναν εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες/τριες και καταπιεσμένους σε όλη την Ευρώπη που κοιτούσαν στην Αριστερά, ουσιαστικά στα Κομμουνιστικά Κόμματα, για να κερδίσουν έναν κόσμο χωρίς πόλεμο, εκμετάλλευση και καταπίεση.

Σύμφωνα με μια ιστορία της αμερικάνικης διπλωματίας του πολέμου:

«Όπου και να κοίταζαν οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί έβλεπαν πολιτικούς κινδύνους από τα αριστερά και έπρεπε να

προετοιμαστούν για το χειρότερο, αλλιώς διακινδύνευαν να υποστούν πολιτική ήττα μετά τους στρατιωτικούς θριάμβους... Ο Ρ.Χ. Μπρους Λόκχαρτ, ο βρετανός διπλωμάτης ειδικός για τον μπολσεβικισμό, ανέφερε προς το τέλος του 1944: «Η κύρια τάση ήταν προς τ' αριστερά και η λαχτάρα να υψωθεί το λάβαρο της επανάστασης ήταν διαδεδομένη σε όλη την Ευρώπη».¹³

Η Απελευθέρωση έφερε αυτή την προοπτική στην ημερήσια διάταξη. Η Ελλάδα δίνει το πιο έντονο παράδειγμα: η Αντίσταση ήταν πράγματι μια επανάσταση που έφερε τελικά το κίνημα σε ένοπλη σύγκρουση με τον βρετανικό ιμπεριαλισμό, στο Κόκκινο Δεκέμβρη του 1944.

Η εργατική τάξη ήταν η ραχοκοκαλιά της Αντίστασης. Οι απεργίες του 1942-43 στην Αθήνα, εξασφάλισαν ότι οι εργατικές συνοικίες δεν θα ζούσαν ένα δεύτερο χειμώνα πείνας και θανάτου. Η Γενική Απεργία του Μάρτη του 1943 είχε ακυρώσει την πολιτική επιστράτευση που σχεδίαζαν οι ναζί, η μοναδική τέτοια νίκη σε όλη την κατεχόμενη Ευρώπη. Τον Σεπτέμβρη του 1944 η Ελεύθερη Ελλάδα του ΕΑΜ κατέβαινε από τα βουνά στους κάμπους και τις πόλεις. Η Αριστερά κυριολεκτικά κυβερνούσε το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας. Το ΕΑΜ και το ΚΚΕ μετρούσαν εκατοντάδες χιλιάδες μέλη, και ο ΕΛΑΣ δεκάδες χιλιάδες καλά εξοπλισμένους αντάρτες.

Παρόμοια εικόνα διαμορφωνόταν και σε άλλες χώρες. Όταν στις 20 Αυγούστου 1944 η Τουλούζη πέρασε στα χέρια των εξεγερμένων και της Αντίστασης, οι εργάτες στην SNCASE –εργοστάσιο κατασκευής αεροσκαφών– το κατέλαβαν και απαγόρευσαν στην παλιά διοίκηση να επιστρέψει επειδή στη διάρκεια της Κατοχής είχε συνεργαστεί στενά με τους ναζί. Κι όπως αναφέρει μια σύντομη ιστορία της γαλλικής Αντίστασης:

«Μέσα στο μεθυστικό ενθουσιασμό της Απελευθέρωσης, εργατικές απελευθερωτικές επιτροπές σύντομα ανέλαβαν

Τσόρτσιλ, Ρούσβελτ, Στάλιν.





Γυναίκες της Αντίστασης στους δρόμους στο Μιλάνο.

τον έλεγχο όλων των μεγάλων χώρων δουλειάς στην περιοχή –σε οπλοστάσια, βιομηχανίες μετάλλου, τράπεζες, ακόμα και φυλακές– αλλά και, το πιο σημαντικό, στο σύνολο της αεροναυπηγικής βιομηχανίας. Ο διευθυντής ενός τέτοιου εργοστασίου παραπονέθηκε ότι ‘η επιτροπή μετατρέποταν σταδιακά σε σοβιέτ. Ζητά πληροφορίες για τα αποθέματα υλικών, για την κατάστασή τους, για ό,τι υπάρχει στις αποθήκες. Ζητά ακόμα τα κλειδιά όλων των γραφείων’.¹⁴

Τον Απρίλη του 1945 αμερικάνικα και βρετανικά στρατεύματα που προέλαυναν στη Βόρειο Ιταλία συναντούσαν απελευθερωμένες πόλεις και χωριά με τις κόκκινες σημαίες να ανεμίζουν σε εργοστάσια και χωράφια. Σε πολλά εργοστάσια οι εργάτες αποφάσιζαν ότι είχε έρθει η ώρα να κλείσουν οι λογαριασμοί. Όπως αναφέρει ένας ιστορικός της σύγχρονης Ιταλίας:

“Η δουλειά με το κομμάτι απορρίφθηκε ως επιζήμια για τους εργάτες, οι ρυθ-

μοί παραγωγής προσαρμόστηκαν ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της βάσης του συνδικάτου, πολλοί γνωστοί βιομήχανοι όπως ο Βαλέτα της FIAT ή ο Τζιουζέπε Ροσίνι της Ansaldo Fossetti κηρύχτηκαν ανεπιθύμητοι και μπήκαν στο στόχαστρο επιτροπών ελέγχου. Η επιθυμία των εργατών να εκκαθαρίσουν (epurazzare) ανεπιθύμητα στοιχεία πήγαινε πέρα από τις κατηγορίες για συνεργασία με τους φασίστες και υιοθετούσαν κατηγορίες καθαρά ταξικής φύσης. Στα μεγαλύτερα εργοστάσια διατυπώθηκαν πολλά αιτήματα για την απόλυση εργοδηγών ή διευθυντών οι οποίοι ήταν ‘ανεπιθύμητοι’ ή ‘απεχθείς στις μάζες’. Μια τυπική κατηγορία ήταν αυτή για έναν *caporeparto* (εργοδηγό) στην Ansaldo Fossetti στην Γένοβα: στα μάτια των εργατών ήταν ένοχος για ‘δουλική υποταγή στις εντολές των καπιταλιστών που στόχο είχαν τη μισητή εκμετάλλευση των εργατών’.¹⁵

Στρατηγική

Η δυναμική ήταν υπαρκτή αλλά για να υλοποιηθεί χρειαζόταν μια πολιτική δύναμη που θα είχε ξεκάθαρη επαναστατική στρατηγική και τη δυνατότητα να την κάνει πράξη στις μάχες του κινήματος.

Οι μόνοι που προσπάθησαν να χαράξουν μια επαναστατική αντιμετώπιση των εργατών στον πόλεμο ήταν ο Τρότσκι και οι υποστηρικτές του, πχ ο Π. Πουλιόπουλος στην Ελλάδα. Η κόκκινη γραμμή που διαπερνούσε αυτή την προσπάθεια ήταν ότι το αντιφασιστικό μίσος των εργατών/τριών δεν πρέπει να αποκρύψει τον ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα του πολέμου, γιατί αυτό θα οδηγούσε σε πολιτική και ιδεολογική συνθηκολόγηση με τους Τσόρτσιλ και τους Ρούζβελτ. Προσπάθησαν ξεκινώντας από τα τελευταία κείμενα του Τρότσκι πριν τη δολοφονία του τον Αύγουστο του 1940, να διατυπώσουν ένα «μετα-

βατικό αντικαπιταλιστικό πρόγραμμα στις νέες συνθήκες. Για παράδειγμα ο Τρότσκι έβαζε το ζήτημα ποιος ελέγχει τον στρατό και τους αξιωματικούς στους στρατούς των «μεγάλων δημοκρατιών».

Το πόσο μια τέτοια προσπάθεια πατούσε στην πραγματικότητα το δείχνει το κίνημα στον ελληνικό στρατό της Μ. Ανατολής. Οι χιλιάδες εθελοντές που συνέρρευσαν στις γραμμές του για να πολεμήσουν το φασισμό, βρέθηκαν σε ένα στρατό τίγκα σε μεταξικούς αξιωματικούς. Ο Τσόρτσιλ ήθελε ένα στρατό πραιτοριανών του βασιλιά και βρέθηκε με ένα στρατό που ουσιαστικά έλεγχε η Αριστερά, η Αντιφασιστική Στρατιωτική Οργάνωση. Τον Απρίλη του 1944 η ΑΣΟ με τις επιτροπές φαντάρων πήρε τον έλεγχο των μονάδων απαιτώντας σχηματισμό κυβέρνησης με κορμό την ΠΕΕΑ, την κυβέρνηση του βουνού. Η απάντηση ήταν η καταστολή, με δεκάδες νεκρούς και χιλιάδες κλεισμένους στα «σύρματα» στην έρημο.¹⁶

Όμως, ο επαναστάτες ήταν πολύ αδύναμοι για να επηρεάσουν την πορεία του κινήματος. Η δύναμη που γιγαντώθηκε μέσα στην Αντίσταση ήταν τα κομμουνιστικά κόμματα. Η γραμμή αυτών των κομμάτων ήταν η πλήρης στήριξη στους «Μεγάλους Συμμάχους» και η «εθνική ενότητα» δηλαδή η ταξική συνεργασία πάση θυσία. Αυτή η γραμμή είχε τις ρίζες της στη δεκαετία του '30 όταν τα Κομμουνιστικά Κόμματα στράφηκαν σε συμμαχίες με τα «πατριωτικά» και «αντιφασιστικά» αστικά κόμματα. Στις συνθήκες του πολέμου αυτή η στρατηγική ήταν η ρίζα των πιο μεγάλων συμβιβασμών. Δεν έπεσαν σαν κεραυνός εν αιθρία στις συνθήκες του 1944-45 ούτε βασίστηκαν σε εκτιμήσεις των «συσχετισμών». Είχαν παρελθόν. Το παράδειγμα του ΚΚΕ είναι πάλι χαρακτηριστικό.

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος τον Οκτώβρη του 1940, ο Ζαχαριάδης, ο φυλακισμένος ηγέτης του κόμματος, έστειλε το πρώτο –πασίγνωστο– «ανοιχτό γράμμα» του που δημοσιεύτηκε στις

εφημερίδες με την έγκριση του Μανιαδάκη, του υπουργού Ασφαλείας της δικτατορίας. Σε αυτό τόνιζε: «Ο λαός της Ελλάδας διεξάγει σήμερα έναν πόλεμο εθνικοαπελευθερωτικό, ενάντια στο φασισμό του Μουσολίνι... Στον πόλεμο αυτό που τον διευθύνει η κυβέρνηση Μεταξά, όλοι μας πρέπει να δώσουμε όλες μας τις δυνάμεις, δίχως επιφύλαξη». Είναι τόσο έντονη η έμφαση αυτών των διατυπώσεων που ό,τι και να έλεγε το υπόλοιπο κείμενο για το «έπαθλο» μιας «Ελλάδας της δουλειάς, της λευτεριάς», το μήνυμα ήταν σαφέστατο: Τώρα στηρίζουμε τον Μεταξά.

Για δεκαετίες αυτό το γράμμα θεωρήθηκε από το ΚΚΕ και το μεγαλύτερο τμήμα της Αριστεράς γενικά, ως μια τολμηρή, μεγαλοφυής πρωτοβουλία, που προδιέγραφε την πολιτική γραμμή που θα «μεγαλοουργούσε» στην Αντίσταση με το ΕΑΜ. Στην πραγματικότητα ήταν το πρώτο –και αποφασιστικό βήμα– στη διαδρομή που οδήγησε στους συμβιβασμούς που χαντάκωσαν το κίνημα: στις Συμφωνίες του Λιβάνου και της Καζέρτας που έδωσαν χειροπόδαρο το ΕΑΜ και το ΚΚΕ στην κυβέρνηση της «εθνικής ενότητας» και στις διαταγές των Άγγλων στρατηγών και από κει στην ήττα τον Δεκέμβρη του 1944 και την Συμφωνία της Βάρκιζας.

Αντίστοιχη διαδρομή στις δικές τους «Βάρκιζες» ακολούθησαν όλα τα ΚΚ. Η στρατηγική τους ήταν ο κοινοβουλευτικός δρόμος όχι η επανάσταση. Μπήκαν στις αστικές κυβερνήσεις «εθνικής ενότητας» από το 1944 μέχρι το 1947, κι όπως επισημαίνει μια πρόσφατη μελέτη: «Η συμβιβαστική γραμμή που ακολούθησαν όλα τα κομμουνιστικά κόμματα του πλανήτη την περίοδο εκείνη έδωσε τα περιθώρια της σταδιακής ανασύνταξης του αστικού πολιτικού κόσμου που σε συνεργασία με τους Αμερικάνους εκδίωξαν τελικά τους κομμουνιστές από τις κυβερνήσεις των χωρών τους και τους περιστοίχισαν με κατασταλτικούς μηχανισμούς που έλεγχε η CIA».¹⁷

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος μπορούσε να τελειώσει με ένα κύμα

επαναστάσεων, όπως ο προηγούμενος ιμπεριαλιστικός πόλεμος. Οι κυρίαρχες δυνάμεις της Αριστεράς επέλεξαν το δρόμο της μεταρρύθμισης. Άφησαν έτσι τα κινήματα σε μειονεκτική θέση να αντιμετωπίσουν τις αντεπαναστατικές προσπάθειες των αρχουσών τάξεων στα μεταπολεμικά χρόνια. ■

Σημειώσεις

1. Keith Lowe, *Savage Continent – Europe in the Aftermath of World War II*, Picador 2013, σελ. 13.
2. Λέον Τρότσκι, *Ο Πόλεμος και η Τέταρτη Διεθνής*, Εκδόσεις Αλλαγή, σελ. 20.
3. Β.Ι. Λένιν, «Η επερχόμενη καταστροφή και πως να την καταπολεμήσουμε», *Άπαντα*, τόμος 34ος, σ.σ. 196-97.
4. Σχετικά με τις φιλοδοξίες της άρχουσας τάξης, βλ. Λέο Λ. Μπόλσιν, *Αντίσταση η Επανάσταση που Χάθηκε*, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2012, σ.σ. 58-60.
5. Πρόκειται για τις αναμνήσεις του Δημήτριου Σ. Λουκάτου Οπλίτη στο Αλβανικό Μέτωπο. Αναφέρεται στο Λ. Μπόλσιν σ.σ. 12.
6. Το απόσπασμα από το άρθρο του Donny Gluckstein, *The Analogy of War*, *International Socialism* 167 (Summer 2020), <http://isj.org.uk/the-analogy-of-war/>
7. John Newsinger, *The Blood Never Dried: A People's History of the British Empire*, Bookmarks 2006, σελ. 64.
8. John Charmley, «Churchill and the American Alliance», *Transactions of the Royal Historical Society* Vol. 11 (2001), σ.σ. 353-71, <https://www.jstor.org/stable/3679428>
9. "Declaration of the Government of the German Reich and the Government of the U.S.S.R. of September 28, 1939", https://avalon.law.yale.edu/20th_century/dec939.asp
10. Ομιλία στο «Ανώτατο Σοβιέτ», <https://www.marxists.org/archive/molotov/1940/peace.htm>
11. Όπως αναφέρει για παράδειγμα το Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, βλ. Ριζοσπάστης 22/23 Αυγούστου 2020.
12. Θανάσης Σφήκας, *Το «Χωλό Άλλογο»*, οι διεθνείς συνθήκες της ελληνικής κρίσης 1941-1949, Βιβλιόραμα 2007, σελ. 167.
13. Gabriel Kolko, *The Politics of War - The World and the United States foreign policy 1943-1945*, Pantheon 1990, σ.σ. 32 και 34.
14. Matthew Cobb, *The Resistance - The French Fight against the Nazis*, Pocket Books 2010, σ.σ. 276-77.
15. Paul Ginsborg, *A History of Contemporary Italy – Society and Politics 1943-1988*, Penguin Press 1990, σελ. 81.
16. Για μια περιεκτική παρουσίαση βλ. Παναγιώτης Προκόπης Παπαστράτης, «Ελληνικές ένοπλες δυνάμεις και αντιφασιστικός αγώνας στη Μέση Ανατολή (1941-1944)», *Σοσιαλισμός από τα Κάτω* 99 (Ιούλιος-Αύγουστος 2013), <https://www.socialismfrombelow.gr/article.php?id=178>
17. Μιχ. Λυμπεράτος, *Ζητήματα Εξουσίας Από την Κίνα στην Ευρώπη και την Ελλάδα – Αριστερή στρατηγική και αντεπαναστάσεις μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, μια συγκριτική παράθεση, Νότιος Ανεμος 2020.

Τι ακολουθεί μετά τις καταστροφές της Πανδημίας και της οικονομικής κρίσης; Ο Πάνος Γκαργκάνας απαντάει στις ψεύτικες υποσχέσεις για επιστροφή στη “Χρυσή Εποχή” του καπιταλισμού.

Πίσω στο 1945;



“Η ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά την πανδημία του νέου κοροναϊού θα μοιάζει με αυτήν που έγινε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η ΕΕ θα πρέπει να επαναδιατυπώσει τις θεμελιώδεις αξίες της παρά τις προκλήσεις που θέτουν παγκόσμιες δυνάμεις, δήλωσε ο τέως πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) Μάριο Ντράγκι.(...) Θα πρέπει να αντλήσουμε έμπνευση από αυτούς που μετείχαν στην ανοικοδόμηση του κόσμου, της Ευρώπης και της Ιταλίας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο», σημείωσε ο Ντράγκι, ο οποίος κάνει σπανίως δηλώσεις από πέρυσι που παρέδωσε τα ηνία της ΕΚΤ”.¹

Ο Μάριο Ντράγκι δεν είναι ο μόνος μεγαλόσχημος που νοσταλγεί τη «χρυσή εποχή» του καπιταλισμού και προτρέπει σε πολιτικές που να καταφέρουν μια έξοδο από την κρίση τόσο πετυχημένη όσο η τρια-

κονταετία μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πόλεμου.

Αυτή η φαντασίωση (γιατί για φαντασίωση πρόκειται) φαίνεται πώς έχει γίνει μοτίβο σε ένα ολόκληρο ρεύμα ηγετικών στελεχών του συστήματος. Η εφημερίδα Φαϊνάνσιαλ Τάιμς αφιέρωσε μια σειρά από άρθρα με τίτλο «Το Νέο Κοινωνικό Συμβόλαιο» γύρω από αυτό το θέμα. Σε ένα από αυτά, ο αρθρογράφος Μάρτιν Γουλφ υποστηρίζει ότι:

«Για τις φιλελεύθερες δυτικές δημοκρατίες, η περίοδος μετά τον δεύτερο

παγκόσμιο πόλεμο μπορεί να χωριστεί σε δυο υπο-περιόδους. Η πρώτη, που καλύπτει περίπου τα χρόνια από το 1945 ως το 1970, ήταν η εποχή της ‘σοσιαλδημοκρατικής’ (ή όπως θα έλεγαν οι αμερικανοί ‘τύπου Νιου Ντηλ’) συναίνεσης. Η δεύτερη, που άρχισε γύρω στο 1980, ήταν εποχή της ‘παγκόσμιας ελεύθερης αγοράς’ ή της ‘συναίνεσης Ρήγκαν-Θάτσερ’.

Ανάμεσα σε αυτές τις δυο υπο-περιόδους υπήρξε μια μεσοβασιλεία, το διάστημα υψηλού πληθωρισμού της δεκαετίας του 1970. Σήμερα ζούμε κατά τα φαινόμενα σε μια νέα μεσοβασιλεία, η οποία άρχισε με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση (του 2008). Αυτή η κρίση καταρράκωσε την ιδεολογία της αγοράς». ²

Η σκέψη ότι ζούμε το τέλος του νεοφιλελευθερισμού και επιστρέφουμε στις υποτιθέμενες «μέρες του κοινωνικού συμβόλαιου» προφανώς γοητεύει και τους ντόπιους οπαδούς αυτού του ρεύματος. Η Αυγή αναδημοσίευσε με-



γάλα αποσπάσματα από το άρθρο των Φαϊνάνσιαλ Τάιμς και του έδωσε τον τίτλο «Η Δημοκρατία θα καταρρεύσει αν δεν σκεφτόμαστε ως πολίτες».³

Βέβαια, από πολιτική άποψη, η ταύτιση της περιόδου 1945-1970 με άνθηση της δημοκρατίας μόνο ως κακόγουστο ανέκδοτο μπορεί να προβληθεί. Και όχι μόνο για την Ελλάδα όπου η περίοδος ανοίγει με εμφύλιο πόλεμο και κλείνει με χούντα. Σε διεθνή κλίμακα, ήταν εποχή Ψυχρού Πολέμου με θερμούς πολέμους στην Κορέα, στη Μέση Ανατολή και στο Βιετνάμ. Στις ΗΠΑ, ανοίγει με Μακάρθι και κλείνει με το σκάνδαλο Γουότεργκέιτ του Νίξον. Και στην Ευρώπη, η Σοσιαλδημοκρατία άργησε πολύ να αναδειχτεί στις κυβερνήσεις στα χρόνια της τώρα λεγόμενης «σοσιαλδημοκρατικής συναίνεσης»: στη Βρετανία το Εργατικό κόμμα σχημάτισε κυβέρνηση ξανά μόλις το 1964, στη Γερμανία το SPD μήηκε σε συγκυβέρνηση το 1966 και σχημάτισε κυβέρνηση το 1969, στη Γαλλία ο Μιτεράν το 1981, στην Ιταλία ο Κράζι το 1983!

Ωστόσο, από οικονομική άποψη, η νοσταλγία των διαχειριστών του καπιταλισμού για εκείνη την περίοδο έχει πραγματική βάση. «Το σύστημα συνολικά ποτέ δεν γνώρισε τόσο γοργή και τόσο διαρκή ανάπτυξη όσο στο διάστημα μετά τον πόλεμο» έγραφε τον Δεκέμβρη του 1967 ο Μάικλ Κίντρον. «Δυο φορές πιο γρήγορα ανάμεσα στο 1950 και το 1964 σε σύγκριση με το διάστημα από το 1913 μέχρι το 1950».⁴

«Φτάνοντας στα 1970, το Αμερικανικό ΑΕΠ ήταν τριπλάσιο σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1940. Το Γερμανικό ήταν πενταπλάσιο από τα (πεσμένα) επίπεδα του 1947. Το Γαλλικό τετραπλάσιο. Μια άνοδος κατά δεκατρείς φορές στη βιομηχανική παραγωγή είχε μετατρέψει την Ιαπωνία στη δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία πίσω από τις ΗΠΑ» συμπληρώνει την εικόνα ο Κρις Χάρμαν.⁵

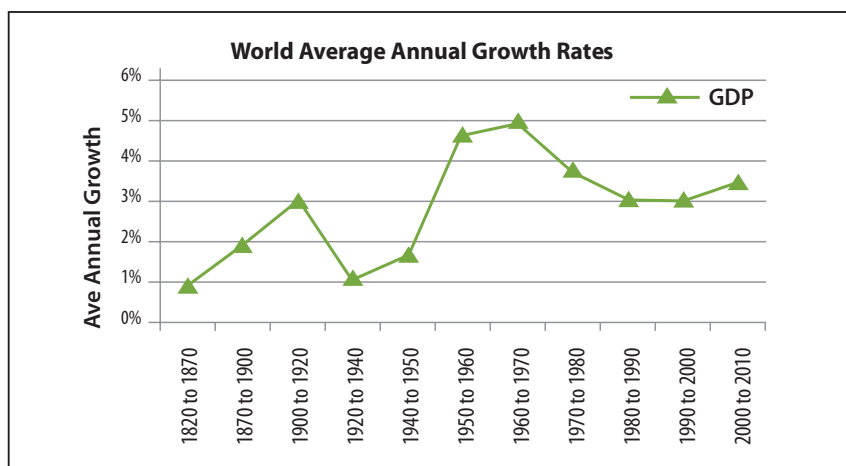
Ο καπιταλισμός δεν γνώρισε τέτοια περίοδο ανάπτυξης ούτε πριν ούτε μετά από εκείνα τα χρόνια, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 1.

Τα πραγματικά ζητήματα που προκύπτουν έχουν να κάνουν με τους παράγοντες που οδήγησαν σε εκείνη τη μεγάλη ανάκαμψη και κατά πόσο μπορούν να επαναληφθούν σήμερα. Τι ήταν το μυστικό των μεταπολεμικών οικονομικών επιτυχιών: ο κρατικός παρεμβατισμός, η κενσινιανή πολιτική, το «κοινωνικό συμβόλαιο»; Και τι από όλα αυτά υποτίθεται ότι προσπαθούν να αντιγράψουν οι σημερινοί νοσταλγοί της χρυσής εποχής;

σε κυβερνητικές πρωτοβουλίες, γιατί τέτοιες πρωτοβουλίες δεν υπήρξαν. Όπως παρατηρεί ο Κρις Χάρμαν:

«Το πιο εντυπωσιακό γεγονός της περιόδου κατά την οποία ο κενσινιανισμός μεσουρανούσε ως επίσημη οικονομική ιδεολογία, ήταν ότι τα μέτρα που πρότεινε για την απόκρουση των κρίσεων δεν τέθηκαν σε εφαρμογή. Η οικονομία συνέχισε να αναπτύσσεται παρά την απουσία τους».⁶

Μόνο προς το τέλος εκείνης της πε-



Διάγραμμα 1 Μέσος Ετήσιος Ρυθμός Ανάπτυξης Παγκόσμια 1820-2010.

Πηγή: thenextrecession.wordpress.com

Μύθοι και αλήθειες

Η κυρίαρχη αφήγηση των νεο-οπαδών του Κένυς ισχυρίζεται ότι ο καθοριστικός παράγοντας ήταν η υιοθέτηση από τις κυβερνήσεις της κενσινιανής πολιτικής. Είναι γεγονός ότι εκείνα τα χρόνια μια εκδοχή του κενσινιανισμού ήταν η κρατούσα οικονομική ορθοδοξία. Υπήρχαν, βέβαια, και αριστεροί οικονομολόγοι, όπως η Τζόαν Ρόμπινσον, που θεωρούσαν ότι ο κυβερνητικός ήταν «μπάσταρδος» κενσινιανισμός. Ωστόσο, οι ιδέες μιας αρμονικής συνύπαρξης ενός μεγάλου δημόσιου τομέα πλάι στον ιδιωτικό, με το δημόσιο να παρεμβαίνει ενισχύοντας τη ζήτηση για να αποφεύγονται οικονομικές υφέσεις, ήταν κυρίαρχες.

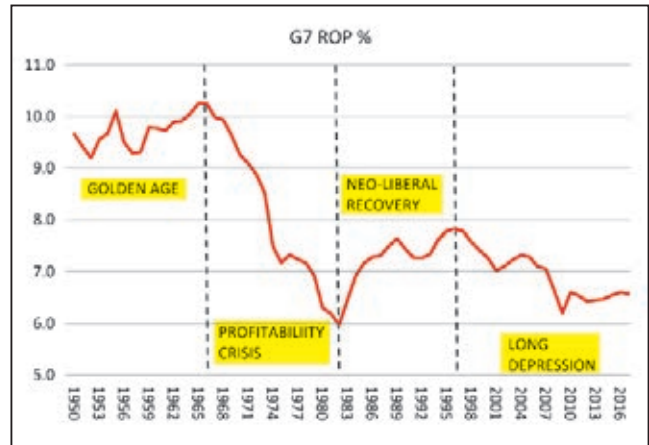
Στην πράξη, όμως, η αποφυγή των οικονομικών κρίσεων δεν οφειλόταν

ριόδου, καθώς η «χρυσή εποχή» άρχισε να ρετάρει, έγιναν απόπειρες δημόσιων παρεμβάσεων κενσινιανής έμπνευσης για να αποτρέψουν την κάθοδο προς την κρίση και τότε αποδείχθηκαν αναποτελεσματικές. Αντί για αποτροπή της κρίσης αυτό που ακολούθησε στη δεκαετία του 1970 ήταν ο στασιμοληθωρισμός. Στη Βρετανία, η κυβέρνηση των Εργατικών αναγκάστηκε να προσφύγει στο ΔΝΤ! Στη Γαλλία ο Μιτεράν μέσα σε λίγους μήνες πέρασε από το «Κοινό Πρόγραμμα» Σοσιαλιστικού και Κομμουνιστικού κόμματος στην πολιτική λιτότητας που είχε εγκαινιάσει η Θάτσερ.

Στην πραγματικότητα, χρειαζόμαστε τον Μαρξ για να κατανοήσουμε την μακρόχρονη καπιταλιστική ανάκαμψη 1945-1970. Το κλειδί βρίσκεται στο ποσοστό κέρδους. Τα στοιχεία δείχνουν



Διάγραμμα 2 Μέσο Ποσοστό Κέρδους Παγκόσμια 1869-2007.



Διάγραμμα 3 Μέσο Ποσοστό Κέρδους στις χώρες G7 1950-2016.

ότι το μέσο ποσοστό κέρδους ανέβηκε και διατηρήθηκε υψηλό εκείνα τα χρόνια (διαγράμματα 2, 3).

Όπως φαίνεται στα διαγράμματα που παρουσίασε ο Μάικλ Ρόμπερτς,⁷ το μέσο ποσοστό κέρδους σε παγκόσμια κλίμακα παρουσιάζει μια μακροπρόθεσμα πτωτική τάση με διακυμάνσεις κατά περιόδους. Από τα επίπεδα του 19ου αιώνα πέφτει τις παραμονές του πρώτου παγκόσμιου πόλεμου, ανακάμπτει προσωρινά και βυθίζεται ακόμη πιο χαμηλά στη δεκαετία του 1930. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, διατηρείται σε υψηλά επίπεδα στα χρόνια της «χρυσής εποχής», καταρρέει στη συνέχεια και δεν ξαναφτάνει σε εκείνα τα επίπεδα ούτε στα χρόνια της νεοφιλελεύθερης επίθεσης, πριν πέσει ξανά στα χρόνια της κρίσης που ζούμε σήμερα. Το μέσο ποσοστό κέρδους στις οικονομίες των G7 πλουσιότερων χωρών εμφανίζει αντίστοιχη πορεία.

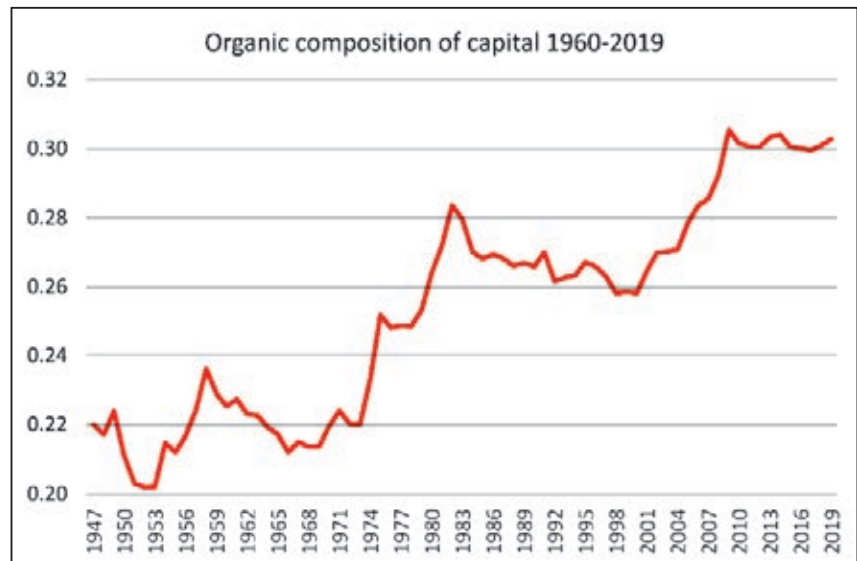
Σε περιόδους που το ποσοστό κέρδους είναι ανεβασμένο, οι καπιταλιστές προχωρούν σε επενδύσεις και έχουμε οικονομική ανάκαμψη. Αντίθετα, η μείωση του ποσοστού κέρδους σηματοδοτεί σταμάτημα των επενδύσεων και την εμφάνιση οικονομικής κρίσης. Τι είναι αυτό που επηρεάζει την πορεία του ποσοστού κέρδους και γιατί διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα για τόσα χρόνια μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο;

Σύμφωνα με τον Μαρξ, μια περίοδος με μεγάλες επενδύσεις και οικονομική άνθηση προκαλεί αύξηση αυτού που ονόμασε «οργανική σύνθεση κεφαλαίου» και αυτό σπρώχνει το ποσοστό κέρδους προς τα κάτω. Με τον όρο «οργανική σύνθεση κεφαλαίου» ο Μαρξ χαρακτηρίζει την αναλογία ανάμεσα σε σταθερό και μεταβλητό κεφάλαιο, δηλαδή την αναλογία ανάμεσα σε κεφάλαιο που απαιτείται για εγκαταστάσεις, μηχανήματα και πρώτες ύλες και σε κεφάλαιο που απαιτείται για την πληρωμή μισθών. Το σταθερό κεφάλαιο έχει την τάση να ανεβαίνει πιο

γρήγορα από το μεταβλητό⁸ (διάγραμμα 4).

Μια περίοδος οικονομικής κρίσης οδηγεί σε κλεισίματα επιχειρήσεων, δηλαδή σε καταστροφή κεφαλαίων και αυτό δίνει καλύτερα περιθώρια κέρδους για τα κεφάλαια που επιβιώνουν. Αυτός ο «αυτόματος» μηχανισμός παράσματος από την κρίση στην ανάκαμψη λειτουργούσε όσο το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων ήταν μικρό. Αλλά η τάση που ο Μαρξ ονόμασε «συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου» μειώνει την αποτελεσματικότητα αυτού του μηχανισμού προκαλώντας αύξηση του μέσου μεγέθους των

Διάγραμμα 4 Οργανική Σύνθεση Κεφαλαίου 1947-2019.



επιχειρήσεων. Στον εικοστό αιώνα, με το πέρασμα στο ιμπεριαλιστικό στάδιο του καπιταλισμού, όπως το ανέλυσαν ο Μπουχάριν και ο Λένιν, τα προβλήματα αυτά γιγαντώθηκαν. Στη δεκαετία του 1930, ακόμα και η πιο μεγάλη μέχρι τότε οικονομική βουτιά δεν κατάφερε να δημιουργήσει συνθήκες ανάκαμψης.⁹

Οι καταστροφές που προκάλεσε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος αποτελούν τον ένα παράγοντα πάνω στον οποίο στηρίχτηκε η μεταπολεμική ανάκαμψη της κερδοφορίας και η οικονομική «άνθηση» που ακολούθησε. Για παράδειγμα, στην οικονομία των ΗΠΑ «ανάμεσα στο 1930 και το 1945 το κεφαλαικό απόθεμα μειώθηκε από 145 δισεκατομμύρια δολάρια σε 120 δισεκατομμύρια δολάρια, δηλαδή μια καθαρή αποπένδυση της τάξης σχεδόν του 20%».¹⁰

Η οικονομία των ΗΠΑ αποτελούσε τότε το μισό περίπου της παγκόσμιας οικονομίας. Στις χώρες των ηττημένων του πολέμου οι καταστροφές ήταν ακόμη μεγαλύτερες. Ένα κύμα επενδύσεων ήταν αρχικά απαραίτητο για να αποκατασταθούν οι υποδομές που χρειάζεται κάθε επιχείρηση: δίκτυα ενέργειας, επικοινωνιών, μεταφορών. Τα «οικονομικά θαύματα» στην Ευρώπη (και στην Ιαπωνία) είχαν τις αφετηρίες τους εκεί.

Ωστόσο, χρειάζεται να σταθούμε και σε έναν άλλο παράγοντα για να εξηγήσουμε γιατί το μεταπολεμικό κύμα επενδύσεων δεν προκάλεσε πτώση του μέσου ποσοστού κέρδους για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα. Η μεγάλη διάρκεια της «χρυσής» μεταπολεμικής ανάκαμψης συνδέεται με το ρόλο της πολεμικής βιομηχανίας εκείνα τα χρόνια. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζει ο Κίντρον, το 1962 οι δαπάνες για εξοπλισμούς αντιστοιχούσαν στο μισό των παγκόσμιων ακαθάριστων επενδύσεων κεφαλαίου!¹¹

Τι ρόλο έπαιξε οικονομικά εκείνη η τεράστια σπατάλη; Από τη μια μεριά μια γιγάντια πολεμική βιομηχανία αποτελούσε σταθεροποιητικό μηχανισμό για τη ζήτηση των προϊόντων τόσο του κλάδου παραγωγής καταναλωτικών

προϊόντων όσο και του κλάδου παραγωγής μέσω παραγωγής. Οι χιλιάδες εργαζόμενοι στην πολεμική βιομηχανία ξόδευαν τους μισθούς τους εξασφαλίζοντας μια σταθερή αγορά για τις επιχειρήσεις τροφίμων και ποτών, ένδυσης-υπόδησης, στέγης κλπ. Ταυτόχρονα, ναυπηγεία και αεροναυπηγικές επιχειρήσεις εξασφάλιζαν σταθερά παραγγελίες, ανεξάρτητα από την πορεία των επενδύσεων των εφοπλιστών και των αεροπορικών εταιρειών, παραδείγματος χάρι.

Επιπλέον, τα ποσά που αποσπούσε τα κράτος μέσα από τη φορολογία των επιχειρήσεων για να χρηματοδοτεί τους πολεμικούς εξοπλισμούς αποτελούσαν μια «προκαταβολική καταστροφή» κεφαλαίου. Η πολεμική βιομηχανία δεν παράγει προϊόντα χρήσιμα για την κοινωνία και την οικονομία. Τα προϊόντα της καταστρέφονται είτε χρησιμοποιηθούν σε πολέμους είτε όχι. Με αυτή την έννοια, τα κεφάλαια που τοποθετούνται εκεί αποτελούν μια διαρροή που επιβραδύνει την πτωτική τάση του μέσου ποσοστού κέρδους και αυτό έπαιξε ρόλο στην παράταση της «χρυσής εποχής».

Ωστόσο, οι πολεμικές δαπάνες ήταν ένας παράγοντας που δεν μπορούσε να παίζει αιώνια αυτό τον ρόλο. Για πολλούς λόγους. Ένας λόγος ήταν ότι οι κυβερνήσεις δεν καθόριζαν αυτές τις δαπάνες με οικονομικά κριτήρια αλλά με βάση τις απαιτήσεις των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών. Άλλες ήταν οι απαιτήσεις στο απόγειο του Ψυχρού Πολέμου και άλλες στη δεκαετία του 1990. Ένας δεύτερος λόγος ήταν η ανισοκατανομή ανάμεσα στις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους. Υπήρχε ένα όριο μέχρι που οι ΗΠΑ θα ξόδευαν και τα οφέλη θα εμφανίζονταν στη γερμανική ή στη γαλιανέζικη οικονομία. Οι ηττημένοι του πολέμου είχαν όρια επανεξοπλισμού, αλλά δεν είχαν όρια κατάκτησης αυξανόμενου μερίδιου της παγκόσμιας αγοράς. Τέτοιες εντάσεις εμφανίστηκαν πολύ πριν φτάσουμε στη θητεία του Τραμπ που απαιτεί από

τους εταίρους του NATO να αυξήσουν τις στρατιωτικές δαπάνες τους, ώστε να μην πληρώνουν οι ΗΠΑ για χάρη τους. Η δημιουργία μιας «πολεμικής οικονομίας» ποτέ δεν ήταν μια ελεύθερη επιλογή αποκλειστικά των οικονομικών επιτελείων για να την χρησιμοποιούν ανάλογα με «κεϋνσιανές» ανάγκες της οικονομίας.

Νέο «κοινωνικό συμβόλαιο»:

Σήμερα, η αίσθηση ότι βρισκόμαστε σε μια φάση μεγάλης καταστροφής, όπως μετά τον πόλεμο, είναι πλατιά διαδεδομένη και ως ένα βαθμό δικαιολογημένη. Πριν κλείσουν οι πληγές από την μεγάλη οικονομική βουτιά του 2008-10, ήρθε η πανδημία του κορονοϊού, τα λοκντάουν και μια νέα οικονομική ύφεση. Οι αρχικές αισιοδοξίες για μια γοργή ανάκαμψη σε σχήμα V έχουν εγκαταλειφθεί και η αβεβαιότητα για το μέλλον κυριαρχεί. Οι δυνάμεις της «ελεύθερης αγοράς» αδυνατούν εξόφθαλμα να αντιμετωπίσουν την κατάσταση και καλείται το κράτος να σώσει επιχειρήσεις που δυσκολεύονται να επιβιώσουν. Όλα αυτά τροφοδοτούν την αναζήτηση λύσεων από την μεταπολεμική εμπειρία. Αλλά, όπως είδαμε, η εμπειρία εκείνη χρειάζεται ανάλυση για να μην επικρατούν αυταπάτες για εύκολες λύσεις στα πλαίσια αυτού του συστήματος.

Μια μεγάλη, βασική διαφορά έχει να κάνει με την καταστροφή κεφαλαίου. Τότε, έγινε σε τρομακτική έκταση και έδωσε την αφετηρία για μια χωρίς προηγούμενο επανεκκίνηση. Σήμερα, τα κράτη κρατούν στη ζωή τις μεγάλες επιχειρήσεις (τους οικονομικούς εθνικούς πρωταθλητές τους) ακόμη και όταν πρόκειται για επιχειρήσεις-ζόμπι. Η έκφραση «επιχειρήσεις-ζόμπι» δεν περιορίζεται πλέον στις σελίδες του βιβλίου του Κρις Χάρμαν με τον αντίστοιχο τίτλο.

Οι Φαϊνάνσιαλ Τάιμς χρησιμοποίησαν την ίδια διατύπωση σε ολοσέλιδο άρθρο για τον υπερδανεισμό των επιχειρήσεων στις ΗΠΑ. «Πάνω από 3.000

Η Κριστίν Λαγκάρντ της ΕΚΤ και όλοι οι Κεντρικοί Τραπεζίτες συντηρούν έναν καπιταλισμό που συνδυάζει επιχειρήσεις-ζόμπι με χρηματιστηριακές φούσκες.



επιχειρήσεις των ΗΠΑ προχώρησαν σε πτώχευση ανάμεσα στον Ιανουάριο και τα τέλη Ιούνη. Δεκάδες χιλιάδες άλλες μπορεί να βρίσκονται στο χείλος του γκρεμού (...) 'Αυτό που έχουμε κάνει είναι να αναβάλουμε [αυτές τις πτωχεύσεις] μεγαλώνοντας το χρέος' λέει ο αναλυτής Μοχάμεντ ελ-Αριάν. 'Βλέπουμε μια έκρηξη του χρέους των επιχειρήσεων. Η επίδραση είναι τεράστια επειδή η Κεντρική Τράπεζα διαθέτει άπειρες δυνατότητες εκτύπωσης νομίσματος'.¹²

Στη Γερμανία, η συζήτηση για το αν οι δυνατότητες της Κεντρικής Τράπεζας είναι «άπειρες» έχει ανοίξει. Σύμφωνα με τους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς, «Το φάντασμα των επιχειρήσεων-ζόμπι στοιχειώνει τη Γερμανία»: «Επιχειρήσεις-ζόμπι είναι εκείνες που δεν μπορούν μακροπρόθεσμα να καλύψουν την εξυπηρέτηση του χρέους τους μέσα από τα κέρδη τους. Ο αριθμός τέτοιων 'νεκροζώντανων' επιχειρήσεων αυξήθηκε έντονα μέσα στη δεκαετία μετά την κρίση του 2008 καθώς τα χαμηλά επιτόκια τους ενθάρρυναν να φορτωθούν κι άλλο χρέος (...) Περίπου 550.000 επιχειρήσεις, δηλαδή μια στις έξη κινδυνεύουν να γίνουν 'ζόμπι'». ¹³

Βλέπουμε με αυτόν τον τρόπο να εκδηλώνονται οι αντιφάσεις του νέου κρατικού παρεμβατισμού, σε πείσμα κάθε αυταπάτης ότι φεύγουμε από τα δεσμά του νεοφιλελευθερισμού και πηγαινούμε προς «προοδευτικές» λύσεις δανεισμένες από τη χρυσή εποχή της κεϋνσιανής ορθοδοξίας.

Οι Κεντρικοί Τραπεζίτες που ήταν θεματοφύλακες της λιτότητας για να γίνει βιώσιμο το χρέος κρατών και επιχειρήσεων, τώρα διευκολύνουν κυβερνήσεις και αφεντικά να αυξήσουν τα χρέη τους κατά τρισεκατομμύρια. Η αντίφαση δεν είναι απλά ιδεολογική. Οι συνέπειες δεν περιορίζονται στην «καταρράκωση της ιδεολογίας της αγοράς». Το ερώτημα ποια τάξη θα αντιμετωπίσει αυτά τα βουνά χρέους παίρνει άλλες διαστάσεις.

Οι οπαδοί ενός νέου «Κοινωνικού συμβόλαιου» προτείνουν ότι η εργατική τάξη πρέπει να δέσει τις τύχες της με την τάξη των καπιταλιστών μέσα από ένα τέτοιο συμβόλαιο. Η οικονομική αποτελεσματικότητα τέτοιων προτάσεων παραμένει αμφίβολη. Το μόνο σίγουρο είναι η προσπάθεια υποταγής

της εργατικής τάξης στην ουρά τέτοιων ψευδαισθήσεων.

Πάρτε για παράδειγμα τα πακέτα επιδοτήσεων που έχουν ήδη διαμορφωθεί και εισπράττουν το χειροκρότημα επιδοκimasίας από αυτές τις αντιλήψεις. Όταν η ΕΕ πήρε τελικά την απόφαση να προχωρήσει σε αυτή την κατεύθυνση μετά από μια μαραθώνια Σύνοδο Κορυφής στα τέλη Ιούλη, η υποδοχή ήταν εκστατική, του στυλ «μνημειώδης απόφαση», «η Ευρωπαϊκή ενοποίηση βαθιάει» και τα παρόμοια. Πόσο διαφορετικό είναι, όμως, το πακέτο της ΕΕ από το αντίστοιχο πακέτο του Τραμπ;

Στις ΗΠΑ είναι πλέον ορατές οι χρήσεις αυτών των επιδοτήσεων. Στις 19 Αυγούστου η χρηματιστηριακή αξία της Apple ξεπέρασε τα 2 τρισεκατομμύρια δολάρια σπάζοντας κάθε προηγούμενο ρεκόρ. Από τον Μάρτη μέχρι τον Αύγουστο πρόσθεσε ένα ολόκληρο τρισεκατομμύριο. Συνολικά επίσης η Γουόλ Στρητ σημείωσε άνοδο-ρεκόρ. Είναι πλέον κοινό μυστικό ότι η άνοδος των μετοχών γίνεται με οδηγό τις επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν κεφάλαια για επαναγορά των μετοχών τους



Το Γαλλικό αεροπλανοφόρο Σαρλ ντε Γκολ στη Μεσόγειο.

αντί για επενδύσεις.¹⁴ Όποιος πιστεύει ότι αυτά τα παιχνίδια γίνονται μόνο στις αμερικάνικες χρηματαγορές, ας κοιτάξει την υποδοχή που επιφύλαξαν οι ευρωπαϊκοί κερδοσκόποι του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την απόφαση της ΕΕ. «Οι αγορές επιφύλαξαν μια άμεση σφραγίδα έγκρισης στέλνοντας το Ευρώ σε νέο ρεκόρ διετίας απέναντι στο δολάριο μετά τη απόφαση των ηγετών της ΕΕ να κλείσουν τη συμφωνία».¹⁵

Στην πραγματικότητα, δηλαδή, αυτό που έχουμε να αντιμετωπίσουμε σήμερα δεν είναι μια ανοικοδόμηση πάνω στα ερείπια του πολέμου όπως το 1945 αλλά την κατεδάφιση ενός συστήματος που συνδυάζει τα ζόμπι με τις φούσκες.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες μια πραγματική τάση που εμφανίζεται και ενισχύεται είναι η στροφή προς τον προστατευτισμό. Το σύστημα περισσότερο επιστρέφει προς τη δεκαετία του 1930 παρά στη δεκαετία του 1950. Όπως έγραφε ο Σωτήρης Κοντογιάννης στο προηγούμενο τεύχος του Σοσιαλισμός από τα κάτω:

«Τα χρόνια του μεσοπολέμου το διεθνές εμπόριο βρισκόταν σε διαρκή καθοδική πορεία καθώς όλοι οι μεγάλοι καπιταλισμοί στράφηκαν στον προστατευτι-

σμό για να κατοχυρώσει ο καθένας τον δικό του έλεγχο στις αγορές του και στη ζώνη συναλλαγών του νομίσματός του: το 1945 ο “δείκτης ανοικτού εμπορίου” είχε φτάσει στο 10,1% –επτά ποσοστιαίες μονάδες κάτω από τα επίπεδα του 1870.

Μεταπολεμικά άρχισε να ανεβαίνει με γρήγορους ρυθμούς κάτω από την ομπρέλα της αμερικάνικης ηγεμονίας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τη διάλυση του Ανατολικού Μπλοκ απογειώθηκε. Το 2008 είχε φτάσει στο 61% –ένα ιστορικό ρεκόρ. Ύστερα όμως ήρθε η κρίση και η οπισθοχώρηση. Από το 2008 μέχρι το 2017 έχασε δέκα ποσοστιαίες μονάδες. Και ο κατήφορος συνεχίζεται, αμείωτος, μέχρι σήμερα.

Η πολιτική των “εμπορικών πολέμων” που εγκαινίασε ο Τραμπ ήταν ταυτόχρονα μια προσαρμογή και μια ώθηση σε αυτή τη νέα πραγματικότητα».¹⁶

Είναι σαφές ότι αυτή η τάση συνδέεται με την όξυνση των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών. ΗΠΑ, ΕΕ, Κίνα, Ρωσία –για να αναφέρουμε μόνο τους μεγάλους παίκτες– δεν περιορίζονται στην επιβολή δασμών και απαγορεύσεων οι μεν στα προϊόντα και τις επιχειρήσεις των δε, αλλά επεκτείνουν τις αντιπαρα-

θέσεις μεταξύ τους γεωστρατηγικά και στο διπλωματικό και στο στρατιωτικό πεδίο. Και στη σκιά των μεγάλων ιμπεριαλιστικών κρατών εκδηλώνονται επιθετικά και οι μικρότεροι υποϊμπεριαλισμοί.

Οι δεκαετίες μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ήταν εποχές δημιουργίας και επέκτασης διεθνών οργανισμών «συνεργασίας», ουσιαστικά ρύθμισης και εποπτείας των διεθνών σχέσεων σε όλο και περισσότερα επίπεδα. Αρχίζοντας από τον ΟΗΕ είχαμε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Παγκόσμια Τράπεζα, τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας κλπ. Σήμερα ακόμη και μέσα στην πανδημία οι ανταγωνισμοί χτυπούν την ΠΟΥ.

Σε πείσμα των θεωριών περί στροφής προς την «πράσινη ανάπτυξη» και τις «ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», η όξυνση των ανταγωνισμών απλώνεται και στο πεδίο του ελέγχου των κοιτασμάτων παραδοσιακών ορυκτών καυσίμων. Σε όλη την ιμπεριαλιστική αλυσίδα, κανένα κράτος δεν είναι διατεθειμένο να αφήσει ευκαιρίες ελέγχου τέτοιων κοιτασμάτων στο όνομα μιας προοπτικής που λέει ότι τα ορυκτά

καύσιμα ανήκουν στο παρελθόν και το μέλλον ανήκει στις ανανεώσιμες πηγές.

Υπάρχουν δυο πολύ σημαντικοί παράγοντες που καθορίζουν αυτή την «αναχρονιστική» τάση του συστήματος.

Αναχρονιστικοί ανταγωνισμοί

Ο πρώτος έχει να κάνει με το βάρος των πολυεθνικών της ενέργειας. Κολοσσοί όπως οι Exxon, BP, Shell, Gazprom, Aramco, ENI, Total κλπ κάθονται πάνω σε αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που η τρέχουσα αξία τους υπολογίζεται σε 900 δισεκατομμύρια δολάρια.¹⁷ Μια απόφαση να σταματήσουν οι εξορύξεις και να παραμείνουν αυτά τα κοιτάσματα κάτω από τη γη θα ήταν οικονομικός σεισμός με μεγάλη καταστροφή κεφαλαίων όχι μόνο για τις πολυεθνικές της ενέργειας αλλά σε όλα τα χρηματιστήρια. Ούτε η κάθε BP ούτε οι κυβερνήσεις δεν θέλουν να αφήσουν να συμβεί αυτό και γι' αυτό διεκδικούν μανιασμένα να έχουν τον έλεγχο της ανάπτυξης εναλλακτικών πηγών ενέργειας και βέβαια δεν παραιτούνται από τον αγώνα δρόμου για την αρπαγή κάθε νέας ανακάλυψης κοιτασμάτων.

Ο δεύτερος παράγοντας έχει να κάνει με τις ενεργειακές ανάγκες των πολεμικών μηχανών όλων των ιμπεριαλιστικών ανταγωνιστών. Επενδύσεις για βιομηχανικά πάρκα με ανεμογεννήτριες και για ηλεκτροκίνητα αυτοκίνητα γίνονται, αλλά ηλεκτροκίνητες φρεγάτες ή ηλεκτροκίνητα μαχητικά αεροπλάνα δεν φαίνονται στον ορίζοντα. Το Πετράγιο κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στους ρυπαντές που καταστρέφουν το κλίμα με τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου καθώς εξαρτάται από την κατανάλωση τεράστιας ποσότητας καυσίμων: «οι αμερικάνικες ένοπλες δυνάμεις είναι ο μεγαλύτερος χρήστης πετρελαίου στον κόσμο, ο μεγαλύτερος ρυπαντής – παράγει περισσότερα επικίνδυνα απόβλητα από τις πέντε μεγαλύτερες χημικές βιομηχανίες των ΗΠΑ– και ο μεγαλύτερος παραγωγός εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Η αμερικάνικη

κυβέρνηση είχε φροντίσει να εξασφαλίσει την εξαίρεση των ενόπλων δυνάμεών της από την Συνθήκη του Κιότο για το Περιβάλλον το 1997 και του Παρισιού στα τέλη του 2015».¹⁸

Η Κίνα ως ανερχόμενη δύναμη κινείται στην ίδια τροχιά και δεν πρέπει να υπάρχουν αυταπάτες για την «οικολογικά ευαίσθητη» ΕΕ. Οι Φαϊνάνσιαλ Τάιμς σε άρθρο γνώμης έγραφαν πρόσφατα:

*«Υπάρχει κάτι το αναχρονιστικό στην σύγκρουση που εξελίσσεται στην ανατολική Μεσόγειο. Στις διεθνείς διασκέψεις οι ηγέτες του κόσμου τονίζουν την ανάγκη να πάμε πέρα από τα ορυκτά καύσιμα. Αλλά εξακολουθούν να εμφανίζονται πρόθυμοι να ρισκάρουν πόλεμο για να αποκτήσουν τον έλεγχο νέων πηγών πετρελαίου και φυσικού αερίου. (...) Προμήθειες από τη Μεσόγειο θα αποτελούσαν εναλλακτική λύση απέναντι στην υπερβολική εξάρτηση από τη Ρωσία. Για αυτό το λόγο και μόνο, η ΕΕ δεν μπορεί να αδιαφορήσει και να αφήσει τα χέρια της Τουρκίας ελεύθερα να κάνει ενεργειακές έρευνες στην ανατολική Μεσόγειο».*¹⁹

Καθόλου τυχαία, και οι ντόπιοι οπαδοί της αυταπάτης ότι ο καπιταλισμός μπορεί να ανοίγει δυνατότητες για επιστροφή στα «καλά χρόνια» τάσσονται αναφανδόν υπέρ της επέκτασης των ευρωπαϊκών συνόρων στα νερά της ανατολικής Μεσογείου μέχρι το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Ο Τσίπρας πλειοδοτεί απέναντι στον Μητσοτάκη για ευρωπαϊκές κυρώσεις στην Τουρκία και κοινές εξορμήσεις με την ΕΕ για άπλωμα της ΑΟΖ και ντύνει αυτή την τυχοδιωκτική πολιτική με ροζ συννεφάκια για «κοινωνικά συμβόλαια».

Η υπαρκτή καπιταλιστική πραγματικότητα λέει ότι αυτές οι φαντασιώσεις αποδεικνύονται εφιάλτης. Δεν ανοίγουν προοπτική για κοινωνικές παροχές και επιστροφή στο κράτος πρόνοιας. Αντίθετα, κουβαλούν αιματηρές θυσίες και όχι μόνο οικονομικές. Μόνο ένα δυνατό εργατικό κίνημα οπλισμένο με μια ξεκάθαρη αντικαπιταλιστική Αριστερά μπορεί να μας βγάλει σε ξέφωτο. ■

Σημειώσεις

1. www.in.gr/2020/08/18/economy/ntragki-anoikodomisi-tis-eyropis-meta-tin-pandimia-thamoiazei-ayti-tou-v-pagkosmiou-polemou/?fbclid=IwAR31DjXEstf3fLY20NW85b0pG0rdimBE_n-wqB7PJHJd8nzLsYksB7L0
2. Martin Wolf, We must think as citizens, FT BIG READ The new Social Contract, Financial Times 6 July 2020
3. Μάρτιν Γουλφ, Η Δημοκρατία θα καταρρεύσει αν δεν σκεφτόμαστε ως πολίτες, Η Αυγή, Κυριακή 26 Ιούλη 2020
4. Michael Kidron, Western capitalism since the war, Weidenfeld and Nicolson, London 1968, page ix
5. Κρις Χάρμαν, Καπιταλισμός Ζόμπι, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2011, σελ. 213
6. Στο ίδιο, σελ. 216
7. <https://thenextrecession.wordpress.com/2020/07/25/a-world-rate-of-profit-a-new-approach/?fbclid=IwAR3H8CmuQmE0zZCYQ7oJOKpsTmUCD9BMk8IMEKtDSC9shJGGkIvIRcy-45w>
8. Για μια συνοπτική περιγραφή, βλ. Πάνος Γκαργκάνας, Ο Μαρξ και η μακρόσυρτη κρίση του καπιταλισμού, Εργατική Αλληλεγγύη 1433, 5 Αυγούστου 2020, <https://ergatik.gr/article.php?id=22660&issue=1433>
9. Πάνος Γκαργκάνας, Η πολύτιμη κληρονομιά της ιστορικής εμπειρίας, Σοσιαλισμός από τα κάτω 141, Ιούνης-Ιούλης 2020, <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1251>
10. Shane Mage, The Law of the Falling Rate of Profit, p.228. Αναφέρεται από τον Χάρμαν στο Καπιταλισμός Ζόμπι, σελ. 219-20.
11. M. Kidron, Western capitalism since the War, p.40
12. Mark Vandervelde, The leveraging of America, Financial Times 10 July 2020
13. Spectre of zombie companies haunts Germany, Financial Times 21 August 2020
14. USA Inc clings to buybacks despite collapse in profits, Financial Times 31 July 2020
15. Investors take stock of Europe's 'monumental' pandemic deal, Financial Times 25-26 July 2020
16. Σωτήρης Κοντογιάννης, Η Ευρωπαϊκή Ένωση στη σκιά της Πανδημίας, Σοσιαλισμός από τα κάτω 141, Ιούνης-Ιούλης 2020
17. The high cost of stranded assets, Financial Times 5 February 2020
18. Λεάνδρος Μπόλαρης, Καπιταλισμός και περιβάλλον - σχέσεις καταστροφής, Σοσιαλισμός από τα κάτω 125, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 2017 <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1021> Επίσης στο συλλογικό Πανδημία, Κλιματική αλλαγή, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2020, σελ. 87
19. Defusing tensions in the eastern Mediterranean, Financial Times 19 August 2020

Βιβλιοκριτική

Στις φλόγες – το καυτό θέμα της κλιματικής αλλαγής

Ναόμι Κλάιν

320 σελίδες, 20 €

Εκδόσεις Κλειδάριθμος

Η Ναόμι Κλάιν ήδη από τον τίτλο προδιαθέτει για την κεντρική ιδέα του νέου της βιβλίου: την επιτακτική ανάγκη να ληφθούν ριζικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, που μετατρέπεται γρήγορα σε υπαρξιακή κρίση για ολόκληρη την ανθρωπότητα. Έρχεται σε μια στιγμή που οι συνεχιζόμενες περιβαλλοντικές καταστροφές επηρεάζουν εκατομμύρια ανθρώπους παγκόσμια, ενώ ταυτόχρονα ένα διεθνές κίνημα παλεύει για να επιβάλει λύσεις πιο ριζοσπαστικές από ποτέ. Γι' αυτό είναι ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για όσους και όσες αγωνίζονται για να σταματήσουν τις καταστροφικές επιθέσεις ενάντια στο περιβάλλον, από τις μάχες ενάντια στις επιθέσεις της ΝΔ και του Χατζηδάκη εδώ, μέχρι τη συλλογική αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.

Η αφορμή για την έκδοση του βιβλίου δεν είναι η ίδια η επιταχυνόμενη κλιματική αλλαγή, αλλά το κύμα νεανικής κινητοποίησης που ξέσπασε τον Μάρτη του 2019 διεθνώς και κορυφώθηκε τον περασμένο Σεπτέμβρη, με εκατομμύρια διαδηλωτές να ξεχύνονται σε ορμητικά ποτάμια παγκόσμια, δηλώνοντας με τον πιο εμφατικό

τρόπο ότι δεν είναι μόνο ο πλανήτης που φλέγεται, αλλά και τα κοινωνικά κινήματα.

Με αυτήν την έννοια, στο βιβλίο της Κλάιν (που αποτελείται από άρθρα της που γράφτηκαν στο βάθος μιας δεκαετίας), από τη μία αποτυπώνει γλαφυρά τις διαρκώς εντεινόμενες καταστροφές που ανατροφοδοτούν την κλιματική αλλαγή, από την τεράστια πετρελαιοκηλίδα στον κόλπο του Μεξικού που προκάλεσε η BP το 2010, μέχρι τον τυφώνα Μαρία που έπληξε το Πουέρτο Ρίκο και τις καταστροφικές πυρκαγιές στην Β. Αμερική το 2017-2018. Δεν παραλείπει την αναφορά της στην πυρκαγιά στο Μάτι, την φονικότερη στη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία.

Πρόκειται για περιβαλλοντικές καταστροφές που προκαλούνται από ένα ασύδοτο σύστημα και γιγαντώνονται καθημερινά (μόλις πριν λίγες μέρες ο Μαυρίκιος, νησιωτική χώρα στον ινδικό ωκεανό, κηρύχθηκε σε κατάσταση «έκτακτης περιβαλλοντικής ανάγκης» μετά τη διαρροή τόνων καυσίμων από ιαπωνικό δεξαμενόπλοιο που «έσπασε» στα δύο, ενώ οι φονικές πλημμύρες στην Εύβοια αποτελούν το πιο πρόσφατο ανάλογο επεισόδιο στη χώρα μας).

Από την άλλη, η Κλάιν αναδεικνύει την ελπίδα για την αναστροφή αυτής της κατάστασης που έρχεται από τα κάτω. Για την ίδια, «η αντικατάσταση του τωρινού βάνανσου συστήματος με ένα σαφώς δικαιότερο φαίνεται πως δεν



είναι πλέον ζήτημα απλώς ιδεολογικών προτιμήσεων, αλλά υπαρξιακή ανάγκη για όλο το είδος» (σελ. 116).

Έτσι, η συγγραφέας αναγορεύει συστηματικά τον καπιταλισμό ως υπαίτιο της περιβαλλοντικής καταστροφής, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις πολυεθνικές των ορυκτών καυσίμων, χωρίς να ξεχνά την αναφορά στον μεγαλύτερο θεσμικό καταναλωτή ορυκτών καυσίμων παγκόσμια, το αμερικανικό πεντάγωνο. Προχωράει δηλαδή και συστηματοποιεί παραπέρα τα προηγούμενα συμπεράσματά της, στοχεύοντας στην καρδιά του προβλήματος.

Περιγράφει την διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης της επιστημονικής κοινότητας μπροστά στη συνεχιζόμενη για δεκαετίες άρνηση των κυβερνήσεων να αναλάβουν οποιοδήποτε αποτελεσματικό μέτρο, αφού μερίδα επιστημόνων καλούν πια σε μια «επανα-

στατική αλλαγή στην πολιτική και οικονομική ηγεμονία» (σελ. 119). Ταυτόχρονα, τονίζει τους τρομακτικούς κινδύνους και το δυστοπικό μέλλον που επιφυλάσσουν οι προτάσεις της «γεωμηχανικής» επιστήμης. Πρόκειται για προτάσεις επιστημόνων που λίγο-πολύ υποστηρίζουν πως δεν χρειάζεται να μειωθούν οι εκπομπές, αλλά θα μπορούσαμε να ελέγξουμε το πρόβλημα λ.χ. αν αυξήσουμε τεχνητά το φυτοπλαγκτόν στη θάλασσα που θα απορροφά διοξείδιο του άνθρακα ή αν παρέμβουμε στη σύσταση της ατμόσφαιρας κάνοντας τον ουρανό λευκό ώστε να αντανακλά περισσότερη ηλιακή ακτινοβολία!

Παίρνει αποστάσεις από τις φωνές που καλούν σε λύσεις του «πράσινου καπιταλισμού» και σε αλλαγές της ατομικής κατανάλωσης και συμπεριφοράς, ενώ κατηγοριάζει όσους υποστηρίζουν ότι η κλιματική αλλαγή είναι αναπόφευκτο αποτέλεσμα της «ανθρώπινης φύσης». Αντίθετα, υποστηρίζει πως η κλιματική αλλαγή χρειάζεται να αντιμετωπιστεί συνολικά από την αριστερά, ενώνοντας τον αντικαπιταλισμό με την μάχη για «κλιματική δικαιοσύνη», σε ένα περιβάλλον που γίνεται ολοένα καθαρότερο πως αυτοί που προκαλούν την καταστροφή έχουν τους τρόπους να αποφύγουν τις συνέπειές της, ενώ εκατομμύρια άλλοι αντιμετωπίζουν το μέλλον της κλιματικής προσφυγιάς.

Η Κλάιν αντιλαμβάνεται πολύ σωστά πως το μέγεθος του κινδύνου απαιτεί συνολικές απαντήσεις, συντονισμό των κινημάτων και γενίκευση των διεκδικήσεων. Για να χρησιμοποιήσουμε μια δικιά της φράση, «οι επικαλυπτόμενες κρίσεις μας είναι όντως αναπόσπαστα συνδεδεμένες και μπορούν να ξεπεραστούν μόνο με ένα ολιστικό όραμα κοινωνικής και

οικονομικής μεταμόρφωσης» (σελ. 267). Έτσι, η μάχη ενάντια στην κλιματική αλλαγή θα πρέπει να μπολιάζεται με τον αντιρατσισμό (όπως θέτει εύστοχα, οι κάτοικοι των νησιών Ναούρου που αύριο θα αντιμετωπίσουν το φάσμα της προσφυγιάς λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας, επιστρατεύονται για την απάνθρωπη διαχείριση των σημερινών προσφύγων), τους αντιιμπεριαλιστικούς αγώνες και τη μάχη των αυτόχθονων λαών που βλέπουν τις περιοχές τους να καταστρέφονται, αλλά και το αντιπολεμικό κίνημα ενάντια στην απειλή για την ειρήνη που φέρνουν οι εξορύξεις.

Κάνοντας αυτές τις συνδέσεις, προτείνει την υιοθέτηση ενός συνολικού προγράμματος που να απαντά στις επιθέσεις των κάθε λογής αρνητών της κλιματικής αλλαγής, βάζοντας στο κέντρο τη συμμετοχή των συνδικάτων και του εργατικού κινήματος, ιδιαίτερα για τον σχεδιασμό της επόμενης ημέρας, προβάλλοντας το σύνθημα «αφήστε στη γη το πετρέλαιο και το αέριο, αλλά μην αφήσετε πίσω κανέναν εργαζόμενο» (σελ. 239).

Όπως γράφει, «δεν υπάρχει σημαντική πρόοδος στην κλιματική αλλαγή χωρίς δικαιοσύνη» (σελ. 202). Συμπυκνώνει έτσι τα αιτήματα ενός ολόκληρου κινήματος, που απαιτεί μεταξύ άλλων να σταματήσει άμεσα τις εκπομπές αερίων το πλουσιότερο 10-20% των καπιταλιστικών κρατών και ταυτόχρονα να διοχετεύσει πόρους προς τον παγκόσμιο νότο για να βοηθήσει την ενεργειακή μετάβαση στις φτωχότερες χώρες, ακόμα και αποζημιώνοντας όσους υφίστανται τις καταστροφικές συνέπειες μιας κρίσης που δεν προκάλεσαν σε κανένα βαθμό οι ίδιοι.

Και ως προς τον πρώτο στόχο (την μείωση των εκπομπών), υι-

οθετεί το «Πράσινο Νιου Ντηλ», ένα πρόγραμμα που παρουσιάστηκε επίσημα ως δέσμη νομοθετικών μέτρων στα τέλη Μάρτη του 2019 στο αμερικάνικο κογκρέσο από την Αλεξάντρια Οκάιο Κορτέζ. Μεταξύ άλλων βάζει τον στόχο για μηδενισμό των εκπομπών στις ΗΠΑ μέσα στην επόμενη δεκαετία. Όσο για την ερώτηση των επικριτών του προγράμματος για το που θα βρεθούν τα λεφτά, η συγγραφέας υπερβαίνει την κριτική που δέχονται οι εισηγητές του σχεδίου (η Κορτέζ θεωρεί ότι θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί με νέο δανεισμό, όπως χρηματοδοτήθηκαν οι πολεμικές επιχειρήσεις και οι φορολογικές μειώσεις) και επικεντρώνεται στο σωστό μέτρο της φορολόγησης των πιο πλούσιων, ιδιαίτερα όσων επιχειρήσεων ρυπαίνουν, αλλά και των τραπεζών που για δεκαετίες υποστηρίζουν τις εξορυκτικές επενδύσεις. Καλεί επίσης σε μία μείωση των στρατιωτικών εξοπλισμών που θα απελευθερώσει κονδύλια για την ενεργειακή μετάβαση.

Σε ότι αφορά την εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος, για τους υποστηρικτές του, «το σχέδιο είναι λίγο έως πολύ ξεκάθαρο: Εκλέξτε έναν ισχυρό υποστηρικτή του Πράσινου Νιου Ντηλ στις προκριματικές των Δημοκρατικών-καταλάβετε τον Λευκό Οίκο, τη Βουλή και τη Γερουσία το 2020, και αρχίστε την εφαρμογή του από την πρώτη μέρα της νέας κυβέρνησης» (σελ. 37). Όμως είναι φανερό πως η συγκλονιστική δυναμική της νέας ριζοσπαστικοποίησης για το κλίμα που αποκτά παγκόσμιες διαστάσεις, δεν μπορεί να περιοριστεί σε προεκλογικές καμπάνιες και κοινοβουλευτικές διαδικασίες που καταλήγουν ξανά και ξανά σε αδιέξοδα (ο Μπάιντεν που θα διεκδικήσει τελικά το Νοέμβριο την προεδρία για τους δη-

μοκρατικούς δεν έχει υιοθετήσει την ατζέντα του Πράσινου Νιου Ντηλ). Εξάλλου και η ίδια η Κλάιν αναγνωρίζει ότι μια τόσο ριζοσπαστική αλλαγή απαιτεί ένα συνολικό ξεπέρασμα των δεσμών της «οικονομίας της αγοράς», και γι' αυτό δεν μπορεί να εξαρτάται από κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες και συμβιβασμούς που μεταθέτουν συνεχώς τους στόχους και τα πιο δύσκολα μέτρα για το μέλλον (και την επόμενη κυβέρνηση).

Τελικά όμως η Κλάιν δυσκολεύεται να ξεφύγει από το σχήμα «προοδευτική κυβέρνηση και κοινωνικό κίνημα που την πιέζει “από τα έξω” να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις». Κατά τη γνώμη μας εδώ εντοπίζεται μια αδυναμία: ενώ αναγνωρίζει πως οι πολιτικές του Νιου Ντηλ εφαρμόστηκαν από τον Ρούσβελτ γιατί «φάνηκαν τότε ως ο μόνος τρόπος να αναχαιτιστεί μια πλήρης επανάσταση» (σελ. 262), η Κλάιν συμπλέει τελικά με μια πολιτική πρόταση της ίδιας λογικής, που θα εφαρμοστεί δηλαδή δια της κοινοβουλευτικής οδού, παρόλο που από όλο το έργο της γίνεται ολοφάνερο πως αν κάτι απαιτείται για την αντιμετώπιση μιας από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της ανθρωπότητας, είναι ακριβώς αυτό: μια πλήρης επανάσταση.

Ευκλείδης Μακρόγλου



“Βενετία: Μία συνάντηση που στέριωσε απρόβλεπτα” Πραγματεία για τον καπιταλισμό και τη διαδικασία γένεσής του

Γιάννης Μηλιός

312 σελίδες, 21 €

Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Οι υποστηρικτές του καπιταλισμού λένε ακόμα και σήμερα σε συνθήκες μακροχρόνιας ύφεσης και πανδημίας ότι το σύστημα δεν μπορεί να αλλάξει. Αλλά ο καπιταλισμός δεν υπήρχε πάντοτε. Διαδέχθηκε τη φεουδαρχία, ένα πολύ διαφορετικό τρόπο παραγωγής. Στο τελευταίο του βιβλίο με τίτλο “Βενετία: Μία συνάντηση που στέριωσε απρόβλεπτα” ο Γιάννης Μηλιός καταπιάνεται με το ζήτημα της γέννησης του καπιταλισμού.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο ασχολείται με το θεωρητικό πλαίσιο, το δεύτερο με την ιστορία της Βενετίας μέχρι τον 15ο αιώνα και το τρίτο με τη θέση της Βενετίας όταν πια είχαν αναπτυχθεί καπιταλιστικές δυνάμεις στη σύγχρονη εποχή.

Τα προβλήματα ξεκινούν από τη θεωρητική προσέγγιση του συγ-

γραφέα. Ο Μηλιός επιμένει στη διάκριση ανάμεσα στο «νεαρό» και τον «ώριμο» Μαρξ, ακολουθώντας τον Αλτουσέρ σε αυτή τη λαθεμένη αντίληψη. Αυτή η διχοτόμηση του Μαρξ οδηγεί τους οπαδούς του Αλτουσέρ (σίγουρα τον Μηλιό, αλλά και πολλούς ακόμα) να απορρίπτουν τον ιστορικό υλισμό και να αναζητούν ερμηνείες σε τυχαίες «συναντήσεις».

Το 1857 ο Μαρξ έγραφε ότι: «Στην κοινωνική παραγωγή της ζωής τους οι άνθρωποι εισέρχονται σε συγκεκριμένες σχέσεις οι οποίες είναι ανεξάρτητες από τη θέλησή τους, σχέσεις παραγωγής που ανταποκρίνονται σε ένα δεδομένο στάδιο των υλικών παραγωγικών τους δυνάμεων. Το σύνολο αυτών των σχέσεων παραγωγής αποτελεί την οικονομική δομή της κοινωνίας, την πραγματική βάση πάνω στην οποία ορθώνεται ένα νομικό και πολιτικό εποικοδόμημα στο οποίο αντιστοιχούν συγκεκριμένες μορφές κοινωνικής συνείδησης».

Ο Μαρξ κι ο Ένγκελς ξεκινούσαν το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος με τις φράσεις: «η ιστορία των όλων ως τώρα κοινωνιών είναι ιστορία ταξικών αγώνων... έναν αγώνα που τελειώνει κάθε φορά με έναν επαναστατικό μετασχηματισμό ολόκληρης της κοινωνίας ή με την από κοινού καταστροφή των τάξεων που αγωνίζονται». Η παλιά οργάνωση της παραγωγής δεν σπάει από μόνη της. Οι παραγωγικές δυνάμεις απελευθερώνονται από τις παλιές παραγωγικές σχέσεις μέσω των ταξικών αγώνων.

Ο Μηλιός απορρίπτει αυτή την προσέγγιση και βλέπει στην ανάπτυξη της Βενετίας το “στέριωμα του καπιταλισμού” κάτι που δεν ανταποκρίνεται στην ιστορική πραγματικότητα. Η κυρίαρχη τάξη πατρικών της Βενετίας περιλάμβανε στις αρχές του 9ου αιώνα

κυρίως οικογένειες φεουδαρχών γαιοκτημόνων, ωστόσο μία γρήγορα αναπτυσσόμενη μερίδα εμπόρων έκανε όλο και πιο αισθητή την παρουσία της μεταξύ της άρχουσας αριστοκρατίας της Βενετίας. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι με αφετηρία το εμπόριο, ο καπιταλισμός κυριάρχησε στη βενετική κοινωνία στα τέλη του 14ου αιώνα.

Η Βενετία μετατράπηκε σε θαλασσοκράτειρα στην Αδριατική και τη Μεσόγειο. Η αντανάκλαση της ανάπτυξης ήταν οι χιλιάδες ναυτικοί στα βενετικά πλοία, οι χιλιάδες εργαζόμενοι μισθωτοί στην Αρσενάλε (ναυπηγείο), το νομισματοκοπείο και άλλες επιχειρήσεις στον κλάδο των εκτυπώσεων, την υφαντουργία, την υαλοποιία.

Η ανάπτυξη των πόλεων ήταν δεμένη με την πορεία του φεουδαρχικού τρόπου παραγωγής. Μία σειρά από νέες πόλεις όπως η Βενετία, η Φλωρεντία, η Γένοβα, το Παρίσι και το Λονδίνο αναδύθηκαν από την ανάπτυξη του εμπορίου. Το χαρακτηριστικό αυτό όμως δεν αποτελεί από μόνο του καπιταλισμό. Οι έμποροι δεν έφεραν μία αυτόματη μετάβαση στον καπιταλισμό. Είναι λάθος να βλέπουμε το εμπορικό κεφάλαιο σαν τον καθοριστικό παράγοντα ενός νέου τρόπου παραγωγής. Το εμπορικό κεφάλαιο ήταν δεμένο με χιλιάδες δεσμούς με το σύστημα μέσα από το οποίο αναπτύχθηκε και ως εκ τούτου έτεινε να βυθίζεται διαρκώς πίσω σε αυτό το σύστημα.

Όπως αναφέρει ο Κρις Χάρμαν στο μνημειώδες έργο του Λαϊκή Ιστορία του Κόσμου *“Η φιλοδοξία των εμπόρων δεν έφτανε στο σημείο να θέλουν να χτυπήσουν τους φεουδάρχες άρχοντες. Αντιθέτως τους ενδιέφερε να ενωθούν μαζί τους, να μετατρέψουν τον πλούτο που είχαν αποκτήσει από το εμπόριο στον φαινομενικά μονιμότερο πλούτο που συνιστούσε ο βολικός*

*συνδυασμός κατοχής γης μαζί με τους δουλοπάροικους της που την καλλιεργούν. Σε κάθε αποφασιστική καμπή, στην καλύτερη περίπτωση οι έμποροι ταλαντεύονταν και προσπαθούσαν να συμβιβαστούν με τους άρχοντες, και στη χειρότερη ενώνονταν μαζί τους για να χτυπήσουν τις μάζες”*¹

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των Μεδίκων της οικογένειας που κυριάρχησε οικονομικά στη Φλωρεντία τον 14ο αιώνα χάρη στο εμπόριο υφασμάτων που όμως χρησιμοποίησαν την ισχύ τους τον 15ο αιώνα όχι για να διαλύσουν τη φεουδαρχία αλλά για να ισχυροποιήσουν τη θέση τους εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο τους πολέμους μεταξύ των κρατιδίων της περιοχής και τελικά την οικονομική παρακμή.

Ο Γκράμσι που μελέτησε την ιστορία της Ιταλίας ήταν κατηγορηματικός ότι η ανάπτυξη των πόλεων στην ιταλική χερσόνησο δεν κατάφερε να ανατρέψει το φεουδαρχικό χαρακτήρα της. Γράφει συγκεκριμένα: *«Υπήρξε μια οργανική μετάβαση από τις πόλεις-κράτη σε ένα σύστημα που δεν ήταν πλέον φεουδαρχικό στις Κάτω Χώρες (Ολλανδία) και μόνο εκεί. Στην Ιταλία οι πόλεις-κράτη δεν μπόρεσαν να προχωρήσουν πέρα από τη φάση των συντεχνιών, η φεουδαλική αναρχία θριάμβευσε με μια μορφή που ταίριαζε στη νέα κατάσταση και ύστερα ήρθε η περίοδος της ξένης κυριαρχίας»*²

Η κρίση της φεουδαρχίας τον 14ο αιώνα είχε ως αποτέλεσμα ταξικούς αγώνες μεγάλης κλίμακας και βίαιες συγκρούσεις όπως η εξέγερση των χωρικών το 1381 στην Αγγλία. Αλλά κανένας από αυτούς τους αγώνες δεν ήταν νικηφόρος με την έννοια να τσακίσει τη δύναμη είτε των αρχόντων στην επαρχία είτε των ολιγαρχών στις πόλεις. Η μετάβαση όμως προχώ-

ρησε τον 17ο αιώνα στην Αγγλία. Το 1649 το τσεκούρι του δήμιου έκοψε το κεφάλι του βασιλιά της Αγγλίας και της Σκωτίας Καρόλου Α'. Η Αγγλική Επανάσταση της οποίας ηγήθηκε ο Όλιβερ Κρόμγουελ και ο Νέος Υποδειγματικός Στρατός του συγκλόνησε ολόκληρη την Ευρώπη. Παρόλο που ο Κρόμγουελ ήταν κάθε άλλο από ακραίος δημοκράτης, το καθοριστικό για την επιτυχία του ήταν η αντίληψη για την κατεύθυνση που έπρεπε να κινηθεί η κοινωνία και η ικανότητα να κινητοποιήσει μία συμμαχία δυνάμεων σε αυτήν την κατεύθυνση. Μολονότι η επανάσταση τελείωσε, πολλές από τις αλλαγές που έφερε επιβίωσαν. Αμφισβητήθηκε η ύπαρξη της μοναρχίας, υιοθετήθηκαν καπιταλιστικές μέθοδοι γεωργίας, το αυξανόμενο κομμάτι του πληθυσμού που ζούσε σε πόλεις είτε απασχολούσε άλλους είτε δούλευε για άλλους, η κυβερνητική πολιτική υπαγορευόταν από την επιθυμία επέκτασης της παραγωγής και όχι από τις μηχανοραφίες του μονάρχη. Αυτές οι εξελίξεις άλλαξαν ριζικά την κατάσταση της αγγλικής οικονομίας και μετέτρεψαν μία χώρα που ήταν από τα φτωχότερα μέρη της Ευρώπης σε ένα από τα πιο ανεπτυγμένα παρέχοντας στους κυβερνήτες της τα μέσα για να οικοδομήσουν μία παγκόσμια αυτοκρατορία.

Κι όμως, ο Μηλιός καταφέρνει να κάνει ακόμη και το λάθος της υποτίμησης των αστικών επαναστάσεων που καθόρισαν το πέρασμα από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό. Όπως γράφει στις σελίδες 283-84 του βιβλίου *«ο καπιταλισμός επικράτησε ως κυρίαρχος τρόπος παραγωγής συγχρόνως διαμορφώνοντας τις προσιδιάς του οικονομικές και πολιτικές μορφές χωρίς να προηγηθεί μια κοινωνική επανάσταση. (...) Οι λεγόμενες αστικές επαναστάσεις όπως η Αγ-*

γλική του 17ου αιώνα ή η Γαλλική του 18ου αιώνα ήταν πρωτίστως μαζικά κινήματα που συγκλόνισαν τους υφιστάμενους συσχετισμούς δυνάμεων μεταξύ των κυρίαρχων και των κυριαρχούμενων τάξεων».

Μετά από τέτοιες εκτιμήσεις, ηχεί μάλλον κενή η τελευταία φράση του βιβλίου που μιλάει για ανατροπή του καπιταλισμού από το επαναστατικό κίνημα.

Σημειώσεις:

1. Λαϊκή Ιστορία του κόσμου, Κρίς Χάρμαν, Εκδόσεις Τόπος
2. Antonio Gramsci, Selections from the Prison Notebooks, Lawrence and Wishart, London 1971, σελ. 54

Κώστας Πολύδωρος

Πανδημία, Κλιματική αλλαγή – Ενάντια στον καπιταλισμό της καταστροφής

Συλλογικό

184 σελίδες, 12 €

Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

Μόνο οι τελευταίες μέρες του Αυγούστου αρκούν για να δούμε μία νέα, δραματική επιδείνωση στα μέτωπα της πανδημίας του νέου κορωνοϊού (SARS-Cov-2) και των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Στην Ελλάδα ο αριθμός των κρουσμάτων ημερησίως προσεγγίζει τα τριακόσια, φονικές πλημμύρες έπληξαν την Εύβοια, αφήνοντας πίσω τους νεκρούς. Διεθνώς η εικόνα είναι αντίστοιχη: η πανδημία φαίνεται να περνάει στο δεύτερο κύμα, πυρκαγιές μαινονται στην Καλιφόρνια. «Η τάξη που κατέχει την πολιτική και κοινωνική εξουσία καταδικάζει εκατοντάδες προλετάρους σε μία τέτοια κατάσταση που αναγκαστικά είναι εκτεθειμένοι σε έναν πρόωρο και ανώμαλο θάνατο, όταν αφαιρεί

από χιλιάδες όντα τα απαραίτητα μέσα ύπαρξης, επιβάλλοντας τους συνθήκες ζωής τέτοιες που τους γίνεται αδύνατο να επιβιώσουν, όταν τους αναγκάζει με το ισχυρό χέρι του νόμου να παραμένουν σ' αυτή την κατάσταση ώσπου να ακολουθήσει ο θάνατος, όταν πολύ καλά γνωρίζει ότι αυτές οι χιλιάδες τα όντα θα γίνουν θύματα των συνθηκών ύπαρξης, κι ωστόσο τις αφήνει να υπάρχουν, τότε πρόκειται για μία δολοφονία... που δεν μοιάζει δολοφονία γιατί δεν βλέπουμε τον δολοφόνο, γιατί ο δολοφόνος φαίνεται να είναι όλοι και κανένας, γιατί ο θάνατος του θύματος φαίνεται φυσικός». Αυτό το απόσπασμα είναι 170 χρόνια πριν γραμμένο, από τον Ένγκελς στο «Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία». Δεν θα μπορούσαμε να περιγράψουμε με καλύτερο τρόπο τις αιτίες των καταστροφών που βιώνουμε σήμερα.

Η νέα έκδοση του Μαρξιστικού Βιβλιοπωλείου (από την οποία δανειστήκαμε το παραπάνω απόσπασμα) «ΠΑΝΔΗΜΙΑ, ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ. ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ» αποτελεί μία σημαντική παρέμβαση στις συζητήσεις που πυροδοτούν τα δύο αυτά θέματα, προσπαθώντας να αποκαλύψει τις αιτίες, μακριά από το χλιοακουσμένο από κυβερνήσεις και ΜΜΕ περί «αόρατου εχθρού» που προέκυψε «φυσικά» ή τα «απρόσμενα καιρικά φαινόμενα». Ταυτόχρονα αναδεικνύει συστηματικά τη σχέση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής με την εμφάνιση της πανδημίας, της κλιματικής αλλαγής και πώς αυτά σχετίζονται μεταξύ τους αξιοποιώντας την ανάλυση του Μαρξ και Ένγκελς. Μέσα από τις σελίδες του παίρνουμε μία καλή γεύση των κινήματων που έχουν αναπτυχθεί αλλά και της εναλλακτικής πρότασης για την πανδημία και την κλι-



ματική αλλαγή.

Το βιβλίο είναι μία συλλογή άρθρων που δημοσιεύτηκαν σ' αυτό το περιοδικό αλλά και στην εφημερίδα Εργατική Αλληλεγγύη τα τελευταία δύο χρόνια. Χωρίζεται σε δύο ενότητες, η πρώτη καταπιάνεται με την πανδημία του COVID 19. Ο κοροναϊός δεν μας απειλεί όλους εξίσου. Αντίθετα, επιδεινώνει ανισότητες κοινωνικές, πρόσβασης στην υγεία, ψυχολογικές. Εξελίσσεται μέσα στη χειρότερη οικονομική κρίση από τη δεκαετία του '30 που γεννάει φτώχεια, ρατσισμό και καταλήγει σε φρικιαστικές εικόνες για τους από τα κάτω. Μία σειρά από ριζοσπάστες επιστήμονες καταδεικνύουν τη σχέση των αποδοσώσεων, της βιομηχανικής γεωργίας και κτηνοτροφίας με την παρούσα πανδημία. Επικαιροποιούν τη διαπίστωση του Μαρξ για ρήγματα στη σχέση του μεταβολισμού ανάμεσα στην ανθρώπινη κοινωνία και τη φύση μέσα από την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Οι κυβερνήσεις είχαν ειδοποιηθεί από την επιστημονική κοινότητα για το ενδεχόμενο μιας νέας επιδημίας ωστόσο έπρεπε να καλύψουν δύο χρόνια αμαρτήματα του συστήματός τους: την κατεύθυνση των φαρμακοβιομηχανιών μακριά από την έρευνα και ανάπτυξη φαρμάκων

για λοιμώξεις και τη διάλυση της δημόσιας υγείας. Γι' αυτό επέλεξαν ένα μέτρο από το μεσαίωνα, την καραντίνα. Χρειάστηκαν απεργίες για να μπει φρένο στο ότι οι εργάτες παρά την καραντίνα συνέχιζαν να συνωστίζονται στα εργοστάσια του Βορρά της Ιταλίας. Καταρρίπτονται οι απόψεις περί κατασκευασμένου ιού, εξηγείται αναλυτικά πώς η βιομηχανική κτηνοτροφία δημιουργεί άριστες συνθήκες για μετάλλαξη μικροβίων σε παθογόνα για τον άνθρωπο, όπως έγινε με τον ιό του Έμπολα. Ταυτόχρονα όμως εξηγείται πως αυτό μπορεί να ελεγχθεί αλλά και πως επιδεινώνεται με την ατμοσφαιρική ρύπανση. Χρειάστηκαν πάνω από 700 χιλιάδες θάνατοι από τον κοροναϊό για να ξεκινήσουμε να ακούμε για πιθανή κυκλοφορία εμβολίου. Μερικούς μήνες νωρίτερα και ενώ η πανδημία σάρωνε την Κίνα και χώρες της Ευρώπης οι φαρμακοβιομηχανίες αρνούσαν πεισματικά να ασχοληθούν με αυτήν την πρόκληση. Λίγο αργότερα άλλαξαν γνώμη και είδαν μια επιχειρηματική (!) ευκαιρία. Είχαν προηγηθεί προσπάθειες για εμβόλιο έναντι κοροναϊών που εγκαταλείφθηκαν γιατί κρίθηκαν ασύμφορες μετά την επιδημία του SARS το 2005.

Επίσης σημαντικό ρόλο στις επιδημίες διαδραματίζει η πληθυσμιακή πυκνότητα: «ο πληθυσμός της Γούχαν αυξήθηκε από τα τρία στα έντεκα εκατομμύρια, τα τελευταία τριάντα χρόνια». Το νοσοκομείο που φτιάχτηκε σε χρόνο ρεκόρ στη Γούχαν ήταν σταγόνα στον ωκεανό μπροστά στις ανάγκες σε κλίνες και την τραγική έλλειψη υγειονομικού προσωπικού. Ο Κικίλιας εδώ διακήρυσε την ετοιμότητα της χώρας ενώ ετοίμαζε ΣΔΙΤ στα νοσοκομεία, στέρηση του ΑΜΚΑ από προσφύγες και μετανάστες και αδιαφορία για την υποστελέχωση στην υγεία. Η πρώτη ενότητα κλείνει με διακήρυξη της Διεθνιστι-

κής Σοσιαλιστικής Τάσης για την πανδημία μέσα από την οποία διατυπώνεται ένα πρόγραμμα πάλης-μια αντικαπιταλιστική εναλλακτική, για μια κοινωνία που έχει στο κέντρο της τις ανάγκες, την υγεία και όχι το κέρδος.

Η δεύτερη ενότητα καταπιάνεται με τα μέτωπα της κλιματικής αλλαγής. Τα ακραία καιρικά φαινόμενα που είναι αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής αποτελούν ζωντανές εμπειρίες για εκατομμύρια ανθρώπους που πλήττονται από πλημμύρες, πυρκαγιές, τυφώνες. Ξανά και ξανά αναδεικνύεται ο ρόλος της χρήσης των ορυκτών καυσίμων, η εντατική και εκτατική βιομηχανία κτηνοτροφίας και γεωργίας στην καταστροφή του περιβάλλοντος που όμως λογοδοτούν σε ένα και μόνο ζήτημα: την κούρσα ανταγωνισμών των μεγάλων πολυεθνικών για το κέρδος.

Ο παραλογισμός που παράγει 356 κιλά δημητριακών για κάθε έναν από εμάς ημερησίως, που δεν χρησιμοποιεί τραίνα για τις μεταφορές αλλά τα κατά 92% περισσότερο ρυπογόνα φορτηγά, αυτοκίνητα, δεν ξεπερνιέται με ατομικές λύσεις, ούτε με τις συμφωνίες περί «πράσινης ανάπτυξης» των ισχυρών. «Κάθε πρόοδος στην καπιταλιστική γεωργία είναι πρόοδος στην τέχνη της καταλήστευσης όχι μόνο του εργάτη αλλά και του εδάφους» έγραφε ο Μαρξ στο Κεφάλαιο. Οι εκπομπές σε διοξείδιο του άνθρακα των τελευταίων τριάντα χρόνων ισούνται με τις εκπομπές των προηγούμενων εκατό τριάντα. Όταν οι κάθε λογής Τραμπ αρνούνται την κλιματική αλλαγή, η απάντηση έρχεται από ένα νέο κίνημα που διεκδικεί «Αλλάξτε το σύστημα, όχι το κλίμα» με εκατομμύρια διαδηλωτών σε όλο τον πλανήτη και στη χώρα μας.

Πώς από 700 ρέματα που είχε η Αττική πριν μερικές δεκαετίες έφτασε να έχει μόνο 50 σήμερα;

Πώς διαμορφώθηκαν οι πόλεις στον καπιταλισμό και πώς έφτασε το λεκανοπέδιο της Αττικής στη σημερινή πολεοδομική του μορφή; Είναι μια διαδρομή που περνάει από το «Θάπτομεν τον Ιλιό» του Μεταξά ως τις σχέσεις και των μετέπειτα κυβερνήσεων με τις τράπεζες, τις κατασκευαστικές κτηρίων αλλά και αυτοκινητοδρόμων, τα εργοστάσια χάλυβα και τοιμέντου. Το βιβλίο έχει σειρά επιχειρημάτων που τσακίζουν τα κλισέ περί του ποιος ευθύνεται για τη δόμηση που γίνεται παγίδα θανάτου σε πυρκαγιές και πλημμύρες.

Οι επόμενες σελίδες αναλύουν τις μάχες ενάντια στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις με ανεμογεννήτριες, στις εξορύξεις, αλλά και ενάντια στην ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ. Ο λιγνίτης θεωρείται ρυπογόνος από την κυβέρνηση αλλά για το φυσικό αέριο ούτε λόγος! Κάθε άλλο, επιστρατεύεται όλη η στρατιωτική μηχανή του κράτους για την «προάσπιση» των ΑΟΖ. Από την άλλη, καταστροφή φυσικού περιβάλλοντος για να τοποθετηθούν ανεμογεννήτριες οι οποίες είναι ενεργειακά άχρηστες λόγω της παλαιάς τεχνολογίας τους αλλά και της μη ικανότητας αποθήκευσης της ενέργειας που παράγουν. Μέσα από αυτό τον πλούτο επιχειρημάτων εξοπλιζόμαστε και ταυτόχρονα παίρνουμε και την κατεύθυνση που χρειάζεται για να νικήσουμε: τη σύνδεση αυτών των διεκδικήσεων με το εργατικό κίνημα.

Αυτές οι 180 σελίδες που μπορούμε να διαβάσουμε στο Μετρό πηγαίνοντας στη δουλειά ή στη σχολή, είναι εργαλείο και όπλο σε μία μάχη που κυριολεκτικά έχει να κάνει με τις ζωές μας. Αξίζει να διαβαστεί, αξίζει να διαδοθεί για να είμαστε πιο κοντά σε νικηφόρους αγώνες.

Αργυρή Ερωτοκρίτου

Κυκλοφορούν

ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ
Από το διαρκή πόλεμο
στη διαρκή επανάσταση

Νίκος Λούντος

μαρξιστικό βιβλιοπωλείο



Μέση Ανατολή
Από το διαρκή πόλεμο
στη διαρκή επανάσταση

Νίκος Λούντος

Τιμή: 8€

Ελλάδα-Τουρκία
Η σύγκρουση των
υποϊμπεριαλισμών

Ντίνος Αγιωματίτης,
Πάνος Γκαργκάνας,
Αργυρή Ερωτοκρίτου,
Σωτήρης Κοντογιάννης,
Νίκος Λούντος,
Ρόνι Μαργκόλις,
Λέανδρος Μπόλαρης,
Μαρία Στύλλου

Τιμή: 12€

ΕΛΛΑΔΑ - ΤΟΥΡΚΙΑ
Η σύγκρουση
των υποϊμπεριαλισμών
Ενάντια στους "άξονες" και την απειλή του πολέμου

Ντίνος Αγιωματίτης, Πάνος Γκαργκάνας, Αργυρή Ερωτοκρίτου,
Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Ρόνι Μαργκόλις,
Λέανδρος Μπόλαρης, Μαρία Στύλλου



μαρξιστικό βιβλιοπωλείο

Φειδίου 14 (πίσω από Τιτάνια-Ρεξ)

τηλ. 210 5247584 www.marxistiko.gr